

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**VOLNÝ ČAS JAKO DŮLEŽITÝ ASPEKT ŽIVOTA PRO HLEDÁNÍ
VYŠŠÍCH HODNOT (DOBRO, KRÁSA, SMYSL) V 21. STOLETÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Petra Hořejší

Studijní obor: Pedagogika volného času – vychovatelství

Ročník: Druhý

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupové části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. 3. 2018

.....

(podpis studentky)

Poděkování

„Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Ludmile Muchové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Obsah

Úvod.....	6
1 Volný čas	9
1.1 Definice	9
1.2 Historie.....	11
1.2.1 Volný čas ve středověku.....	12
2 Pedagogické směry vycházející z existencialismu a filosofie výchovy ve vztahu k hodnotám	16
3 Hodnoty	19
3.1 Klasifikace hodnot	22
3.2 Krása	25
3.2.1 Příroda	27
3.2.2 Křesťanská krása	28
3.3 Dobro.....	31
3.3.1 Dobro z pohledu křesťanství	32
3.4 Vyšší smysl	34
3.4.1 Duchovní rozměr vyššího smyslu	36
4 Společnost na počátku 21. století.....	39
4.1 Společnost v kontextu evropské historie.....	39
4.2. Normy	41
4.3 Kultura.....	42
4.3.1 Socializace, enkulturace a personalizace.....	43
4.3.2 Rodina jako hodnota a jako zdroj hodnot.....	46
4.4 Sekularizace	48
4.5 Konzumní společnost.....	50
4.6 Individualismus	53
4.7 Relativismus	56
5 Závěr teoretické části	60
6 Kvalitativní výzkum	62
6.1 Cíl výzkumu	62
6.2 Použitá metoda výzkumu	64
6.3 Charakteristika respondentů.....	65

6.4 Analýza odpovědí pomocí kódování.....	68
6.5 Závěrečné vyhodnocení výzkumu.....	93
ZÁVĚR	96
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	98
SEZNAM PŘÍLOH.....	103

Úvod

Ke zpracování diplomové práce jsem si vybrala téma „*Volný čas jako důležitý aspekt života pro hledání vyšších hodnot (dobro, krása, smysl) v 21. století*“.

Tato diplomová práce vychází z mé bakalářské práce na téma – Pojetí volného času v sociokulturní skupině křesťanů a v sekularizované společnosti. Cílem praktické části bylo zjistit, zda jsou lidé věřící a nevěřící schopni vnímat jiný než profánní rozměr svého života jako posvátný nebo svatý. Vybrala jsem si tři respondentky jako zástupce tří specifických stran. První respondentka zastupovala stranu věřících křesťanů, druhá respondentka zastupovala „mezosféru“, což znamená, že se považuje za křesťanku, ale její životní styl se blíží spíše ateistickému pojetí a třetí respondentka zastupovala postoje ateistů. Ze získaných poznatků vyplynulo, že se každá z respondentek soustředila na svou spiritualitu pomocí tří hodnot –krásky, dobra a vyššího smyslu. Každá z nich vnímala tyto hodnoty jiným způsobem, což mě přivedlo až k napsání této práce. Dnešní společnost se vyznačuje negativně vnímanými označeními jako je konzumní, individualistická a sekularizovaná společnost. V posledních stoletích se Evropa začala oddalovat Bohu a přibližovat sama sobě. Člověk postavil sám sebe na piedestal, čímž ze sebe udělal střed. To, co dříve bývalo božským výtvozem – příroda, zvířata, a jiné, je dnes bez povšimnutí. Česká pospolitost se odvrací od přirozeného a lidé dávají přednost své osobě. Lidé vlivem všech těchto faktorů z pohodlněli, mají na dosah všechno, co potřebují a chtějí. Dostávají se do existenciálního vakua, neví, kam, jak a jakými hodnotami směřovat svůj život.

Cílem diplomové práce je zjistit, zda jsou lidé ve věku mladé dospělosti (od dvaceti do třiceti let) schopni vnímat hodnoty krásy, dobra a vyššího smyslu ve svém životě, konkrétně v oblasti svého volného času. A v případě, že ano, v jakých situacích je respondenti vnímají. Hodnoty vznikají na základě získaných zkušeností, tříbí se a projevují v každém našem aspektu chování.

První kapitola je rozdělena na tři podkapitoly. V první podkapitole se snažím vymezit pojem volný čas pomocí různorodých definic významných autorů - Pávkové, Vážanského, Opaschowského a Hofbauera, kteří se zabývali tematikou volného času. Pro tuto práci je podstatná kniha *Pedagogická dimenze volného času*, kde se nachází

rozdělení funkce volného času dle Opaschowského. Ten volný čas diferencoval na sedm hlavních složek, přičemž pro tuto práci je zásadní složka kontemplační. Kontemplační funkce hraje prim při psaní této práce, protože ve volném čase lidé hledají smysl a poslání svého života. Pokud kontemplaci rozumíme duševní rozjímání, přemýšlení a prostor pro hledání vyššího životního smyslu, potom je právě tato složka volného času nepostradatelná v životě lidí a je důležitou příležitostí k hledání smyslu života a vyšších hodnot jako je krása nebo dobro.

V druhé podkapitole seznamuji s historií volného času, kde se snažím o stručné přiblížení historie volného času, která byla úzce spjata s náboženstvím, jejími svátky a rituály. Tato podkapitola má ještě jednu podkapitolu zaměřenou na volný čas ve středověku. Toto téma je velkým přínosem, protože je důležité si uvědomit, že volný čas nebyl vždy automatickou součástí života jako dnes v postmoderní době. Volno bývalo zasvěcenou bohoslužbám a účasti na církevních činnostech. Poslední kapitola ukazuje, jak důležitá je výchova a jak může a působí na jedince skrz jeho postoje a hodnoty. Zároveň nám ukazuje, že bychom měli přemýšlet nad tím, co děláme, proč to děláme a kam to směřuje naši osobnost, jak v osobním posunu a růstu, tak ve sféře duchovní.

Druhá kapitola je zaměřena na pedagogické směry vycházející z existencialismu a filosofie výchovy ve vztahu k hodnotám.

Třetí kapitola vymezuje pojem hodnota: Co si pod tímto pojmem můžeme představit, chápání významu hodnot z více perspektiv a různost rozdělení hodnot. V této kapitole je několik odstavců, které se věnují tématice ctností, protože pokud hovoříme o hodnotách, nemůžeme opomenout tento vyšší stupeň hodnot. Ctnosti lze vnímat z pohledu křesťanství, z pohledu Aristotela nebo z pohledu otázky, jaké hodnoty jsou správné pro předávání dalším generacím. V následujících podkapitolách se dostáváme ke stěžejním pojmům této práce, jimiž jsou tři základní hodnoty, které jsou předmětem výzkumné části, tedy krása, dobro a vyšší smysl. V podkapitole Krása se zabývám vymezením tohoto pojmu a rozdělením krásy na přírodní a křesťanskou krásu. V podkapitole Dobro se snažím najít vhodné ohraničení tohoto pojmu. Zajímavou podkapitolou je vnímání dobra z hlediska křesťanství. Poslední podkapitolou je Vyšší smysl, potřeba jeho hledání a nalézání.

Čtvrtou kapitolou je společnost na prahu 21. století. V této kapitole se zabývám společností v kontextu evropské historie, ve které narážíme na důležitost tvorby hodnot v rámci evropské společnosti. Kultura je také ústředním pojmem této kapitoly. Její pravděpodobný vznik a tři vymezení ze sociologického pohledu. V pojmu kultura můžeme vidět tři důležité pojmy – socializace, enkulturace a personalizace. Tyto prvky jsou při tvorbě osobnosti velmi důležité, protože díky nim získáváme hodnoty v rodině, v komunitě a ve společnosti, v nichž člověk žije. Z pojmu socializace se v práci dostáváme k ústřední instituci, která nám předává prvotní impulzy a tvoří v nás hodnoty, jež se stávají našimi vlastními, a po zbytek života je rozvíjíme. Touto institucí je rodina, která je sama o sobě hodnota a také je zdrojem hodnot. Další podkapitoly popisují typické rysy české společnosti na počátku 21. století - sekularizace, konzum, individualizace a relativismus.

Pro výzkumnou část diplomové práce byl připraven dotazník se dvěma uzavřenými otázkami, které jsou zaměřené na délku volného času během pracovního dne a během víkendového dne. Další čtyři otázky jsou otevřené a dávají respondentům možnost vyjádřit svoje nejsilnější zážitky, okamžiky nebo situace spjaté s některou ze tří hodnot (krása, dobro, smysl) v délce, kterou sami chtějí. Základní výzkumnou otázkou je „Zda mladí lidé vnímají ve svém volném čase hodnoty dobra, krásy a vyššího smyslu.“ Pro účel tohoto dotazníku jsem si vybrala devět lidí (ve věku od 20 do 30 let) z mého okolí, kteří mi dotazník vyplnili.

Základní zdroje, o které se práce opírá, jsou velice různorodé. Pro každé jednotlivé téma je několik ústředních knih. V oblasti volného času jsem zvolila literaturu od Pávkové, Opaschowského, Hofbauera, Knotové a Kučerové S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*. V kapitole o hodnotách byla zásadní práce od V. E. Frankla *Utrpení z nesmyslnosti života* a ve spolupráci V. E. Frankla a P. Lapide – *Bůh a člověk hledající smysl*. Dalšími významnými knižními zdroji o které se práce opírá, byla *Sociologie životního způsobu* od H. Kubátové a *Morální výchova v nemorální společnosti?* od L. Muchové.

1 Volný čas

Nejvyšší hodnotou v životě lidí je bezpochyby čas. Všichni oplýváme tímto bohatstvím spravedlivě. Spravedlnost je v tom, že každý z nás má k dispozici 24 hodin denně a nikdo neví, kolik dnů nám zbývá. Není hrozné nemít čas, ale mít spoustu času a nesmět ho využít.¹

Volný čas je součástí životního a sociálního času, přičemž nebudeme řešit čas jako fyzikální veličinu, nýbrž jako sociální souvislost. Čas je určován lidskou společností, její strukturou a sociálními aktivitami. Charakteristickými metaforami času jsou:

- *čas je zdrojem* – doba osobního volna, kterou lze využít ve svůj prospěch nebo ve prospěch druhých,
- *čas je prostředím* – čas jako prostor, který umožňuje různorodé využití činností k aktivnímu nebo pasivnímu způsobu,
- *čas je horizontem* – pouze čas může dát aktivitám smysl, protože spojuje minulé zkušenosti se současností a s budoucími domněnkami.²

1.1 Definice

Podle Pávkové a kolektivu je volný čas opakem povinných úkonů, jako je práce. Pod pojmem volný čas si lidé obvykle představují oddech, zotavení, pobavení se, zájmové činnosti a vzdělávání podmíněné svobodnou vůlí. Autorka Pávková dále vymezuje činnosti, které do volného času nespádají. Z pohledu dětí a dorostu, do volného času nespadá školní docházka a úkony s ní spojené jako je sebeobsluha, údržba zevnějšku, úkony související s péčí o domácnost a rodinu. Za součást volného času se nepovažují ani biologické činnosti jako je spánek, jídlo, hygiena a zdravotní péče.³

¹ Srov. CASANOVA, P. *5 nejdůležitějších hodnot mého života* [online], © 20. 10. 2017 [citováno 4. 11. 2017]. Dostupné z WWW: https://www.firstclass.cz/2017/10/5-nejdulezitejsich-hodnot-meho-zivota/?utm_source=Facebook&utm_medium=cpc&utm_campaign=FC_prispevky_20171020.

² Srov. KNÖTOVÁ, D. *Pedagogická dimenze volného času*, s. 38-39.

³ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 15.

Podle Vážanského se volný čas dá rozdělit do tří časových období, které odpovídají míře svobodného rozhodnutí a počínání na bázi dobrovolnosti:

- *Svobodně použitelné, rozdělené a vlastní osobou určené disponibilní doby (nezávislý čas – hlavní rys: sebeurčení),*
- *povinné, záměrné a závazně nutné doby (vázaný čas – charakteristický rys: účelové určení)*
- *pevně stanovené, odjinud určené a závisle determinované doby (závislý čas – charakteristický rys: cizí určení).⁴*

V knize *Pedagogické dimenze volného času* parafrázuje autorka Knotová německého pedagoga volného času Horsta Opaschowského, který vymezil sedm hlavních funkcí volného času.

- *Rekreační* – oddech, čas k uzdravení, uvolnění.
- *Kompenzační* – slouží především k náhradě toho, čemu se v běžném denním či týdenním rozvrhu příliš nedostává.
- *Enkulturační a edukační* – tato oblast zahrnuje především kulturní činnosti, možnosti k celoživotnímu vzdělávání a učení.
- *Kontemplační* – spirituální sféra konání, pátrání po smyslu života.
- *Komunikační* – sociální interakce mezi jednotlivcem a dalšími jednotlivci, skupinami a společností.
- *Participační* – civilní a organizované aktivity.
- *Konzumní* – konzumpce hmotných statků.

Opaschowski říká, že výše uvedené funkce volného času, jsou navzájem propojené, přičemž tvoří celistvý komplex. Funkce rekreační, kompenzační, edukační a kontemplační se vztahují k individualitě, kdežto funkce enkulturační a komunikační plní svou společenskou úlohu. Filipcová podotýká, že rozdělení funkcí volného času je čistě teoretická věc. Funkce se prolínají a jedna z nich může být v různých situacích dominantnější. Kritérií pro rozdělení funkcí volného času je nepřeborné množství, záleží na aktuálních společenských znacích, potížích nebo nadějích.⁵

⁴ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 27.

⁵ Srov. KNOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*, s. 32-34.

Hofbauer charakterizuje volný čas jako činnosti, do nichž jedinec vstupuje s nadějemi, podílí se na základě svobodného rozhodnutí a vize, že mu činnost přinese příjemné zážitky a uspokojení. Mezi nejdůležitější funkce volního času patří – relaxace, legrace a rozvoj osobnosti.⁶

1.2 Historie

V tradiční společnosti byly velmi významné náboženské a církevní rituály. Pokud nahlédneme do evropské historie, můžeme říci, že křesťanská církev působila na společenský život každého jedince bez rozdílu společenské vrstvy, míry volného času a struktury životního času. Volný čas byl prostor spojený s uctíváním a chválou Boha, což probíhalo v podobě bohoslužby a aktivní účasti na životě církve. V cyklickém chápání času církevní svátky formovaly strukturu životního času, a to pomocí křesťanských církevních svátků a rituálů. Knotová hovoří o třech rovinách životního času. Prvním je denní čas, který je rozdělen prací a ukončen časem volným, který byl úzce spjat s modlitbami. Druhou rovinou je čas týdenní, který je rozdělen na šest dní práce a poslední sedmý den je dnem volna. Tento den má být věnovaný odpočinku, nemají se vykonávat žádné pracovní činnosti, má být zasvěcen Bohu účastí na bohoslužbě. Třetí rovinou je roční cyklus. V něm byly zavedeny soustavné a opětovné svátky, které mimo jiné znamenají volno od práce. Křesťanský kalendář je propojuje s životem Ježíše a uspořádává je do ročního cyklu. Tento cyklus je spojen i s rituály čtyř ročních období jako je slunovrat a rovnodennost.⁷

Ve středověku byl volný čas převážně výsadou zimních dní, kdy nebylo třeba obdělávat pole zhruba patnáct hodin denně, práce bylo méně. Jedinec měl sice možnost zužitkovat svůj volný čas k činnostem podle vlastních sympatií, jimiž většinou byl odpočinek, ale přesto byl volný čas úzce spjat s rituály, svátky a zvyky církve. Teprve po skončení Třicetileté války začali měšťané z bohatých rodin budovat stavby za účelem rekreace, v městech začaly vznikat kavárny, spolky a různé společnosti. V době industrializace si dělníci vymohli zkrácení pracovní doby, aby měli čas na regeneraci sil po práci. Postupně se mezi pracovní dobou a dobou spánku vytvořil dostatečný prostor

⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

⁷ Srov. KNOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*, s. 41.

pro kulturní činnosti. Pomocí různých lidí vznikala nová zařízení pro volný čas. Nejprve pro dospělé, ale časem i pro děti a mládež. Později se pozornost soustředila i na nejmladší děti a vytvářel se pro ně speciální výchovný prostor. Od konce 2. světové války až do let šedesátých ve 20. století byl volný čas na vzestupu v počtu a různorodosti nabízených institucí pro různé věkové skupiny. Ty se ve větší míře začaly podílet na výchově a vzdělávání dětí a mládeže, rovněž ke vztahu k přírodě nebo politickému systému. Vývoj Evropy se odrážel ve výstavbě herních prostor, turistických a tělovýchovných zařízení, volnočasových středisek pro děti a mládež, letních táborů a mnoho dalších. V sedmdesátých až osmdesátých letech se západní Evropa začala potýkat s fenoménem životních problémů nové generace, která se týká krize rodiny, vyšší nezaměstnanosti, malé aktivity občanů v politické sféře a závislosti, čímž na sebe soustředily pozornost na problémy dětí a mladistvých.⁸ Totalitní režimy si byly vědomy důležitosti volného času, a proto se soustředily na kontrolu této sféry. Dohled probíhal pomocí různorodých prostředků od pořádání letních táborů, přes rekreační výlety pro pracující a organizaci pro mládež. Většina činností byla povinná a neúčast znamenala pro člověka trest za neposlušnost režimu. Proto začalo vznikat české specifikum – chataření a chalupaření. Lidé měli více prostoru pro ovlivňování svého vlastního volného času, které bylo mnohem tvořivější a kreativnější, než nabízel režim. Zde docházelo k utužování rodiny a přátelských vazeb pomocí společných aktivit, a tím se potvrzovala důležitost soukromé sféry.⁹ V devadesátých letech se změnilo vnímání volného času společností, protože se Česká republika sblížovala s formami volného času i v jiných zemích. I u nás však nový prostor pro volný čas přinesl nové problémy, například agresivitu nebo xenofobii. Nabídka volného času se stále zdokonaluje a přizpůsobuje se poptávce klientů.¹⁰

1.2.1 Volný čas ve středověku

Autor Verdon říká, že pojem volný čas ve středověku neexistoval tak, jak ho známe v dnešní době. Podle římského zvyku lidé ve středověku zachovávali rozdělení dne na dvacet čtyři hodin, tedy dvanáct hodin pro den a dvanáct hodin pro noc. K určení

⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 23-28.

⁹ Srov. SMÉKALOVÁ, M. *Fenomén chataření a chalupaření v České republice*, s. 17-19.

¹⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 23-28.

konkrétního času pomáhal čas, kdy se připravovaly modlitby řeholníků a bohoslovců, tedy matutinum, sexta, prima, laudy, tercie, nešpory a hodiny po nešporách. Řídicím prvkem bylo sluneční světlo, které určovalo délku pracovního dne. Záleželo také na společenském postavení vykonávaného řemesla. Například přadleny v létě pracovaly o dvě hodiny déle než valcháři. Zvláštní omezení noční práce ustanovoval řemeslnický cech, ale některá povolání vyžadovala práci i za tmy. Na vesnici byly tyto vyhlášky volnější, protože péče o dobytek byla zapotřebí i v neděli. Čas věnovaný rekreaci byl během letních dnů bezvýznamný, ale přes rok byl relativně velký počet slavených svátků. Počet dnů dosahuje včetně nedělí na číslo okolo devadesáti. Během roku ovlivňovalo volno od práce nepříznivé počasí (sníh, záplavy) nebo nepředvídatelné události (pohřeb, svatba). Prázdniny, jak je známe dnes, neexistovaly až na výjimky z řad univerzit a soudů, které měli tzv. vakace. Pokud se vrátíme k běžným průměrným lidem ve středověku, byla spíše doba práce než volného času.

Ve středověku neexistovaly žádné prázdniny ani dovolená, lidé se rozveselovali během celoročních svátků. Tyto svátky byly řízeny podle církevního kalendáře. Liturgický rok začínal o Vánocích, což byla i z hlediska ročního období příznivá doba, neboť zima byla nejhorším obdobím pro práci. Po vánočních svátcích následuje:

Cyklus dvanácti dnů – byl jeden z nejdůležitějších svátků v roce. Začínal koncem prosince a pokračoval do ledna. V tomto období se na polích skoro nepracovalo, přičemž byl den, tudíž pracovní proces řemeslníků nejkratší. Lidé měli více prostoru pro společenské sešlosti, na venkově dělali zabíjačkové hody a hráli různé hry, například kostky. Nezapomínalo se ani na mše a na společné požívání jídla. Církev proti tomuto slavení namítala mnohé, hlavně proto, že i z počestných lidí se vlivem pitek a hodů stávali opilci, proto byl 1. leden vyhlášen jako začátek půstu. Nově zavedené zvyklosti se ve středověku neprobudily hned, lidé se stále převlékali za různá zvířata, rádi se hojně najedli a napili, ovšem zásadním zvykem tehdy bylo koledování a skládání novoročních přáníček. Hodnotným svátkem byli Tři králové nebo svátek Zjevení Páně.

Slavnosti bláznů – podobnost tohoto svátku bychom mohli najít v saturnáliích, ale slavnosti svátků mají mnohem širší sociální význam. Slavnosti probíhaly v katedrálách, a přestože byl tento svátek původně církevní, rozpoutal hierarchii v církevním světě. Z katedrál přešly bujaré oslavy do ulic a lidé byli pohlceni mocí volit

si sami své biskupy a kanovníky. Poté dali církevní hodnostáři prostor lidem a vzdali se možnosti pořádání takovýchto oslav, které následně přešly do ulic oficiálně.

Cyklus masopust – velikonoční půst – první postní neděle se říkalo slaměná nebo víchová. Během těchto oslav se zapalovaly louče či víchy a pochodovalo se městem. Tyto pochody doprovázely různé hry a oslavy.

Cyklus začínající pašijovým týdnem a Velikonocemi – v předvečer Zeleného čtvrtka se konala bohoslužba, ze čtvrtka na pátek se konaly vigilie, při nichž se zpívaly různé písně. Odpoledne se lidé chodili klanět třem křížům. V Bílou sobotu byla ráno tradiční bohoslužba a poté se vysvěcovaly křtitelnice a odříkávaly se litanie se jmény sto třiceti pěti svatých. Na Velikonoční pondělí se v kostele sešli mniši, kněží i laici a prováděli svaté přijímání. Poté se konalo velké procesí, po kterém následovala další celebrowaná bohoslužba. Ovšem nešlo pouze o náboženský rozměr, například Květná neděle byla vyhrazena potulujícím muzikantům. Nejdůležitějším dnem bylo samozřejmě Velikonoční pondělí, které se shodovalo se začátkem civilního roku. Zároveň začínalo období po půstu, přičemž se lidé rádi najedli a hojně napili. Zábavou bylo zdobení velikonočních vajíček.

Od Svatodušních svátků k Vánocům – v judaismu byly Letnice svátkem vzdání díky Bohu za žně. Slavnosti trvaly sedm týdnů po Velikonocích. V průběhu dalších let se při této oslavě začalo velebit darování Zákona Mojžíšovi na hoře Sinaj. Naproti tomu v křesťanství se o Letnicích oslavuje seslání Ducha svatého na apoštoly a na Marii, který posvěcuje církev jako nový Boží lid.¹¹

Lokální a rodinné svátky – důvodem oslav mohlo být narození dítěte, které muselo být ihned pokřtěno nebo svatba, jejíž příprava vyžadovala hodně volného času. Když chtěl chlapec získat nějakou dívku, musel chodit na všechny vesnické zábavy a dvořit se jí. Svatba tak nebyla věcí rodinnou, nýbrž věcí celé vesnice, do které byli zapojeni opravdu všichni. Po svatebním obřadu se chodilo na hostinu, kde začínala volná zábava.¹²

¹¹ Srov. AUTOR NEZNÁMÝ. *Letnice, Svatodušní svátky, Duch svatý*. [online], © [b.r.], [cit. 4. 2. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.vira.cz/Rejstrik-vecny/Letnice-Svatodusni-svatky.html>

¹² Srov. VERDON, J. *Volný čas ve středověku*, s. 15-42.

Shrnutí:

Čas je společným jmenovatelem života všech lidí na celém světě. Volný čas nám dává prostor pro rozvoj osobnosti, osobní růst, vytříbení životních priorit a určuje směr pro důležité záliby a koníčky. Volný čas definuje mnoho autorů, já jsem si vybrala čtyři různorodé definice, v nichž nacházím důraz na důležitost a možnost dávat aktivitám vyšší smysl. Hodnoty, které získáváme během volného času, ať v rodině, ve školách nebo od lidí nám blízkých, určují naše další rozhodnutí, která budou sahat až do budoucnosti a vytvářet půdu pro hodnoty další generace. Podaří-li se hodnoty dané společnosti správně enkulturovat a edukovat, dochází v osobním prostoru ke kontemplaci, která je společensky a lidsky žádoucí.

Historie nám ukazuje, že volný čas nebyl dříve ani zdaleka tak samozřejmý, jako je tomu dnes. Od dob středověku se nám zkrátila pracovní doba a zvětšil prostor pro rozvoj našich osobností ve volném čase. Jedna podkapitola je věnována tématice volného času ve středověku, abychom názorně pocítili rozdíl v trávení volného času tehdy a dnes. Dříve byl volný čas ovlivňován přírodními zákonitostmi a církevními svátky a rituály. Tyto zákonitosti a svátky dávaly lidem jistotu, protože probíhaly cyklicky, tudíž se pravidelně vracely a lidé se na ně mohli těšit a řádně připravit. Poukázala jsem na spiritualitu člověka ve vztahu k jeho času života v minulosti a v současnosti. Zatímco ve středověku a dlouho po Třicetileté válce byla lidská spiritualita součástí času svátků a křesťanských slavností (měla tedy konkrétní náboženský obsah), dnes si jí autoři všimají spíše v její obecné podobě a nazývají odpočinkovou funkci volného času kontemplací.

2 Pedagogické směry vycházející z existencialismu a filosofie výchovy ve vztahu k hodnotám

Existencialismus podle Kučerové představuje stabilní, dojmově vystupňovaný apel na hodnotovou orientaci jedince. Tento směr vidí člověka jako otroka průmyslové společnosti, moderních technologií a zhýčkaného mocí a pohodlím. Vnímá člověka jako odlidštěného sobě samotnému. Existencialismus chce lidem pomoci najít svou vlastní hodnotu, smysl bytí, chápání povrchnosti a stereotypizace všední reality. Zástupce tohoto směru R. Poulin apeluje na skutečnost, že hodnocení je vždy vytváření hodnot, které stojí na svobodě lidského tvoření. Člověk nemůže poznávat hodnoty pouze na základě přemýšlení, ale i na základě emotivní stránky své osobnosti. Nejdříve musíme hodnotu pochopit, abychom je mohli znovuobjevit. Hodnotu nemůžeme předávat ani od někoho převzít, ale každý jedinec ji musí objevit a do jisté míry vytvořit.

Kučerová hovoří o pedagogické odpovědnosti, která by neměla obsahovat pouze praktické návody a návyky, ale měla by usilovat o hlubší poslání v životě lidí. *„Není přece lhostejné, čemu se člověk naučí věřit, čemu zasvětil svou sílu a svou energii.“*¹³ Pedagog by se měl zamýšlet nad otázkami smyslu, obsahu existence, života a životního směřování. Zpětná vazba, která se pedagogovi dostane, je historicky a kulturně podmíněná, čímž rozumíme, jak doba chápe člověka, jeho podstatu, jeho úděl a poslání. Pedagogika se neobjede bez hodnocení. Musí posuzovat, co je lepší a horší, co je humánní a nehumánní, co je rozvoj a co pokles. Autorka poukazuje na fakt, že hodnotový systém jedince je vydedukovaný z osobní praxe každého z nás, tedy z našeho jednání.

Frankl podotýká, že správná výchova by v člověku měla probudit proces hledání vyššího smyslu. Cílem výchovy by nemělo být pouze předávání vědomostí, ale zintenzivnění svědomí nedospělého člověka, aby za každé okolnosti viděl jasné eventuality smyslu a jeho vyzvání. O to víc je tato výzva důležitější, když se ztrácí význam desatera. Fakticky smysl života nemůže být nikomu dán, musí být nalezen. Zásadním a nejdůležitějším posláním vychovatelům by mělo být nezablokování procesu sebehledání. Právě tímto zablokováním se ničí entuziasmus a altruismus mladých lidí,

¹³ KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 5.

kterí mohou mít pocit, že nejsou zodpovědní za své životy a tím pádem ani za jeho smysl.¹⁴

Podle Kučerové slouží existencialistická pedagogika k výchově a k rozvíjení osobnosti jedince. Nejvyšší hodnotou člověka je osobnost ve spojitosti se společností a kulturou. Společnost je chápána jako abstraktní pojem, přičemž kultura je nástroj k rozvoji osobnosti.

Veškeré výchovné činnosti se orientují k variabilním cílům, ve kterých se zrcadlí určité pojetí světa a lidského života, k cílům, které jsou interpretací místa jedince v přírodě a společnosti, k cílům, které jsou vyjádřením porozumění smyslu lidského bytí, snahy, produkce a kulturních hodnot.

Filosofie říká, že každý objekt má svou podstatu a existenci, přičemž podstatu chápeme jako „*stálý soubor vlastností*“,¹⁵ a existenci jako „*jistou reálnou přítomnost ve světě*“.¹⁶ Z náboženské myšlenky, že nejdříve se objevuje podstata a pak existence, vychází mnoho lidí. V praktickém světě bychom si mohli uvést příklad na stavbě domu. Kdokoli si bude chtít postavit dům, musí mít představu, jak objekt vytvoří, přičemž podstata předchází existenci. Ovšem existencialismus odmítá tuto tezi a tvrdí, že právě a jedině člověk je bytost, jejíž existence předchází podstatě.¹⁷

Muchová se opírá o Sartra, který vyvodil zajímavou tezi ohledně lidské existence. Všiml si, že pokud se vyrobí nějaká věc, například počítač, každý člověk ví, k čemu slouží, chápe podstatu tohoto stroje a poté jde o to, jakým způsobem tento stroj využívá, tedy jde o způsob jeho existence. Sartre si ale všiml jedné prosté věci, že lidé jsou stvoření naopak. Nejdřív vzniknou a pak během jejich existence, způsobem svého života, dostávají vyšší smysl. Tím začne vyplývat podstata jejich bytí. Muchová uvádí příklad na člověku. Hovoří o malém dítěti Tondovi, který se narodil v Nelahozevsi u Prahy ženě místního řezníka. Toto dítě zahájilo svou existenci narozením, vnímal běžné emoce jako každé jiné dítě. Ale když do Toníkova vědomí vstoupila idea toho, jaký má v životě být ve spojení s jeho pozitivními vlastnostmi jako jsou vytrvalost, nadání, silná vůle a skromnost, vznikla jeho existencialistická podstata - být hudebním

¹⁴ Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 55-57.

¹⁵ KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 13.

¹⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁷ Srov. KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 13.

skladatelem. Když formujeme sami sebe do své představy o tom, jací bychom měli být, potom se hlásíme k hodnotám, které jsou pro nás důležité, protože je připisujeme sami sobě a celému světu. Svoji substanci budujeme tím, že budujeme svoji osobnost. A svoji osobnost budujeme ve volbách, které konáme. V takovýchto momentech cítíme svobodu a odpovědnost do stejné míry, do jaké vyjadřuje všechny naše hodnoty.¹⁸

Palouš říká, že výchova je osvobození z okovů ustaranosti a pokrytecké sebestřednosti. A to je právě úkolem výchovy prohloubit zkušenosti, aby se jedinec nepohyboval na hraně narcismu a individualismu a věděl, co je pro jeho osobní růst důležité. Úspěch by měl být zaručen pomocí kvalitního trávení volného času, tedy překonáním zaměstnanosti – ASCHOLIA, v užitek svobodného SCHOLÉ.

Výchova by měla být směřována na všechny období lidského života. Správná výchova ve správném časové době má různé důvody, například v mládí výchova pomáhá se seznamováním s povahou věcí, čímž rozvíjí život. V dospělosti by měla výchova snímat překážky a otevírat nové možnosti. Správná výchova by měla chránit jedince před touhou po slávě, moci a vnějším uznáním, protože tyto aspekty nabízí pouze prázdný a nenaplněný život. Stáří pak nabízí výchově úžasný prostor k tomu, aby člověk prošel mnoha zážitky. Uměl vycítit společenská lákadla a mohl se od nich distancovat.

Podle Palouše nastává doba Světověku, která v sobě nese šanci k výchově. Tento vzestup vysvětluje tím, že kultury přestaly být uzavřené. Hranice, které dříve rozdělovaly společenství, se ztrácejí nebo přinejmenším ztrácejí svou podobu, takže to, co bylo kdysi nepochybné, je dnes zrelativizované, například: tradiční modely nebo tradiční víry. Pád těchto tradičních uzavřených kultur dává výchově prostor. Lidské poznání je mnohem divergentnější a znamená pestrou škálu možností. Vzdělání, které nabízeli vzdělávací instituce, nejsou univerzální, ale mají mnoho směrů, kam se mohou ubírat. Tato diference je někdy utlačující, například ve vývoji technologií, které se stávají směrodatným měřítkem kvality našich životů, přesto právě to bytostné určení výchovy znamená pravou regeneraci jejího správného poslání.¹⁹

¹⁸ Srov. MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?*, s. 60-61.

¹⁹ Srov. PALOUŠ, R. *K filosofii výchovy*, s. 90-111.

3 Hodnoty

Za nejhůře definovatelné můžeme považovat orientační hodnoty lidí.²⁰ Společnost na počátku 21. století se vyznačuje konzumním chováním, proto máme hodnotu neodmyslitelně spjatou s poptávkou a nabídkou, přičemž kupované věci dáváme hodnotu směnnou. Škála hodnot je mnohem pestřejší, než abychom se soustředili jen na jejich ekonomickou stránku. Existují také hodnoty, které si v obchodě koupit nelze, jako například: vzduch, sluneční svit, přírodu a přírodní elementy. Hodnoty, na které se soustředí tato práce, jsou společenského a osobního původu. Pro někoho mohou být nejvyššími hodnotami domov, rodina či vlast. Někteří si cení vlastností jako je poctivost, pracovitost nebo pravdomluvnost. Naproti těmto oceňovaným hodnotám se vyskytují i hodnoty s negativním nádechem, které dnešní konzumní společnost vydává za důležité hodnoty jako je moc, autorita a blahobyť. Pokud hovoříme o hodnotách, nemáme na mysli jen to, co je nutné k přežití, ale i to, co máme rádi a k čemu inklinujeme po stránce obdivu, citu, lásky a vřelosti.

Hodnocení a hodnoty vytvořené lidmi vznikaly na základě evoluce, jako součást bohatého psychického života, člověk se začal rozvíjet na základě vzájemné interakce. U živočichů, kteří mají počitky, umožňuje život orientaci v prostoru na bázi vyhledávání žádoucího a oddalování nežádoucího. Smyslem je ukojení nezbytných potřeb k výměně látek mezi organismem a prostředím a zajištění života ve vztahu k okolnímu světu. Rozvinutější podobu uspokojování potřeb vidíme u člověka, který je schopný se rozhodovat, a to nejen ve svůj prospěch, ale i mravně a esteticky. K charakteristickým symbolům, které odlišují člověka od okolních tvorů, patří tvoření nových hodnot, překračování přírodních daností a změny způsobů uspokojování svých potřeb. Člověk, který pociťuje transcendenci, je schopný od počátků svého života transformovat přírodní skutečnosti tak, že přenáší své intence, představy, pocity a sny do společnosti kolem sebe a snaží se je uskutečnit.²¹

Kubátová odkazuje na významného psychiatra a zakladatele existenciální analýzy a logoterapie Viktora Emila Frankla. Frankl říká, že smysl života je paralelně subjektivní a relativní. Subjektivní je, protože se podřizuje našemu vědomí a svědomí. Ovšem my nejsme jediným činitelem při hledání smyslu. Smysl nemůže být pouhým

²⁰ Srov. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*, s. 48.

²¹ Srov. KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 45-48.

odrazem života člověka, proto je to pojem relativní. Tato propojenost spočívá v tom, že smysl je vždy projevem v nějaké jiné relaci k nějakému člověku nebo vůči situaci. Na základě těchto projevů je smysl jedinečný a jednorázový, přičemž je vázán k univerzálním hodnotám, které jsou ve spojitosti s obecnými lidskými situacemi. Frankl také rozlišuje hodnoty na tvůrčí, zážitkové a postojevé. Lidé si většinou uvědomují hodnoty tvůrčí, a pokud se dostali do slepého bodu svého života, kdy postrádají smysl, můžeme říci, že jejich činnost nemá žádný smysl. Naproti tomu hodnoty zážitkové Frankl popisuje jako realizaci v prožívání, například v kráse přírody nebo umění. Stačí jediný zážitek, který zpětně dá smysl celému životu. V lidském životě se tento projev nemusí naplňovat chováním, jednáním či aktivitami. Stačí pouze prožívání daného okamžiku. Hodnotami postojevémi má Frankl na mysli, jak se člověk dokáže vypořádat vůči svému osudu. Jde o postoje ve vypjatých psychických a fyzických situacích jako je statečnost při utrpení, důstojnost při ztroskotání či před záhubou. Pokud vezmeme v úvahu všechny tyto aspekty, nemůže být lidský život nikdy bez smyslu, neboť lidský život má smysl až do posledního výdechu, dokud je člověk při vědomí, dokud nese odpovědnost za hodnoty. Když si člověk položí otázku proč žít a dokáže si na ní i odpovědět, není podstatné, jak žije, protože pokud ví pro koho, snese jakékoli jak. Jestliže má člověk pro koho žít, znamená to, že našel cíl a účel svého života. Pokud je tento úděl pro jedince posláním, dává životu pocit nenahraditelnosti a jeho životu pocit ojedinělosti. Každý tento úděl je specifický vůči jednání k druhému člověku a vůči jedinečnosti každé situace. Člověk je zodpovědný za uskutečnění hodnot, které si nemůžeme klást obecně, ale konkrétně. Tedy nejlepší je, když život sám pokládá člověku otázky. Jedinec by se neměl ptát, spíš by měl hledat odpovědi na otázky života.²²

Český psycholog Karel Balcar vychází z existenciální analýzy V. E. Frankla, který říká, že smysl života je specifický, proto ho člověk může naplňovat či objevovat v konkrétních, jedinečných situacích, událostech, zážitcích a činech běžného každodenního života. Otázka, kterou si Balcar pokládá je: „*Co je smyslem této situace pro mě? Co mám udělat, aby se to stalo skutečností?*“²³ Balcar vyvozuje dva praktické kroky životního smyslu. Prvním krokem je rozeznání hodnoty, kterou jedinec může zrealizovat za určených skutečností. Druhým krokem je provedení poznané hodnoty.

²² Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 123-125.

²³ KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 126.

Výsledky z praxe dokazují, že uskutečňovat smysl života pomáhá léčit duševní i fyzické zdraví a pochopitelně tím zvyšuje kvalitu života. Podle Balcara má kvalita života tři sféry:

- Tělesná sféra – zde je chápán pouze fyzický kontext, tudíž zdatnost a harmonie těla, zdraví.
- Duševní (prožitková) sféra – tato sféra se zabývá štěstím, jak je prožívána slast a uplatňována moc.
- Duchovní (existenciální) sféra – poznatek vlastního života a jeho smysluplnosti. Prožívání smysluplnosti je vymezován cíleností, motivací a činností. Cílenost je přitahována výzvami dané situace. Motivace je reakcí svědomí. Činnost závisí na vůli, aby jedinec mohl využít potenciál hodnotové výzvy.²⁴

Hanuš a kolektiv poukazují na fakt, že Max Weber chtěl pojem hodnoty nahradit označením ctnosti. Podle Aristotela jsou ctnosti východiskem lidských chyb, limitovanosti a hříšnosti. Současně je to vylepšení nebo lépe řečeno uskutečnění lidské bezprostřednosti a podstaty, teprve zde se člověk stává plnohodnotným a naplňuje svůj život: „*Pouze se omezím na konstatování, že podle něho jen člověk ctnostný může být autenticky šťastný (a taky svobodný) a člověk nectnostný bude ve svých aspiracích a touhách neustále a opakovaně frustrován, tudíž bude nešťastný.*“²⁵

Podle Aristotela existují čtyři hlavní nebo také kardinální, světské ctnosti. První je umírněnost, jejíž podstatou je odepření nebo odolání rozmarům. Druhou je statečnost nebo také odvaha, zkrátka by měl člověk překonávat své strachy. Třetí ctností je prozíravost neboli praktická moudrost, která by měla zajistit zvolení správných prostředků pro dosažení chtěných cílů. Poslední královnou ctností je spravedlnost, tedy síla chovat se ke všem tak, jak si zaslouží.²⁶

Křesťanství rozlišuje tři teologické, spirituální ctnosti – víra, naděje a láska. Svatý Basil říká, že ctnosti jsou nám dány Bohem, abychom je užívali s nejlepším svědomím a podle Božího přikázání. Bůh je tím, kdo nás obdarovává po smyslu viditelných, ale i neviditelných věcí. Ctnost je tedy něco jako nutkání, které nás ve

²⁴ Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 126-127.

²⁵ HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 31.

²⁶ Srov. HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 31-35.

správné chvíli nutí jednat správně a dobře. Svatý Augustin navázal na platónské a stoické vědy o ctnostech a přiřadil k nim další z nezpochybnitelných velkých rozměrů – lásku.²⁷ Vírou se myslí, že věříme v Boha, co nám zjevil a to, co nám překládá církev. Nadějí je myšlena pevná důvěra, kterou očekáváme od Boha na věčný život a milost. A poslední a největší ze ctností – láska. Lásku mířenou na Boha a své bližní.²⁸

Jenže vzniká otázka, jaké hodnoty by se měli předávat? A hlavně, kdo by je měl předávat? Možné odpovědi jsou dvě. První vede k tomu, že dosavadní hodnoty nejsou dostačující a měly by být nahrazeny novými. Druhá odpověď říká, že dosavadní hodnoty jsou dobré, ale že by je měla předávat nestátní instituce, tedy rodina. Samozřejmě, že primárně stát povoluje nebo zakazuje, tedy určuje, co je dobré a co špatné. Veřejná politika tedy ani nemůže být neutrální, neboť se musí přiklonit k nějaké hodnotě, kterou proklamuje ve společnosti. Nicméně instituce, která by měla mít primární a zásadní vliv na předávání hodnot, je rodina. Rodina je nejdůležitějším orgánem, který vychovává, a stát by měl toto poslání chránit a respektovat. Sekundární výchovu přebírají instituce, se kterými jsou rodiče ve shodě, například: školy, zájmové útvary, kroužky, církev a církevní instituce.²⁹

3.1 Klasifikace hodnot

Setkáme se s různými druhy klasifikace hodnot. Podle Kučerové se hodnoty třídí na:

- Přírodní hodnoty, které se dále dělí na hodnoty:

- Vitální

Nejzásadnější hodnota v životě člověka je život sám. Život pokládá základní kameny ke všem ostatním hodnotám. Důležitým faktorem je motivace, která pohání jedince k určitým cílům a smyslu. Nejvyšší snaha života je uchovat a zdokonalovat život družením se s ostatními, ochranou a péčí, potřebou ptát se a objevovat, potřebou spánku, tepla, psychickou a fyzickou nasyceností.

²⁷ Srov. VELANOVÁ, H. *Kardinální ctnosti*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Katedra systematické teologie. Vedoucí práce V. Filo. Dostupné z WWW: <https://theses.cz/id/p6i85r/96785-612492903.pdf>, s. 31.

²⁸ Srov. HONORÉ, J. *Průvodce katechismem katolické církve*, s. 140.

²⁹ Srov. HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 31-35.

Proto také kritérium správného jednání je otázka, zda čin chrání život nebo ho ničí.

- Sociální

V sociálních hodnotách se projevuje místo jedince ve společnosti, jeho vztahem k druhým, ale i k sobě. Člověk touží po lásce, chce být obklopen lidmi, což úzce souvisí s respektem, oceněním, uznáním a úspěchem.

- Civilizační hodnoty

Projevem důležitosti civilizačních hodnot je společenská výroba, organizace, technika a ekonomika. Člověk se odtrhuje od spojení s přírodou. Společnost je natolik zmechanizovaná, že bychom už nedokázali a nechtěli být odkázáni pouze na přírodu. Kučerová tlumočí názor K. Lorenza, podle něhož je svět „přelidněný“. Vzniká tak agresivita, narušují se kulturní zvyklosti, dostavuje se citová otupělost, lidé likvidují dosavadní životní prostředí a podléhají názorové monotónnosti.

- Duchovní hodnoty

Hodnoty duchovní souvisí s podstatou lidského bytí, s jeho smyslem. V této sféře jde především o sebeřízení, sebevýraz a sebereflexi. Sebeřízení je ve smyslu morálky a mravnosti. Pojem sebevýraz je myšlen jako tvarování podle principu krásy a umění. Sebereflexe je brána jako světový a životní názor, například – náboženství, filosofie. Můžeme sem zahrnout veškeré kladné bohatství lidstva – etické a estetické cítění, pravdivost obsahů, vzdělanost, citovou hojnost, jednotu jedince s přírodou, s ostatními lidmi, samého se sebou.³⁰

Nezáleží ovšem jen na vnímání předmětu hodnot, zásadní je také to, jakou důležitost přidáváme určitým hodnotám. Machula a Machulová hovoří o třech aspektech rozdělení hodnot podle důležitosti:

³⁰ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Teze k pedagogice volného času*, s. 21-23.

- Subjektivně uspokojující důležitost – existují věci nebo činnosti, které v nás vyvolávají příjemné a uspokojující pocity. Záleží na pocitu uspokojení, který dané věci nebo činnosti přikládáme.
- Hodnota – tento aspekt nerozhoduje o pocitu libosti nebo nelibosti, ale o účinku, který v nás vyvolává. Mezi takové hodnoty patří například: krása, ušlechtilost nebo velký etický akt. Přikládáme jim vnitřní důležitost.
- Objektivní dobro osoby – nejlepším příkladem tohoto aspektu je vděčnost. Ta se totiž netýká ani prvního, ani druhého bodu, ale toho, co je v naší skutečné pozornosti. Má svůj smysl pro ostatní i pro naši osobu.

Machula a Machulová se odvolávají na Hildebranda, který tyto tři sféry odlišuje hlavně podle důležitosti a to jak pro jednotlivce, tak pro jeho vnitřní morální svět. Subjektivně uspokojující důležitost připisuje synonymům sebestřednost a nadřazenost. Rozdíl je v druhu, oslovení a rozdílu mezi kategoriemi. Hodnoty se projevují, když se dostaneme do konfliktu mezi subjektivně uspokojující důležitostí a esencí hodnoty. Naše rozhodnutí záleží na vnitřní motivaci, zda se ztotožňujeme s hodnotou a dokážeme se odvrátit od lákadel. Tyto volby ovšem můžeme provádět jen tehdy, když tyto skutečnosti mají společný jmenovatel. Pokud tento jmenovatel chybí, nehovoříme pak už o nižších nebo vyšších hodnotách, ale o různorodých úhlech pohledů. Například – pokud někdo bude chtít krást, ale bude bojovat se svým svědomím, které ho nutí chovat se správně k majetku jiných lidí, nejde o střed stejných pohledů, ale o dvě různá hlediska. Pokud podlehe touze krást, převáží subjektivní hodnocení, které bohužel u mnoha lidí převládá a nezajímá je hodnota sama o sobě. Objektivní dobro osoby se lépe vysvětluje na opaku. Jestliže nám někdo ublížil či způsobil škodu, můžeme mu odpustit tento čin, ale stále půjde o morální nehodnotu tohoto činu.³¹

Podle pedagogického slovníku lze pojmut hodnoty ze dvou hledisek – ze sociálněpsychologického a z pedagogického hlediska. Sociálněpsychologický přístup chápe hodnotu jako vnitřní ocenění jedince a stupeň významnosti, který přisuzuje člověk věcem, jevům, symbolům a lidem. Hodnoty se osvojují pomocí socializace a enkulturace. Mohou být sdíleny celým společenstvím nebo skupinami.

³¹ Srov. HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 60-63.

Existují hodnoty, které mají trvalou platnost (morální) a některé mohou být proměnlivé během života. Pedagogické pojetí vnímá tři druhy hodnot:

1. Hodnotové systémy mladých lidí,
2. Vzdělání jako samostatná společenská hodnota, tzn. jakou roli a důležitost přikládá společnost vzdělání,
3. Hodnoty a postoje, které jsou vymezovány ve vzdělávacích programech a jsou součástí cílů a obsahů školní edukace.³²

Prudký píše o tom, že každý je ovlivněn určitými cíli, ke kterým nás vedou různé motivy. Toto rozhodování je podmíněné volbou mezi přípustnými, tolerovanými a uskutečnitelnými variacemi vyjádřenými v hodnotovém systému kultury, ve které se jedinec pohybuje.³³

3.2 Krása

Podle Ondruškové je krása přítomná všude, protože nás vyzývá, posiluje a působí jako útěcha. Krása v tom primárním slova smyslu je environmentalistickou a obnovující hodnotou, je nadějí na přežití. Teprve s člověkem a jeho polidštěním vstupuje krása do vyšší oblasti – do sféry duše a ducha.³⁴

Nejdříve bychom si měli definovat, co to vlastně krása je. Krása je pojem, který je projednáván už od pradávna a stal se námětem pro mnohé malíře, básníky a filozofy v celé lidské historii, ovšem s mnoha odlišnostmi. Krása je jev velmi subjektivní. Svatý Augustin řekl fascinující větu, kterou bychom mohli vztáhnout i na problematiku krásna. „*Co je krása? Vím to, když se mne nikdo neptá, ale mám-li to někomu vysvětlit, nedokážu to.*“³⁵

Vnímání krásy bychom mohli rozdělit na dvě sféry – uzavírající a uzavřenou. Pointa uzavřené sféry je taková, že záleží čistě na nás, jak okolní věci vnímáme a zdali nám připadají hezké a navozují pocit blaženosti při jejich pozorování.

³² Srov. PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*, s. 91-92.

³³ Srov. PRUDKÝ, L. a kol. *Studie o hodnotách*, s. 19-26.

³⁴ Srov. ONDRUŠKOVÁ, L. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*, s. 57.

³⁵ PECHOR, V. *Pojem krása v české estetice*, s. 10.

Sféra uzavírajícího skrývá podstatu v tom, co je hodno obdivu. Může se tedy jednat o ctnosti, povahu, ušlechtilost nebo laskavost. Můžeme také hovořit o nehmataelných věcech, jako je pravda či smyslové prožitky. Nelze striktně prohlásit, co je krásné a naopak, co je ošklivé, protože někomu může připadat krásné to, co se druhému hnusí a obráceně.

Šindelář vysvětluje krásu pomocí Černyševskije, kterého kdybychom se zeptali, proč je růže krásná? Odpověděl by: „*že je krásná proto, že nám působí radost, jakou prožíváme v přítomnosti nám drahé bytosti. A protože takovou bytost milujeme, přejeme jí dobro.*“³⁶

V původním řeckém pojetí krása znamenala dokonalost, ušlechtilost a hodnotu. Tehdy se Řekové opírali o viditelně ohodnotitelné věci a činy. Platón a Plotinos vnímali krásu jako představu, kterou jedinec může chápat, ale jen za pomoci rozumu. Účastnit se na této představě o kráse mohou stromy, balvany, lidé, božstva, poznatky a mravnost.

V období renesance se krása rozšířila do oblasti umění. V krásnu spjatém s uměním lidé pociťovali a objevovali dokonalost a harmonii světa. V této renesanční době je umělec jakýmsi objevitelem krásy, která stírá věčnost společností. V umělecké sféře se vyskytuje nový pohled na svět v nápodobě. Nemluvíme zde o kopírování, ale o napodobení, kupříkladu přírody, tedy zachycení její krásy, přičemž přidanou hodnotou je hledání nových dojmů a prožitků. Ve dvacátém století se vydělily tři základní oblasti, jak lze vnímat krásu. První oblast vycházela s filozofických poznatků Kanta a Hegela. Podle nichž je krásné to, co je krásné pro oko a dělá nám radost tuto krásu sledovat. Nejdůležitějšími pojmy v této sféře jsou potěšení a vnímání. Ve druhé oblasti se krása vztahuje k umění a k tradičnímu propojení s krajinou, prospěchem a božskostí. Třetí oblast se vyvíjí do klasického sloučení krásy s koncepty dobra a pravdy.³⁷

³⁶ ŠINDELÁŘ, D. *Krásu v nás a kolem nás*, s. 193.

³⁷ Srov. PECHOR, V. *Pojem krásu v české estetice*, s. 10.

3.2.1 Příroda

Dříve lidé považovali přírodu za krutou a zlou, protože byli závislí na jejích rozmarech, ale tento strach je překonaný. Na počátku 21. století je příroda považována za sdílenou hodnotu. Podle Librové je příroda dokonalým propojením s dobrem, což jí dává estetickou a duchovní povahu. Od pozdní antiky až do dnešní doby se láska k přírodě odvozuje z obdivu k její kráse. Příroda byla romantickým výrazem národní sebedůvěry. Bohužel vlivem expanze průmyslu lidé drasticky hubili přírodu a přírodní krásy. V posledních desetiletích vznikala etika ctností nazvaná Environmentální etika ctností, která říká, že vést dobrý život znamená projevit zájem o prosperitu přírody.³⁸

Šindelář říká, že příroda není jen vymezený kus krajiny, které vymezily minulé generace. Tento prostor sahá až tam, kde je člověkem nestvořená skutečnost. Příroda je zdrojem neskutečně rozmanitých krás a každý jedinec, každá generace lidí posuzuje tuto krásu podle svého vkusu. Autor podotýká, že vztah člověka k přírodě je velice vrtkavý a proměnlivý. Někdo vidí přírodu v květině v záhoně, přitom stačí zpomalit a pořádně se rozhlédnout. Při procházce můžeme narazit na spoustu přírodních pokladů a krás, které osloví nejednoho romantika. Například: pokud se půjdeme projít během západu slunce v létě, procházíme se kolem přenádherně zelených stromů, červánky se odráží na vodní hladině a krásně teplý vzduch nám prostupuje do plic, můžeme najít dvojí pojetí krásy. Prvním pojetím je jednota s přírodou, se kterou přichází vnitřní souznění a prozření nad smyslem svého života. Druhým prožitkem je estetické pojetí přírody. Tyto dvě složky jsou silně propojeny, protože pocit jednoty je krátkodobý vjem, který je dovršen nějakou příčinou, například zvednutí blyštivého kamene nebo namočení nohou do vody. Vidíme zde nějaký estetický vjem, kterým dovršíme jednotou, tedy ponořením nohou do vody nebo zvednutím kamínku. Nejde ani tak o nějaký lesk kamene nebo prostředí přírody jako takové, ale vnitřní spokojenost a pocit blaženosti. Těchto vjemů je v přírodě nespočet. Dokáží nás přinutit k tomu, abychom zpomalili, vychutnali si přítomnost a duševně se pozastavili. Samozřejmě záleží na vnitřním a vnějším rozpoložení. Nejsme schopni si v každé vteřině vychutnávat propojení s duševní blažeností. Dvě složky přírodní krásy, jež jsou zmiňovány výše, mají širokou škálu prožitků. Do objektů krásy vkládáme naše osobní subjektivní hodnocení, zároveň svazujeme tyto ideály do společenských vzorů.

³⁸ Srov. LIBROVÁ, H. *Věrní a rozumní*, s. 29-53.

Objektivní krásy hledáme ve vyváženosti proporcí, měřítku, rozsahu, čichového vjemu a dalších. V dnešní době se lidé navrací k přírodě. Člověk se potřebuje uvolnit a rozvíjet své bytostné síly. Proto se příroda stává nedílnou součástí jeho života. Návrat k přírodě je reakcí na potřebu, není pouze únikem od reality. Autor říká, že celý náš svět se mění, příroda nevyjímá. Toto stanovisko pak vkládáme i do estetické relace k přírodě, proto bychom mohli říci, že ji spoluutváříme, ačkoliv jde jen o smyslový prožitek. Když se podíváme na přírodu, nevidíme pouze krajinu, ale její formu v největším možném měřítku jako je noční obloha plná hvězd, nebo v nejmenším měřítku - jako je částice vzduchu. Důležité pro prožitek krásy je vědomí souvislostí, souznění světa a nepoškoditelnost života. Z mohutné velkoleposti přírody a uvědomění si naší osoby v tomto světě pramení zvláštní síla prožitku. Zde se nachází život sám, a byť to může být menší kousek přírody, můžeme v něm číst spojitost s nekonečnem. V nekonečném rozsahu jsme si vědomi vývoje života i nás samotných. Objektivní (přírodní) a subjektivní (lidské) spoluvytvářejí novou jednotu. My poznáváme vlastní osobnost v přírodě a příroda identifikuje nás v sobě.³⁹

3.2.2 Křesťanská krása

Krása ve středověku navazuje na Platónské vnímání tohoto pojmu. Ten byl dále rozvíjen křesťanskou obcí. Dříve si lidé krásno vysvětlovali pomocí latinského smyslu splendor Dei, což v překladu znamená lesk Boží či záře Boží nádhery. Pouze Bůh byl někdo, kdo představoval opravdovou krásu a perfektnost. Podle Starého zákona Bůh vytvořil rozmanité druhy zvířat, plazů a viděl, že je to dobré. V Antice byl svět vnímán obrazným vyjádřením boží perfektnosti. Svět a krásu v něm lidé označovali pojmem imago Dei, přeloženo do českého jazyka – obraz Boží.

V rané italské renesanci se začalo hovořit o kráse ve spojitosti s uměním. Zásluhou je platónsko-křesťanská teorie umění, která hovoří o jedinečnosti umění a místa krásy v něm. V kráse se nám zobrazuje dokonalost a vyváženost se světem, kterou náš rozum vnímá jako teologické chápání přírody. Renaissance inspiruje umělce skrze božskost, tedy že jsou umělci vedeni něčím „vyšším“, díky čemuž mohou do svých děl vložit ideu

³⁹ Srov. ŠINDELÁŘ, D. *Krása v nás a kolem nás*, s. 9-33.

krásy.⁴⁰ Renesance se vyznačuje inklinací k hodnotám života, přírody a člověka. Zakládá si na zkoumání přírody a lidského těla.⁴¹

Později začínají umělci tvořit svá díla pomocí nápodoby, čímž se snaží nalézt nové dojmy a chtějí pro diváka stvořit nový pohled na svět a jeho vnímání.⁴²

Baroko se vyznačuje nápadnou silou propojení realistického vidění se spirituálním vyznáním, které se projevovalo pomocí uvolněných citů, vzrušených pohybů, neklidem a bohatým výrazovým vyjádřením.⁴³ Období subjektivity se vyznačuje tím, že krásu vnímá každý podle svého uvážení a je tedy subjektivní. I přesto Leibniz hovoří o tom, že hlavním nástrojem poznání krásy je rozum, tedy nějaký objektivní soud toho, co je krásné.⁴⁴

V devatenáctém a dvacátém století se vlivem rozvoje ekonomiky, krása přichází o výhradní pozici v relaci k přírodě a umění. Ve dvacátém století se krása dělí na tři základní směry. První směr je založen na myšlenkách Kanta a Hegela, podle nichž je krásné to, co nám dělá radost sledovat. Základními pojmy jsou zde potěcha a vnímání. Druhou sférou je krása spojená s uměním, ve které se odráží tradiční propojení s přírodou, dobrem a božskostí. Třetí sféra se vyznačuje spojením krásy s dobrem a pravdou.⁴⁵

Podle Mircea Eliadeho je příroda obdařená náboženskou hodnotou, která vychází od Boha a je prostoupena svatostí. Autor nepoukazuje na posvátná místa, ale na božskost celé přírody, která je krásná v očích, které chtějí spatřit krásu. I když pro náboženského člověka je příroda vždy něco, co přesahuje jeho lidské bytí. Příkladem by mohl být obyčejný kámen, který jedinec může uznávat jako projev něčeho spirituálního. Uznání vychází z toho, že v kameni spatřuje něco posvátného, ale ne pro to, že je to kámen. Lepším příkladem transcendentálního spojení s přírodou jsou hvězdy a nebe. Transcendenci v nás probouzí myšlenky na nekonečnost vesmíru, myšlenky na místo, kam odlétají duše, myšlenky na sídlo Boha. „Pána“ či „otce“ celého kosmu bychom mohli nazvat Stvořitelem, protože stvořil nebe, na kterém bydlí. Jeho projevy jsou různé

⁴⁰ Srov. PECHOR, V. *Pojem krása v české estetice*, s. 10-11.

⁴¹ Srov. ŠINDELÁŘ, D. *Krásy v nás a kolem nás*, s. 213.

⁴² Srov. PECHOR, V. *Pojem krása v české estetice*, s. 10-11.

⁴³ Srov. ŠINDELÁŘ, D. *Krásy v nás a kolem nás*, s. 213.

⁴⁴ Srov. PECHOR, V. *Pojem krása v české estetice*, s. 10-11.

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 10-11.

meteorologické úkazy jako blesk či bouře a mnoho další jevů, nad kterými zůstává lidský rozum stát. V přírodě nejde jen o estetický, sportovní či hygienický zážitek. K přírodě jsou přiřazovány nejasné a obtížně definovatelné dojmy, v nichž se promítá vzpomínka na minulou náboženskou zkušenost. Modifikace náboženské hodnoty a přírody je typická pro Čínu, kdy menšina vzdělanějších lidí ovládla zbytek populace. Přesto desakralizace přírody není tak markantní jako v jiných zemích, protože i ti nejvzdělanější obyvatelé zachovávají estetickou kontemplaci a náboženskou serióznost.⁴⁶

Kazatel Církve bratrské Daniel Pastirčák, se zamýšlí nad tématem Duchovní význam krásy. Kazatel poukazuje na fakt, že v přírodě nacházíme touhu po transcenci a touhu po absolutnu. Hovoří zde o kráse přírody a kráse v umění, které je úzce spojeno s hladem po životě. Tento hlad po smyslu vedl kazatele k umělecké tvorbě různého zaměření, od uměleckých děl po dětské pohádky. Pastirčák hovoří o tom, že základním jazykem umění je hudba. Tato hudba nám sděluje něco, co nás přesahuje, hovoří v jazyce o transcendentnu. V každé dobré hudbě je zachycena věčnost a nekonečnost a podstatou umění je hovořit o těchto rozměrech našeho života. Pokud se rozměr umění ztratí z prostor církve (bohoslužeb, chrámů), pak můžeme říct, že tento jazyk ztratí schopnost vyjádřit to nejpodstatnější, tedy věčné bytí, kam jsme volaní, a lásku. Krása je komunikace, která vzniká mezi dvěma subjekty - oceňovaný a ten, který oceňuje. Ovšem komunikaci se člověk musí naučit, podobně jako se musí naučit jazyk země, kde chce žít, i ke komunikaci se musí zaposlouchat. Nejde jen o strohé vysvětlení, proč je Mozartova skladba komunikací krásy, ale musím jí slyšet, ponořit se a naučit se vnímat transcenci v tomto vyjádření. Bůh stvořil krásu ve svůj čas a do srdce člověka vložil věčnost. Člověk není schopný ocenit všechno, co stvořil Bůh. Šifra krásy od Boha oslovuje srdce člověka, a pokud toto vznikne, potom se v nás zrodí fascinace a adorace a to dává našemu životu smysl.⁴⁷

⁴⁶ Srov. ELIADE, M. *Posvátné a profánní*, s. 81-90.

⁴⁷ Srov. VAĐURA, P. *Duchovní význam krásy*, [online], © 2013 [citováno 4. 2. 2018]. Dostupné z WWW: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/duchovni-vyznam-krasy--1172452

3.3 Dobro

Guardini vysvětluje dobro jako něco pozitivního, co je v nás hluboko ukryto. Jde o pojem absolutní, který se velmi špatně vymezuje. Nejde o pouhý zákon, ale duchovní složku v nás. Můžeme říci, že jde o vnitřní pnutí, které je samo o sobě nejvznešenější vlastností v našich životech. Nemusí dostat svolení, protože má svojí vlastní ctnost. Dobro je propojeno se svědomím. Svědomí je bezpochyby spjato s dobrem, což odpovídá příkladu, když oko reaguje na světlo. Jakmile pronikne do mysli, nutkavě se chce projevit v lidské realitě. Samozřejmě máme na vybranou, které činy uskutečníme a které ne. Pokud chceme dobro objevit, musíme hledat v jeho nejčistší podobě, neboť když nastane chvíle, kdy přejde do temna, teprve tam se svědomí musí umět bránit. Svědomí se ozve, když se děje něco dobrého nebo špatného, projeví se a my budeme muset uznat, že je živé a existuje v nás.

Svědomí je podle autora „jiskřička na duši“ nebo „z hloubi duše“ tedy něco vnitřního nebo niterného, co námi prostupuje, a my víme, že je to správné. Jsme tímto pojmem neustále obklopeni. Naše svědomí se ozývá a radí nám, co je pro náš vnitřní svět to nejlepší. Dobro nemá jen formu, ale i obsah. Dobro nemůžeme pouze převést na jiné složky, například dobro je láska k druhému člověku nebo věrnost svému vlastnímu já. To je pouze jedna část projevu dobra, ale není to dobro kompletní.

Záleží na situaci, které se často plete s pojmem případ. Autor rozdíl v těchto dvou základních pojmech objasňuje na anekdotě, kterou vypráví při své přednášce v místnosti plné posluchačů. Anekdota se týká dvou kupců, kteří jdou pouští, a jednoho dne jim začne docházet voda. Co by měli udělat, měli by si vodu rozdělit a čekat na smrt nebo by ji měl starší dát mladšímu či mladší staršímu? Z davu se ozve pán a poznamená, že všechny názory jsou hlouposti, neboť tomuto příběhu chybí to nejdůležitější – tedy my sami. Jde pouze o hypotetickou tezi, protože se nikdo z přítomných diskutujících v této situaci aktuálně nenachází, a tudíž nemůžeme vědět, co by každý z nás udělal, protože kdyby se ve výše zmíněné situaci ocitl, věděl by, co má udělat, tak, aby jeho jednání bylo správné. Tato anekdota nám ukazuje, že hovoříme-li o případu, jde jen o teoretickou rovinu. Autor má namysli sešlost lidí, sehranost okolností, střed případů, o kterých přemýšlíme, ale nemáme s nimi žádnou aktivní spojitost, pouze hovoříme o tom, „co by kdyby“. Kdežto situace vyžaduje strukturovaně

seskupené lidi, skutečnosti, případy, na nichž se aktéři aktivně podílí. V situaci je zapotřebí zaujmout nějakého názoru, usnesení a konání. „*Uvědomíme-li si, že jsme byli pověřeni vnášet do světa dobro, že jsme nositeli toho, co je posláním dobra, je v tom něco nevýslovně velikého.*“⁴⁸ Mravním činem se naplňuje podstata lidského života. Autor proces přirovnává k plození a rození do konečné reality, při kterém se lidská realita dostává do věčné plnosti smyslu. Je to abstraktní proces, protože se tvoří něco, co dosud neexistovalo. Vlivem Kantova formalismu a schematizované morálky vnímáme dobro jako nutné předpisy, ale pokud se obrátíme na Platóna, zjistili bychom, že morálním jednáním je to, co se lidskou skutečností ještě nestalo.

Dobro ve své velikosti a věčnosti nemůžeme uchopit. Největší silou, jakou lze dobro uchopit, je naše svoboda, tedy svobodná vůle, která projde až do hloubky, do našich srdcí. Toto dobro, o kterém autor hovoří, prostupuje naší niterností, otevírá se, akceptuje, vpouští, dokud se všechno nezfermentuje a nez kultivuje. A čím dokonalejší je niterné odhodlání, čím je vůle připravenější, čím prohloubenější a odolnější je tužba, čím více jsme prosáknuti rozhodnutím, tím pevněji a hlouběji je v nás dobro zakořeněno, v duchu i v srdci.⁴⁹

Jedna indiánská povídka praví, že v každém člověku jsou dva vlci, kteří se vzájemně atakují. Jeden z vlků oplývá pozitivními vlastnostmi, jako je dobrot, veselost, moudrost a spravedlnost. Druhý z vlků vlastní negativní povahové vlastnosti, kterými jsou zlost, vztek, agrese a závist. Který z vlků zápas vyhraje? Přece ten, kterého krmíme.⁵⁰

3.3.1 Dobro z pohledu křesťanství

Prvního hříchu se dopustili už Eva a Adam v ráji, ale neznamená to, že když neuposlechli pokynům božích, jejich vnitřní dobro zmizelo. Tato neposlušnost byla základem pro sebeuvědomění, první svobodný akt a možnost vlastní volby. Teprve až když byl člověk vyhnán z ráje, mohl plně rozvíjet harmonii mezi svým lidstvím a přírodou. Starý zákon ukazuje, že jedinec je schopen dobra i zla. A právě

⁴⁸ GUARDINI, R. *Dobro, svědomí a soustředování*, s. 22.

⁴⁹ Srov. GUARDINI, R. *Dobro, svědomí a soustředování*, s. 16-23.

⁵⁰ Srov. LUCIE. *Dobro a zlo v nás*. [online], © [20. 5. 2014], [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.lucieernestova.cz/dobro-a-zlo-v-nas/>

volba mezi tím nebo oním činí člověka svobodného ve své volbě, přičemž musí brát zřetel na požehnání či prokletí, na život a smrt. Samotný Bůh se do těchto voleb nevměšuje, „pouze“ posílá své proroky a posly, kteří udávají směr normám, které vedou lidi k uskutečňování dobra.

V křesťanství je opravdu jako prvotní hřích brána Adamova neposlušnost, a to do takové míry, že tím pohanil budoucnost svých potomků, z kterých se člověk sám nedostane. Tento hřích mohl z lidí sejmut jen božský akt milosti, tedy obětování Krista, čímž byla poskytnuta oběť pro spásu hříšníků, kteří přijali Krista.⁵¹

Naproti tomu encyklika *Evangelium vitae* říká, že člověk je obdarovaným životem od Boha a žije na této Zemi s příslibem věčnosti v završení svého života. Život a čas v životě byl jedinci dán jako dar od Boha v celém svém jedinečném rozměru. Každá osobnost je unikátní a tím i její úděl ve světě. Jan Pavel II. zdůrazňuje, že v každé bytosti je zároveň to dobré i zlé, ale záleží na otevřenosti srdce, která vlastnost zvítězí. Život člověka je posvátný a dobrý už od embrya až do naprostého konce, a proto má každý tvor právo, aby toto posvátno a dobro chápal. Toto chápání by mělo být ochraňováno, na tomto principu stojí společnost a politická sféra. A ti, kdo věří v Krista, by měli být první, kdo tento úžasný princip podporuje a obhajuje.⁵²

Muchová říká, že teologická etika vyžaduje, aby člověk přemýšlel nad tím, co je důležitým kritériem pro rozhodnutí jedince, tak aby jednal ve prospěch dobra. Narážíme zde na pojem teleologie, která říká, že jsou stejně důležité morální hodnoty pro přirozený život člověka a věci existující v tomto světě jakožto pro nové království, které stvořil Bůh jako dovršení časů. Zásadní rozdíl mezi vnímáním dobra u lidí, kteří věří v Boha a mezi těmi, kteří v Boha nevěří, je právě ve vztahu k Bohu. Samozřejmě oba světy potřebují svědomí, ale člověk, který věří v Boha, reflektuje ve svém rozhodnutí ještě tuto spiritualitu.

Každé naše volba podléhá našemu svobodnému rozhodnutí. To, jak se rozhodneme, by mělo být zcela autentické, neovlivněné vnějšími vlivy. Zde se dostáváme do překerní situace, protože neexistuje-li Bůh, není ani dobro, o kterém nerozhoduje člověk. Jinak řečeno, není-li nad námi vyšší instance (vyšší než zákony), která by jasně

⁵¹ Srov. FROMM, E. *Lidské srdce*, s. 11-15.

⁵² Srov. JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*, s. 7-9.

definovala, co je dobré a co špatné, je vše dovoleno. Společnost na počátku 21. století se vyznačuje individualismem, člověk je velice osamělý tvor a ztratil něco, k čemu by se mohl upnout. Člověk musí přebrat odpovědnost za svá rozhodnutí. Konsekvence tohoto rozhodnutí nutí jedince, aby poskytl odpovědnost a svobodu druhým lidem. Pokud se tak nestane, stane se takový člověk pouhým předmětem bez vědomí sebe samého.⁵³

Vyznání víry církve popisuje svědomí jako nejtajnější místo v nás (jakousi svatyni), kde je člověk sám s Bohem. V tomto nitru tkví zákon, kterému jedinec naslouchá. Tento hlas ho neustále vybízí, aby miloval, konal dobro a vyvaroval se zla. Člověk se může a nemusí přiklánět k dobru, záleží na jeho svobodné vůli. Svobodná autonomie není protikladná k závislosti na Bohu. Boží stvořitelská svoboda umocňuje svobodu člověka. Abychom dosáhli své svobody, musíme shodit okovy vášně a neúnavně sledovat svůj cíl – dobro.⁵⁴

3.4 Vyšší smysl

Coreth si v knize *Co je člověk* pokládá otázku, co je to smysl. Přestože každý tomuto pojmu rozumí, je velmi těžce definovatelný. Synonymem slova smysl by mohla být srozumitelnost, jestliže má pro nás něco smysl, rozumíme tomu. Když použiji nějaký stroj, vím proč a k čemu slouží. Chápu jeho smysl, a to za smysluplné relace mezi jednáním a cílem. Jeho smyslem je tedy užitečnost a je určený pro specifický cíl. Vyhodnotím-li tento úkon jako smysluplný, stane se pro mne i tento akt smysluplným. Smysl se dá rozdělit do dvou sfér. Na sféru teoretického poznání a praktického chtění a jednání. V teoretické sféře poznání je smysl něco srozumitelného a přijatelného. V praktické sféře chtění a jednání je důvod, proč je něco žádoucí a proveditelné. Teoretická či praktická smyslová souvislost představuje větší komplex, tedy obširnější kontinuitnost našeho života. „Získali jsme celkový pohled na svět a máme své hodnocení světa, svého života a jednání ve světě.“⁵⁵ Obsah smyslu pochopíme v celém kontextu, jednotlivá slova chápeme pomocí celistvých výpovědí.⁵⁶

⁵³ Srov. MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?*, s. 8-10.

⁵⁴ Srov. KATOLICKÁ CÍRKEV. *Vyznání víry církve*, s. 96-97.

⁵⁵ CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 184.

⁵⁶ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 183.

Autorka Kubátová odkazuje na Jana Patočku, který rozděluje žití člověka na dvě určení, která na jedince působí paralelně. Prvním určením je prostor, ve kterém se osoba nachází. Tento prostor je zaplněn věcmi, které na nás mají vliv. Podle Patočky nežijeme mezi věcmi, ale jdeme za věcmi a k věcem. Druhým určením je vnitřní psychické rozpoložení, které ovlivňuje volby člověka, jeho způsob jednání a podobu zvolených možností. Takže do jisté míry nám okolní svět dává určité situace, ale je čistě na nás a naší svobodné vůli, jak se k těmto výzvám postavíme a zvolíme si směr k vytouženému cíli.⁵⁷

Frankl a Lapide vidí duchovní sféru pro hledání životního smyslu jako důležitou a opomíjenou. Člověk není tvor, který by dokázal jen přežít, ale je stvořen tak, aby se ptal a hledal smysl života. Vyzdvihuje podstatu náboženského člověka před náboženstvím samotným. Proto Frankl vymezuje tři druhy životního smyslu: „*smysl v životě*“, „*smysl života*“, „*smysl celého světa*“.⁵⁸ Smyslem v životě jsou zde myšleny konkrétní situace. Tyto situace jsou individuální a nedají se přesně kategorizovat. Smysl života je zde přirovnáván k filmu, který nám dává smysl pomocí jednotlivých obrázků, mezi kterými vidíme souvislosti. Pochopení těchto obrázků neboli konkrétních situací v našich životech nastane až tehdy, když rozpoznáme důležitost přesného a zásadního okamžiku. Tato výzva spočívá čistě jenom v našich osobách a působí skrze nás. Smyslem není víra, ani zjevení, ale smysluplné utváření a plnohodnotný rozvoj vlastního života. V těchto dvou kategoriích může člověk buď věřit nebo nevěřit a zrealizovat či nezrealizovat možnosti, které jedinec má.⁵⁹

Frankl hovoří o tom, že člověk musí mít cíl, na který se zaměří. Jedinec musí mít vztyčný bod v budoucnosti, aby mohl plně utvářet svoji přítomnost, čímž jeho vnitřní svět dostává strukturu a směr. Pokud neexistuje pevný bod v našich životech, máme pocit prázdnoty a bezsmyslnosti. Životní cíl, který nás provází dlouhodobě, je osobní povolání, kterému směřují naše současné krátkodobé vyplnění smyslu. Smysl je spojený s orientací na předmět, protože pokud mám pro co nebo koho žít, vím, že je můj život naplněný. Důležitá je vyváženost mezi realitou a představou. Člověk by měl vědět, čím je a kým by chtěl být a to tkví v podstatě bytí, neboť právě smysl musí předstihovat bytí. Z tohoto pohledu existují dva typy lidí – průkopníci a uspokojovači. Průkopník je

⁵⁷ Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 118-120.

⁵⁸ FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 30.

⁵⁹ Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 30-33.

brán pozitivně, protože se snaží o nalezení hodnot, kdež to uspokojovač je spíše negativně laděn. Tito lidé se snaží oprostít od každé konfrontace s hodnotami.⁶⁰

3.4.1 Duchovní rozměr vyššího smyslu

Coreth říká, že se v náboženství projevuje chování člověka k Bohu nebo všeobecně k božským silám a mocnostem. Parafrazuje Bonhoeffera, který chápal náboženství pouze jako lidský systém mluvení a jednání, přičemž se lidé chtějí pouze pověřit vlastními skutky, a tím si zajistit boží spásu. Pokud mluvíme o náboženské víře, motivech a náboženském smýšlení, hovoříme o hlubším náboženském smyslu, ke kterým přísluší vnitřní činy tedy modlitby, které se mohou, ale nemusí vyjadřovat slovně a prožívat při specifických rituálech.⁶¹

Kučerová uvádí, že ve sféře duchovní kultury se ukazuje skutečná podstata člověka, jeho duch, vlastní pochopení smyslů věcí. Teprve jako bytost transcendentní překračuje člověk hranici od živočicha a dovede se ptát hlouběji, například co je svět nebo co je on sám v tomto světě. Zde se člověk stává širitelem řádu, který nepodléhá svým pudům, ani touze po štěstí.⁶²

Frankl chápe smysl jako střetnutí se skutečným, individuálním jedincem a skutečnou jedinečnou okolností, a tudíž i střed s individuálním a jedinečným smyslem. Hodnoty a přikázání jsou obecnými pravidly, která směřují naše jednání. Zároveň podotýká, že jsou situace, které vyžadují flexibilitu těchto hodnot. Frankl uvádí jako příklad rozkol s přikázáním – nepožádáš manželku bližního svého. Tuto jedinečnou situaci demonstruje na příkladu, kdy on a jeho manželka si byli vázáni manželským slibem, který přijali před Bohem, ale v momentě, kdy je odvezli do Osvětimi, dosavadní hodnoty se změnily ke konkrétní a jedinečné situaci, přičemž Franklova poslední slova k manželce byla: „za každou cenu přežít“. Tento vzkaz vysvětluje tak, že i kdyby to znamenalo, že jeho žena bude prostituovat s nějakým představitelem SS, aby se zachránila, má to v rámci svého přežití udělat. Nemá mít výčitky a měla by udělat maximum pro svoji záchranu. Za normálních

⁶⁰ Srov. FRANKL, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 118.

⁶¹ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 189-190.

⁶² Srov. KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 45-49.

okolností by toto jednání bylo proti svědomí a proti slibu věrnosti v manželství, ale za určitých konkrétních a individuálních povinností se hodnoty změní, aby se dosáhlo vyšších principů, například záchrana života.

Frankl hovoří o faktu, že i když se člověk dostane na tak hrozné místo, jako je Osvětim, nemá zanevřít na Boha. Naopak Boha není třeba hledat ve hvězdách na nebi nebo v různých ismech nebo ve světě. Člověk by měl zajít až ke svému nejniternejšímu nitru, kde s ním hovoří hlas, někdo může říct svědomí. Na tomto místě se jedinec může modlit. Pokud se psychická bytost spojí s tímto místem, touží se modlit, protože zde je sama sebou. Proč přemýšlet nad dálkami, když Bůh sídlí v nás a čeká jako plamínek, aby se mohl rozhořet. Nejpodstatnější rozdíl mezi svědomím nenáboženského a náboženského člověka je ten, že sice oba mají vnitřní hlasy, jeden tomu říká svědomí, druhý vyšší instance, ovšem člověk nenáboženský končí o jeden „stupeň“ před, protože svědomí mu říká pouze, za co je zodpovědný, kdežto náboženský člověk ví, vůči komu je odpovědný (vůči někomu, kdo převyšuje jeho osobu).⁶³

Podle Frankla je smysl transcendentální. Lidská bytost je stvořena k něčemu vyššímu, než je ona sama. Esence lidského bytí je v sebetranscendenci. Být člověkem představuje oddanost k nějaké věci, orientovat se na realizaci a rozvoj, protože toto znamená být sám sebou a teprve pokud je člověk sám sebou, může hovořit o smyslu, který se naplní nebo naplňuje. Sebetranscendence se nejlépe ověřuje v krajních životních situacích.

Existuje také pojem „tušení smyslu“ nebo „víra ve smysl“, který říká, že nezáleží na uvědomění si víry, protože v ní podvědomě věříme všichni. Nejde o víru náboženskou, i když mezi nimi existuje spojitost. Tato hodnota, stejně jako například naděje nebo láska, je v člověku ukryta a nedá se vymoci. Víra v tuto hodnotu je zcela přirozené.⁶⁴

Honoré říká, že první fází církevní morálky je to, že jedinec je stvořen podle obrazu Božího, což znamená, že se nalézá ve znamení tří hlavních hodnot pro úděl člověka: vyzvání ke štěstí, ke svobodě a vyzvání svědomí. Tyto kroky vedou každou lidskou bytost a svědčí o prožívání svého nitra v sebe sama a ve společnosti.⁶⁵

⁶³ Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 40-44.

⁶⁴ Srov. FRANKL, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 118-121.

⁶⁵ Srov. HONORÉ, J. *Průvodce katechismem katolické církve*, s. 125.

Shrnutí:

Zásadní rozdíl mezi lidmi a zvířaty je ten, že hledáme, tvoříme a uskutečňujeme hodnoty, které by směřovaly naše životy. Během historického vývoje důležitosti různých hodnot jsme se dostali na počátek 21. století, které má tendenci si plést materiální hodnoty s transcendentálními. Konzum a letargie nás natolik ovládly, že se často dostáváme do existenciální prázdnoty a nevíme, kam směřovat své životy. Hodnoty můžeme rozdělit na mnoho druhů, někteří autoři vymezují spirituální, jiní sociální, další se přiklání k pojmu ctnost. Pro naši práci jsou důležitá tři vymezení: přírodní, civilizační a duchovní. Tyto sféry zastupují zásadní pojmy této práce. Přírodní sféra se orientuje k pojmu krása, sociální sféra se soustředí na dobro a duchovní sféra je zaměřená na vyšší smysl. Všechny tři pojmy jsou těžce definovatelné, přesto jsem našla různé směry, kterými by se hodnoty mohly ubírat. S pojmem krása je bezpochyby spojená příroda. Čím dál více lidí hledá kontemplaci a transcendenci v přírodě. Unikají od hektického a zrychleného života mezi božskost klidu a vnitřního odpoutání od reality. V křesťanství nalezneme mnoho prvků krásy od středověku až po dnešek. Křesťanská krása může být spjatá s hudbou, která slouží jako jazyk ke komunikaci, který nás učí poslouchat, vzbuzuje v nás fascinaci a vyvolává v nás touhu po spiritualitě. Hodnotu dobra můžeme chápat ve spojitosti se svobodným rozhodnutím. To, co je dobré, je zcela subjektivní a tudíž na našem vlastním svědomí. Svědomí je společným pojítkem pro všechny. Ke každému promlouvá, i když někdo si to vysvětluje jako hlas rodiče a někdo jako hlas Boží, všichni ho máme. Jedním z úkolů je jednat tak, abychom neměli výčitky svědomí. Poslední hodnotou je vyšší smysl. Definovat, co je vyšší smysl nejde, neboť pokud bylo dobro subjektivní, tento pojem je nejsubjektivnější na celém světě. Podle autorů můžeme vyšší dobro hledat a podporovat ostatní v hledání, ale smysl života je vždy jedinečný a neopakovatelný, je to cíl našeho bytí na Zemi. Všechny činy by měly směřovat k něčemu většímu, než jsme my sami. Ať věříme v Boha nebo ne, o nalezení smyslu se snažíme všichni. Chceme žít pro někoho nebo pro něco, co by nám dávalo pocit naplnění a životního směru.

4 Společnost na počátku 21. století

Autoři Montoussé a Renouardo vymezují společnost jako soudržnou soustavu hodnot, norem a symbolů. Funkcionalisté vidí kulturu jako recipročně propojené prvky (ekonomické, politické, kulturní, technologické, náboženské, atd.), které tvoří společnost jako entitu.⁶⁶

Podle Kubíčkové je důležité, aby člověk věděl, jaká je jeho úloha a místo v evoluci lidstva. Překážkou společnosti na počátku 21. století je krajní racionalistické a konzumní myšlení, které samo sebe ochuzuje o duchovní a etické dimenze. Autorka podotýká, že ztráta spojení člověka s celistvostí a jeho sounáležitostí ve společnosti narušuje interakci s ostatními, s přírodou a s vesmírem, ale především komunikaci se sebou samým, s tělem, duchem i duší. Lidé si díky odcizení sobě samým neuvědomují své hranice a mívají pocit arogance, pýchy, nadřazenosti a pohodlnosti uvažování nad rozvojem své vlastní osobnosti.⁶⁷

4.1 Společnost v kontextu evropské historie

Hanuš a kolektiv parafrázuje filosofa Philippe Nema, který zdůrazňuje pro důležitost evropských hodnot pět zázračných dějinných procesů.

- Řecký zázrak – ve starověkém Řecku vznikla polis a byl položen základ pro západní koncepci vědy. Začal se klást velký důraz na racionalitu, pojetí občanství a účast na veřejném dění.
- Římský zázrak – starověký Řím položil základ humanismu, neboť propracoval právní systém a občanské právo. Toto občanské právo kladlo důraz na jednotlivce a soukromý majetek.
- Biblický zázrak – základem západní etiky je křesťanství. Biblická křesťanská etika ukázala, že nemáme vnímat zlo jako běžný společenský prvek. Prvotní hřích nám dává na bedra zodpovědnost za nás, za své blízké, za svět, ve kterém žijeme. Tato idea rozšířila a zdokonalila latinskou koncepci humanismu.

⁶⁶ Srov. MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*, s. 129.

⁶⁷ Srov. KUBÍČKOVÁ, M. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*, s. 52.

- Papežská revoluce – základem byla myšlenka, že ke spáse je zapotřebí vést ctnostný a dobrý život. Papežská revoluce přispěla k rozluce církve na katolickou a pravoslavnou.
- Zrod liberální demokracie – Nemo se domnívá, že hodnoty liberální demokracie, právního státu a tržní ekonomiky disponují univerzálností, proto je považuje za důležité.

Autor si pokládá otázku, jaké hodnoty nás Čechy, Moravany a Slezany a další obyvatelé České republiky stmelují: „*Soustředím se na ty historické síly, které mají schopnost držet pohromadě velká pomyslná společenství.*“⁶⁸ Pokud se ohlédneme do historie, respektive do 19. a 20. století, mohly by těmito historickými silami být náboženství, ideologie a nacionalismus. Podle autora můžeme náboženství a idealismus vyloučit. Náboženství už není to staré pojivo, které dávalo společnosti pocit soudržnosti. Z Evropy se stal kontinent sekularizovaný. Sekularizace náboženství nezlikvidovala, a to ani po soukromé složce ani po té veřejné, spíše politické. Pokud se ohlédneme do historie 20. století, kdy se pokoušely o nadvládu velké totalitní režimy, nebo do současnosti, kdy se dostává do popředí multikulturalismus, ani tyto směry nejsou tím pojítkem společnosti, které by udávalo směr celistvěji uznávaným hodnotám. Nacionalismus by mohl být takovým východiskem, neboť je pro českou kulturu srozumitelný a přijatelný. Česká republika zastává jeden z mírnějších stupňů nacionalismu, ale přesto se nezdá, že by se právě na tomto směru daly hodnoty udržet. Jak autor podotýká, pouze nacionalismus by neměl být jediným pilířem při stavbě hodnot. Hanuš a kolektiv vidí problémy v povrchnosti nacionalismu. Nehovoříme o míře fanouškovství při důležitém zápase, ale i o zavrhování nám neznámých věcí, o kterých nic nevíme. Typickým znakem českého nacionalismu je, že nemá pevně daný obsah. Jisté je, že do něj zahrnujeme český jazyk, české historické události, současné území České republiky a převážnou většinu obyvatel. Nemůžeme zde ani hovořit o nacionalismu politickém, protože současný český národ nepovažuje všechny příslušníky České republiky za opravdové občany (např.: Romy, Ukrajince, Vietnamce). Další výtky by byla, pokud pomineme lásku k vlasti, sebestřednost, nevraživost vůči neznámému, klopýtavost v mezinárodních končinách a nezájem o společnost, o okolí, o rodinu. Autor hovoří o tom, že nacionalismus nepřináší jen to špatné.

⁶⁸ HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 22.

V České republice má zakotvenou historii a má svůj smysl, ale měl by se doplňovat s dalšími silnými prvky, které by mohly lidem poskytnout dlouhodobý hodnotový systém. Česká republika je velice diverzifikovaná společnost plná rozmanitých kulturních, sexuálních a politických preferencí. Další pravdou je, že současný politický systém a česká společnost není schopná taktizovat tak, aby se mohla ohradit proti okolním vlivům a kultivovat osobitým způsobem české chápání společnosti a politického systému. Nikdy nikdo nebude naprosto spokojený, ale je zapotřebí najít pomyslnou alternativu mezi hodnotami osobními, politickými a společenskými procesy a potřebnou míru tolerance, která je pro náš způsob života nezbytná.⁶⁹

4.2. Normy

Podle Montoussého a Renouarda jsou normy pravidla, jimiž se řídí společnost a vyžaduje, aby je dodržovali i jedinci, kteří jsou členy konkrétní společnosti. Tyto normy mohou být explicitní a implicitní. Explicitními normami máme na mysli oficiální pravidla, které usměrňují chování individuálních osob. Mohou být například právní (zákony) nebo regulační (školní řády). Opakem pravidel explicitních jsou pravidla implicitní, které nesou stejnou váhu významu, ovšem zaměřují se na regulaci vztahů ve skupinách (parta kamarádů na hřišti). Normy náleží ke společenskému dědictví, a proto každá společnost požaduje jejich dodržování. Společnost hodnotí dodržování norem podle jejich respektování, přičemž členy může ohodnocovat pozitivními či negativními postihy (typu – úsměv, mlčení nebo vyřazení z kolektivu).

Normy se úzce propojují s hodnotami. Zatímco normy jsou zřejmé, hodnoty jsou pomyslné. Jsou to jedinečné nebo skupinové ideály, které působí na jednání jedince. V průběhu času se některé hodnoty dostávají do popředí a převažují jiné. Společnost neprosazuje uniformní hodnotový systém, ale dává jedinci prostor, aby si zvolil z hierarchického systému hodnot dle jeho uvážení, pokud tedy nepřekračuje imperativní normy, které jsou pevně dané (zákaz zabíjení). Stejně jako existuje škála toho, co dělat nemáme a nemůžeme, je i stupnice toho, v čem máme do jisté míry volnost. Tyto hodnoty si můžeme vyložit podle svého vlastního vědomí a svědomí, například štedrost k chudým, věrnost a čestnost. Člověk se do nějaké míry může odchýlit od

⁶⁹ Srov. HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*, s. 16-26.

normy, aniž by bylo jeho chování pokládáno za deviantní, i když tato škála není příliš široká.⁷⁰

Zhodnotit, která norma je potřebná a správná a která je hodná odsouzení, je velice komplikované, protože záleží na společenských, kulturních, sociální a náboženských faktorech dané společnosti. Sociální norma je soubor dobrých nebo špatných kritérií, které jsou určující v sociální interakci s jeho bližními. Hodnotou je pro každé něco jiného, protože každý hodnotí subjektivně k vlastní osobě a k vlastním prožitým zkušenostem. Mravní hodnoty stojí na svobodě a odpovědnosti. To, zda se vydaří lidský život, je úzce spjato s hodnotami, které jedinec vyznává a zda se osvědčí s jeho podstatou člověčenství. Etické normy říkají, jak uskutečňovat hodnoty v singulárních sférách života. Existuje řada dalších norem, které regulují povinnosti vůči Bohu, obranu lidského života, hospodářské a politické normy nebo hlediska, která stanovují důstojný život. Mimo společenské normy (etika, estetika, ...) existují autogenetické normy, které si jedinec klade sám, z vlastního rozhodnutí, nejčastěji jsou podloženy emocionálním zájmem a pomáhají člověku k rozvoji jeho osobnosti. Morální normy mají dva aspekty – subjektivní a objektivní. Subjektivní aspekt je založen na zevnitřnělých osobních principech. Objektivní aspekt slouží k principům chování, které jsou kladně přijaty nějakou skupinou, do níž patří i jednotlivci. Tyto objektivní aspekty vychází z náboženství nebo filosofie a dodávají návody ke vzniku civilizovaných forem počínání.⁷¹

4.3 Kultura

Pojem kultura vznikl s latinského „colere“, což v překladu znamená vzdělávat nebo pěstovat. První, kdo použil tento termín v podobě, kterou známe dnes, byl Marcus Tullius Cicero ve spisech Tuskulské hovory. V této knize Cicero rozlišuje pojem „kultura agri“, což by se dalo přeložit jako zemědělská půda a „kultura animi autem philosophia est“, která označovala kulturu ducha. Tímto členěním se pojem kultura selektoval a rozdělil jedince na ty, kteří rozvíjeli své intelektuální schopnosti a na ty, kteří ne. V době renesance, kdy se lidé začali odvracet od Boha a sami sebe stavěli na

⁷⁰ Srov. MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*, s. 97-99.

⁷¹ Srov. TISCHLER, D. *Výchova, hodnoty a mládež*, s. 9.

pedestal, získala kultura nové poslání – vymezit předěl mezi člověkem a přírodou, neboť člověk je brán jako tvůrce kultury, čímž může přeměňovat přírodu i sebe sama.

Halamová popisuje kulturu jako souhrn materiálních výtvorů, prezentovaných jako rozmanité pracovní prostředky a objekty každodenní nutnosti, a duchovní rozměry v podobě hodnot, idejí, zvyků a symbolů, které jsou obecně uznávané v pospolitosti, která je předává dalším generacím. Ze sociologického pohledu je kultura uměle vytvořeným prostředím, do kterého je zasazená společnost. Proto lze kulturu chápat jako komplex, který se skládá z mnoha částí, kterými jsou hodnoty, produkty a způsoby jednání.⁷²

Kučerová hovoří o tom, že s osudem kultury je spjata výchova k hodnotám. Pedagogická snaha se zaměřuje na nestrannou hodnotu, která se má stát objektem chtění, například vzdělání, kulturní dědictví, kreativita, porozumění smyslu a obsahu událostí a činností, osvojení si společensky přijatých norem a idejí.⁷³

Autoři Montoussé a Renouard parafrázuji anglického antropologa E. B. Taylora, který rozděluje kulturu podle čtyř hlavních popisů. Kultura je:

- celistvým komplexem navzájem závislých prvků,
- prochází všemi lidskými činnostmi,
- není důležité, zda je sdílená prostřednictvím malé nebo velké skupiny,
- je předávána pomocí socializace, ve většině případů z generace na generaci, pomocí rodiny a školy. Můžeme říct, že jde o společenské dědictví.⁷⁴

4.3.1 Socializace, enkulturace a personalizace

Halamová hovoří o tom, že každý člověk, který chce žít ve společnosti a začlenit se do ní, musí projít třemi fázemi. První fází včleňování do společnosti je socializace. Pojem socializace označuje stav, kdy se jedinec učí hodnotám a normám kultury, ve které žije.

⁷² Srov. HALAMOVÁ, V. *Člověk jednání společnost*, s. 45-46.

⁷³ Srov. KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*, s. 46.

⁷⁴ Srov. MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*, s. 106.

Podle Šimíčkové Čížkové probíhá socializace v každém stadiu v životě člověka.

- V novorozeneckém období (od porodu do 6 týdnů), přichází první socializace, tedy kontaktem s matkou, která je natolik zásadní, že má vliv na vyvážený vývoj osobnosti člověka. Dítě se soustředí na uspokojování svých základních biologických potřeb.
- V kojeneckém období (6 týdnů až 1 rok) se vytváří dispozice k sociálnímu chování. Tato dispozice je nevyvinutá a nestálá, protože subjektivní zkušenosti jsou vázány na jednu osobu a odehrávají se v krátkém časovém horizontu.
- V období batolete (2 až 3 roky) hraje důležitou roli přítomnost dospělé osoby, jeho emocionálně sociálního kontaktu s batoletem. Začínáme projevovat soucit k ostatním dětem, se zvířaty a hračkami. Vlivem prohloubení sociálních kontaktů se prohlubují city. Potřeba sociálního kontaktu je velmi silná.
- Období předškolního věku (3,4 - 6,7 let) je typické pro rozvoj humoru a radost ze spontánních činností. Ubývá vztek a zlost, které se mohou projevovat při neúspěšné činnosti. Začínají se rozvíjet tzv. vyšší city (sociální, estetické, intelektuální a etické). Pro tuto práci jsou důležité sociální směry, které jsou zaměřeny na dospělé a na vrstevníky. Nejdříve jsou dominantnější vztahy k dospělým, ale později narůstá potřeba kontaktu se svými vrstevníky.
- Období mladšího školního věku (6,7 až 11 let) se vyznačuje sebehodnocením, jehož pozitivita je zásadní pro celkové zdraví a duševní výkon dítěte. V tomto stádiu probíhá vnitřní socializace (sebesocializace), která vyplňuje informace získané v prostředí a obohacuje je o vnitřní zpracování, což je základem k vnímání vlastní identity. Pro správný vývoj osobnosti je důležitá hra, která je mnohem různorodější.
- Období dospívání – prepuberta, puberta a adolescence (členění je různé). V prepubertě se začíná jedinec osamostatňovat od rodiny, citové vazby od rodičů. Snaží se o navázání komunikace s více lidmi, sdružují se ve skupinkách.

V pubertě se jedinci snaží o nezávislost, chtějí být samostatní a tvořit si vlastní názor při komunikaci s dospělými. V tomto období lidé potřebují navazovat nové kontakty a zkusit si nové role. Skupina přejímá individualitu člověka a předává mu vzory chování a hodnoty skupinky. Tento aspekt je důležitý, neboť posiluje vyzrání osobnosti, sebehodnocení a učí člověka, jak jednat ve společenských střetech.

Adolescence (u děvčat kolem 16 roku a chlapců kolem 17 roku) znamená rozvoj sociálních vazeb, touhu patřit do skupiny. Mladý člověk se citově odpoutává od rodiny, sílí touha po partnerství a citové vzájemnosti. Pokud se setkávají s dospělým, kteří mají urovnané hodnoty, zažijí podporu ve své individualitě a kladné vnímání společenských norem.

- Dospělost je nejdůležitější etapa v životě člověka, protože jedinec se dostává na vrchol zralosti, tvůrčích schopností, je nezávislý. V této fázi buduje svůj vlastní domov, zakládá rodinu. Na vrcholu je ve směru fyzickém i psychickém. Psychický vývoj je patrný z citové vyrovnanosti, schopnosti využívat své získané rozumové dovednosti, dosahuje nejvyšší fáze sociální zralosti. Nakonečný rozděluje dospělost do 3 fází:
 - mladší dospělost (od 19 do 30 let)
 - střední dospělost (od 30 do 45 let)
 - starší dospělost (od 45 do 60 let)
- Období stáří rozdělují autoři různě. Podle Nakonečného se dělí na 2 fáze:
 - počáteční stáří (od 60 do 75 let)
 - pokročilé stáří (od 75 výš) ⁷⁵

Základní socializace probíhá v rodině, kdy se dítě učí hraním, napodobování, hraní rolí a uvědomováním si své pozice. Socializací člověk prochází po celý život. Americký sociolog a sociální psycholog G. H. Mead hovoří o tom, že člověk je výtvořem společnosti. Ústředním pojmem v této tezi je „Self“. Mead tento pojem definuje jako objekt, díky němuž může jedinec porozumět svému okolí. Toto „self“ má v socializaci nezastupitelnou roli, přičemž ho Mead demonstruje ve dvou stupních. První stupeň je hra typu „play“, což je svobodné a fakultativní hraní. I když dítě přebírá role postav, ještě na sobě nejsou závislé. Druhým stupněm je hra typu „game“, kdy dítě

⁷⁵ Srov. ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 43-130.

bere ohled na ostatní a spolupracuje s nimi. Tímto respektem ostatních se učí spolupráci, úctě ke společným pravidlům a akceptování omezení, která sebou nese interakce s ostatními. Hra tohoto typu má logickou strukturu, jasná pravidla a omezuje osobní cíle.

Druhou fází je enkulturace, kdy si jedinec osvojuje hodnoty a normy a „vrůstá“ do nich.⁷⁶ Podle Pedagogického slovníku se pojem enkulturace vymezuje jako proces, během něhož si jedinec přisvojuje kulturu společnosti ve, které žije.⁷⁷

Poslední fází je personalizace, přičemž tato etapa formuje osobnost člověka.⁷⁸ Pojem personalizace Wiater vysvětluje, jako orientaci učení a výuky takovým způsobem, aby byla upoutána, vyslyšena, uznávána a prohlubována individualita dítěte. Personalizace je vyšší stupeň školní socializace, která je ovlivněna působností pedagoga, přičemž její ignorace může způsobit, že se stane částečným člověkem, který není schopný odrazet nátlaky společnosti a nechá se pohltit konzumem, workoholismem, obsedantními poruchami, technologicky závislým.⁷⁹

4.3.2 Rodina jako hodnota a jako zdroj hodnot

Podle Hamplové čelí nukleární rodina neustálému tlaku ideologií už více než dvě století. Rodina se stala jednou z ústředních institucí kulturně politické potyčky v moderní společnosti. Rodinné zázemí a činitelé působící na socializaci a výchovu se snaží o ovlivňování ideologických proudů, které usilují o vytvoření nového jedince a nové společnosti. Pojmem rodina se rozumí společenství osob vybudované na základě citových vazeb nebo vzájemné podpory. Kritériem rodiny není dlouhodobý závazek, ale vzájemná starost, náklonnost a úcta mezi jejími členy. Definice rodiny je značně složitá, protože se v posledních desetiletích změnila. Rodinné formy jsou různorodé vzhledem k mimomanželské porodnosti a zvyšujícím se počtům rodičů samoživitelů.⁸⁰

V dnešní individualizované společnosti se necítí tradiční rodinné vazby jako dříve. Rodiče sice uznávají své povinnosti vůči dětem, ale nepocítují nutnost setrvat

⁷⁶ Srov. HALAMOVÁ, V. *Člověk jednání společnost*, s. 51-54.

⁷⁷ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 69.

⁷⁸ Srov. HALAMOVÁ, V. *Člověk jednání společnost*, s. 51-54.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 51-54.

⁸⁰ Srov. HELUS, Z. *Personalizace v pedagogice – nový pohled na starý problém?*, s. 13-25.

v manželském vztahu a obětovat svou osobní svobodu a existenci. Postmoderní rodina se dokáže rekonstruovat, jakkoli se jí zachce. Vzniká rozpor mezi individualismem a sebestředným až narcistním chováním a péčí a povinnostmi vůči dětem. Rodiče stále častěji předávají zodpovědnost za výchovu dítěte televizi či počítači. Dříve existovaly zkažené děti, teď už existují jen zkažení rodiče. Život rodičů by se dal přirovnat ke špičkovému managementu, protože musí sladit studia, zdraví, pohyb, aktivity, televizní programy, hudbu, sporty a správný vývoj dětí.

Výchova je jednou z nejvýznamnějších rolí společenského charakteru, protože utváří osobní povahu, která by se měla podobat charakteru společenskému, a tím by měla plnit role a potřeby společnosti. Rodina je ovlivňována výchovnými vzory společnosti, které aplikují na dítě a tím reprezentují charakter své společnosti i sociální skupiny.⁸¹

Podle Muchové žijeme v době, kdy lidé ztratili zájem o tradiční hodnoty rodiny. Ženy nechtějí být matkami a muži při rozkladu rodiny odcházejí z domácnosti a žijí život „singlů“. Mimo ztrátu zájmu o mateřství u žen nastupuje i soupeřivost s muži v získání prestižní a dobře placené pracovní pozice. Další důvody, proč rodinná instituce upadá, je ztráta transcendentnosti, protože změna církevního sňatku na občanský ubírá pocit závaznosti a zvyšuje pocit individualizace. Vlivem společenské a transcendentní změny se od 60. let 20. století zvyšuje procento rozvodovosti. Lidé spolu raději žijí „na hromádce“. Tím ubývá tradiční model rodiny pro děti, které žijí po vzoru svých rodičů.⁸²

Podle Hofbauera je rodina primárním volnočasovým prostředím a účastní se na plnohodnotném rozvoji osobností dětí a mládeže. Rodina zajišťuje hmotné i nehmotné podmínky pro adekvátní vývoj jedince, jak po stránce sociální, výchovně a vzdělávací, komunikační, tak i hodnotové. Rodina může mít pozitivní i negativní vliv, záleží na velikosti a úplnosti rodiny. Důležitým faktorem pro volný čas je také realizace volnočasových aktivit. Podmínkou je způsob života, postoje členů rodiny a výchovná praxe rodičů vzhledem k jejich potomkům nebo časové a hmotné předpoklady, aby mohli utvářet kvalitní volný čas pro jejich děti. Rodiče by neměli být direktivní nebo nechat děti nezkrotně divočet, ale měli by promýšlet volný čas a být inspirátory

⁸¹ Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 99-132.

⁸² Srov. MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?*, s. 8-10.

nebo iniciátory i pro ostatní členy rodiny. Společnost na počátku 21. století se vyznačuje mnohými společenskými problémy od konzumu po drogovou závislost. Mnoha problémům se dá předejít pestrostí zážitků dítěte. Rodiče by měli vést děti ke kreativnímu, smysluplnému a aktivnímu trávení volného času, na jehož základě stojí dobrovolné rozhodnutí dítěte a senzitivní vedení rodičů nebo jiných členů rodiny k různým volnočasovým aktivitám. Rodiče jsou příkladem pro svoje děti a ty pak vychovávají další generace ke kvalitnímu trávení volného času. Působením, kterým se tyto postoje získávají, jsou napodobování a reprodukce. Děti napodobují své rodiče při činnostech, které vykonávají, například společenské hry, kulturní návštěvy, při výletech, rodinných dovolených, pobytech v přírodě, pokud rodiče praktikují pravidelné sportovní, turistické, výtvarné či jiné aktivity. Dítě může pouze navázat na zájem rodičů a pokračovat v této činnosti i nadále. Tímto způsobem rodiče nacházejí vyváženost a zároveň pokračovatele toho, čemu se sami věnovali. Důležitým aspektem jsou také senzitivní a cílevědomé odpovědi na požadavky, prospěch a talent dítěte. Jde o jakési „pošťouchnutí“ k tomu, k čemu dítě inklinuje a v pozdějším věku může přerůst i na odbornou a výchovnou úroveň.⁸³

4.4 Sekularizace

Zdeněk R. Nešpor podotýká, že většina sociologů, kteří studovali religiozitu (Comte, Marx), se shodli na stejné tezi – že se vlivem modernizace, vyššího poznání náboženství, industrializace, urbanizace a nárůstem vzdělanosti zanikne náboženská.⁸⁴

V *Evangelium vitae* je napsáno, že ti, kteří ztratí kontakt a vztah k Bohu či s Bohem, ztrácí rovněž vztah k člověku, s nímž je spojena důstojnost k životu vůbec. Při následném porušování morálních zásad, jako je zachování života a jeho důstojnosti, může na jedince působit tak, že temnota zastíní přítomnost Boha.⁸⁵

Montoussé a Renouard říkají, že sekularizace je spojená hlavně s industriálními společnostmi. Existují tři faktory, které tuto proměnu ovlivnily. Prvním faktorem je, že náboženství už není organizačním prvkem společenských aktivit. Druhým faktorem

⁸³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 56-63.

⁸⁴ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Jaká je naše společnost*, s. 204.

⁸⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*, s. 21

je, že stát převzal některé náboženské funkce, například oficiální činnosti spojené s narozením dítěte, svatby či pohřby. Posledním faktorem je, že díky odtržení církve od státu přechází víra z veřejné oblasti do sféry osobní, přičemž sám jedinec určuje svým svobodným rozhodnutím, do jaké církve chce patřit a zda vůbec chce. Nejviditelnějším indikátorem sekularizace je nízká účast na bohoslužbách, také se zvětšuje prohlubeň mezi pokřtěnými a praktikujícími věřícími. Dalším faktorem je počet kněží, kterých stále ubývá. Montoussé a Renouard parafrázuji Gurvitche, který vidí problém ve společenském vývoji, kterému se církve nedokázala podřídit. Mohli bychom říci, že katolická církev jde svým pomalejším tempem a společnost jí značně předběhla. Autoři však sekularizaci nevidí tak černě, jak se může zdát. Pozitivní informací pro církve je, že počet osob, které jsou pokřtěny, zůstává stále vysoký. Církve má i nepřímou činnost prostřednictvím občanských hnutí, jako jsou skauti či charita, kde se dají prosazovat cíle církve a uplatňovat vliv na společnost. V minulosti bylo důležité dodržování tradic spjatých s církví, ovšem neznamenalo to dodržování církevních pravidel nebo větší vědomí Boha. Můžeme tedy říci, že vědomí Boha není o nic slabší, než dříve. Na celém světě je náboženství na vzestupu. Na Východě představuje náboženství symbol svobody. Hovoříme o zemích, kde vládl komunismus a náboženství zde představuje znovu získanou svobodu. Pozadu nejsou ani náboženské sekty, které se rozšiřují všude.⁸⁶

Podle Lyonse je česká společnost jedna z nejvíce sekularizovaných societ na světě, ale přesto je pro mnoho Čechů důležitým a někdy i citlivým tématem. Před 11. zářím roku 2001 existovala v sociálních vědách teze, že náboženství ztrácí svůj význam a je nevyhnutelné, aby církve ztrácela vliv na lidi, jejichž náročnost je stále vyšší. Hlavně ve světě se nedá náboženskou víru hodnotit jako bezvýznamnou, zvláště potom, co i obyčejná cesta letadlem může skončit jako mučednický akt, a to bez rozdílu vyznání. Můžeme tedy říci, že náboženství má dva rozporuplné tábory. Jedna společnost žije v náboženské konformitě a pořádek je udržován pod hrozbou násilí (Pákistán, Írán, Saudská Arábie) a druhá společnost pokládá příslušnost k církvi za podivnost a zřejmě i něco zhoubného v sociální společnosti, kde jsou náboženské pochyby standardem. Autor zde hovoří o dvou extrémech, které nejsou měřítkem citění a myšlení obyčejných lidí. Náboženská víra je nesmírně důležitá, neboť se zabývá

⁸⁶ Srov. MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*, s. 306-308.

dvěma nejdůležitějšími otázkami v životě každého jednotlivce a nezáleží na pohlaví, barvě pleti nebo míře vyznání, tedy jak žít a jak umírat.⁸⁷

Lapide tvrdí, že v životě trávil spoustu času s lidmi, kteří sami sebe označili za ateisty. Z rozhovorů s nimi Lapidemu vyplynulo, že opravdových ateistů příliš není. Většina nenáboženských lidí patří do jedné z těchto tří skupin. První skupinu autor nazval antiklerikalisté. Tito lidé obviňují Boha a boží správce za všechno, co se na Zemi děje. Druhou skupinou jsou pseudoateisté, kteří se vyznačují našťvaností na parodii Boha, kterou jim navykládali doma nebo ve školních institucích, která má pramálo společných znaků s touhou k víře. Poslední skupinou jsou anti-teisté, kteří s Bohem bojují a nechtějí mu prominout veškerou existenci zla, která se děla v minulosti, děje v přítomnosti a bude dít v budoucnosti. Anti-teisté nepřijímají myšlenku slučitelnosti existence Boha a Osvětlení nebo umírání malých dětí či narození postižených dětí.⁸⁸

4.5 Konzumní společnost

Autorka Gerhardtová pojednává o společnosti, která po strážce materiálního komfortu a fyzické jistoty nestrádá, ba naopak. Má stále pocit, že je třeba soutěžit s ostatními a získat vše. Důvodem zřejmě může být citové strádání, které nás vede ke kompenzaci v podobě hmotných statků, kterými si nahrazujeme citové bohatství, které se nám nedostává. Gerhardtová tlumočí Kasserův rozsáhlý výzkum, jenž poukazuje na provázanost materiálních postojů mladých lidí s jejich psychickým zdravím.⁸⁹

Dle Petruska a Balona se dnes pohybujeme v době hyperkonzumní společnosti. Spotřeba nám dodává nepřeborné množství možností, jak vydatně, silně, pestře a kulturně strávit život, a to od kolébky až po stáří. Dá se říci, že jedinec v této době má téměř všechno na dosah ruky. Důležité je zde slovo téměř, které upozorňuje, že na jedné straně je plnost prožitků, ale na straně druhé je neúplná naplněnost, kterou autor označuje jako „civilizace paradoxního štěstí“. Série empirických porovnávacích průzkumů poukázala na to, že pocit štěstí není spojený se silící spotřebou. Je prokázané,

⁸⁷ Srov. LYONS, P., KINDLEROVÁ, R. *47 odstínů české společnosti*, s. 155-156.

⁸⁸ Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 40-41.

⁸⁹ Srov. GERHARDT, S. *Sobecká společnost*, s. 37-40.

že společnost, která je poměrně materiálně chudá, umí být vnitřně šťastná a prožívá štěstí, pravděpodobně i mnohem intenzivněji, než lidé kteří žijí v materiálním blahobytu. Časopis *Journal of Happiness Studies* provedl v letech 1999-2001 průzkum a zjistil, že lidé žijící v Latinské a Severní Americe a v západní Evropě jsou mnohem šťastnější, než lidé žijící ve východní Evropě. Autor uvádí příklad Nigérie a Ruska. V Nigérii jsou lidé mnohem šťastnější, i když pobývají v neuspokojivých životních podmínkách. Naproti tomu v Rusku jsou uspokojovány životní potřeby lidí, ale sotva desetina prožívá životní štěstí. Tyto dva pohledy můžeme porovnat s názorem Evy Hauserové, která říká, že z našeho pohledu na nás mohou obyvatelé afrických nebo asijských zemí působit líně či pasivně. Oni nevidí zdroj štěstí v honbě za penězi, věcmi nebo pocitem úspěchu. V jejich očích působíme jako blázni, kteří se honí za nesrozumitelnými vidinami. Autor parafrázuje Lipovetskyho, který říká, že stále existují lidé, kteří dají přednost vyšším hodnotám i přes hmotný prospěch. Hovoří o ideálech pravdy, lásky, krásy a dobra. Lipovetsky odkazuje na fakt, že blahobyt nezaručuje štěstí, ale upozorňuje na skutečnost, že čím lepší životní pohoda, tím spíš přichází štěstí.⁹⁰

Nejcharakterističtějšími znaky evropské konzumní společnosti jsou bezpochyby spěch, zátěž, spotřeba, hromadění majetku, netečnost, apatie a necitelnost k životnímu prostředí. Nejprůběžnějším úkolem konzumní společnosti na počátku 21. století je vydělávat peníze, aby si lidé mohli nakupovat oblíbené pochutiny, inovativní technické vymoženosti, čímž si zajišťují vyšší prestiž a životní styl. Lidská necitlivost, apatie a lhostejnost vládne společnostem. Lidé se nezajímají o ostatní lidi, protože sami mají mnoho starostí. Do zájmu hledáčku se lidé dostávají teprve při porovnávání nahromaděného finančního majetku. Lidé si mezi sebe staví zdi, aby žili v klidu a samotě a nikdo se o ně nezajímal a nerušil je. Tento příklad spíše odpovídá městskému a sídlištnímu prostředí. Ve vesnicích se lidé více znají a vědí více o sobě.⁹¹

Sociolog Zygmund Bauman hovoří o posunu společnosti z pevné na tekutou. Pro pevnou společnost bylo typické spojení práce a kapitálu. Dělníci byli závislí na svých příjmech a kapitalisté zase na dělnících, na kterých závisela prosperita podniku. Stát podporoval pracovní sílu i kapitál. Lidé chodili do práce, která byla stálá, většinou na celý život. V dnešní tekuté společnosti se z dlouhodobosti stala

⁹⁰ Srov. PETRUSEK, M., BALON, J. *Společnost naší doby*, s. 73-75.

⁹¹ Srov. BAŤA, O. *Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*, s. 33.

krátkodobost a popisem této společnosti může být rozptylnost, roztržitost a neregulovatelnost. Pracovníci nastupují na místa, která jim nabízí flexibilitu, ale zároveň nejistotu, kterou musí překonávat individualisticky. Všichni zaměstnanci jsou nahraditelní, nikdo si nemůže být ničím jistý. Tato tekutost je viditelná i v délce vztahů. Neuzavírají se manželství na celý život, ale na dobu, po kterou trvá uspokojení. Člověk si začal vztah plést s věcí, protože už neprodukuje cit, ale spotřebovává city ostatních. Nejistota nás vede k nedůtklivosti a nedůvěře ke všemu, co překáží našim cílům a snům. Jediné, co lze nazvat jistotou tekuté doby, je konzum.

Heidegger říká, že za úpadek do doby konzumní může člověk, který se obklopuje věcmi, ale zároveň se i věcí stává. Nevlastní autenticitu, dělá a myslí stejně jako všichni ostatní. Podle Heideggera člověk upadl do prázdnoty a nezakotvenosti každodenního života. Projevy této ztráty popisuje na pěti podlehnutích společnosti. První charakteristika je, že člověk propadne věcem a taktéž se jim oddává. Druhou charakteristikou je tĕkavost, která je hlavním znakem emočního rozpoložení jedince. Třetí charakteristikou je zvědavost, člověk podlehne tĕkavosti, jejíž příčinou je příliš povrchní vnímání světa. Čtvrtým znakem je nutkání zajímat se o všechno nové. Posledním podlehnutím je veřejný výklad světa, z čehož vyplývá, že člověk propadá povrchní zábavě a komunikaci, která vede pouze k dočasnému zabavení.

Podobná je charakteristika E. Fromma. Ten poukazuje na dva způsoby existence jedince. První způsob je založen na vlastnění, tedy na materiálním zabezpečení. Podstatou tohoto života je udržet si svůj majetek úsilím. Lidé, kteří se soustředí jen na materiální nadstandard, mají pocit moci a nadřazenosti nad ostatními. Touha po vlastnění majetku dodává jedincům pocit štěstí a nesmrtelnosti, a proto je tato orientace tak silná. Naproti tomu druhý způsob je založený na bytí, tedy na nefalšovaném prožívání života. Základními podmínkami pro tento způsob života je nezávislost, svoboda a existence kritického rozumu. Důležitými prvky je zapuzení sobeckosti a egocentrismu. Slovo „být“ v tomto směru znamená snahu rozdávat, dělit se a zaslíbit se. Zábranou může být vize, že kdyby lidé nebyli podpírání věcmi, nic by nedokázali a jejich svět by se zhroutil. Podle Fromma jsou v člověku přítomny obě tyto teze, ale důležité je umět se rozhodnout. Jenže rozhodnutí je podmíněné sociálně-ekonomickou strukturou, přičemž se člověk dostává do začarovaného kruhu, protože sociálně-ekonomická struktura je určována společností a kolektivním

vnímáním, cítěním a myšlením. Můžeme mít dojem, že jedinec je loutka, kterou řídí společnost, ale každý člověk má práva na svobodu a štěstí. S těmito právy se každý jedinec rodí, přičemž může rozvíjet, vyjadřovat a realizovat své životní eventuality.⁹²

4.6 Individualismus

Podle Taylora jsou dvě hlediska individualismu. První vidí jako pozitivní, přičemž říká, že tento směr má své příznivce, neboť nám dává prostor pro svobodu a svobodné rozhodnutí. Pro některé jedince tento způsob společnosti ještě není dostatečný, neboť se pořád „lpí“ na ekonomickém uspořádání nebo na vzorech rodinného života. Druhé hledisko spočívá v negativním vnímání. Odvrácená strana individualismu je jakési jáství, kdy se člověk soustředí pouze sám na sebe a na svůj hédonistický způsob života, čímž zužuje svůj život a odpoutává se od lidí a společnosti. Objevuje se generace egocentristů, narcisů a uvolněné společnosti.⁹³

Petrusek a Balon říkají, že dříve byl individualismus chápán převážně pozitivně, protože podporoval emancipaci, sebeuvědomění a vyšší motivaci k výkonu. Dnes vidíme u individualismu spíše skrze jeho negativní stránky, kterými jsou distanc od lidí, ohled jen na svou osobu nebo blízkou rodinu, nechť participovat a zánik pomoci potřebným. Francouzští existencialisté popisovali individualismus jako vhození do svobody, z čehož jedinci vystupují pocity stísněnosti, osamělosti, beznaděje, která pramení ze zodpovědnosti za svůj život. A právě v konzumní době vrcholí nátlak společnosti na vyšší spotřebu, aby konzumace vytlačila výše zmíněné negativní pocity spojené s přemírou svobody a možnosti spolurozhodování za svou osobu. Peter Winterhoff-Spurk upozorňuje na fenomén „Já, a.s.“, v překladu „moje akciová společnost“. Winterhoff-Spurk říká, že se tento pojem velmi rychle šíří a vystihuje existenci zvětšujícího se množství lidí, kteří ztrácí zájem o své blízké a dokonce nejbližší. Hvížd'al tuto skupinu popisuje mnohem negativněji, tedy jako jedince, kteří nejenže nejeví zájem o svou rodinu, ale jsou i ignoranty na poli vztahu k zaměstnanci či spolupracovníkům. Tohoto člověka nezajímá politické dění, jeho

⁹² Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 102.

⁹³ Srov. TAYLOR, C. *Etika authenticity*, s. 10-12.

duševní život je prázdný, nestabilní a jeho soustředění se zaměřuje čistě jen na jeho osobu. Jenže v rámci soustředění na svou osobu nemluvíme o prožívání, ale pouze o inscenaci vlastního života. Společnosti, kde převládá tento typ lidí, se říká „individualizovaná společnost“. Tento jev se odráží i ve vnímání smrti. Autoři poukazují na několik faktů. Faktem je, že individualisté se snaží všemi možnými prostředky oddálit smrt a přiblížit věčnému životu. Zygmunt Bauman toto nazývá „odlišné životní strategie“, podle ní buď existuje uvědomění si smrti, a proto se na ní připravujeme, nebo se snažíme pomocí pravidelného pohybu, správné životosprávy a moderních přípravků oddálit smrt nebo nebereme možnost smrti na vědomí. V kontextu smrti se individualismus projevuje i v nezájmu vůči rodině a v tradičním pojetí rodiny jako takové. Mladí lidé se chtějí osamostatnit, přičemž starší zůstávají sami, a to i v době umírání, kdy nejvíce potřebují oporu a ujištění, že žili plnohodnotný a naplněný život. Je možné, že právě vědomí osamělého umírání vede individualisty k potlačování smrti.⁹⁴

Kubátová odkazuje na francouzského sociologa Gillese Lipovetskyho, který se domnívá, že skutečné a správné hodnoty nahradil hédonismus, který vede k hédonistickým hodnotám, jako jsou utrácení peněz, vychutnávání si života, poddávání se svým vrtochům. Dostáváme se k pojmu postmoderní individualismus. Postmoderna je těžko definovatelný pojem, můžeme popsat některé postmodernistické dispozice. První dispozice poukazuje na to, že nemůžeme skutečně a univerzálně poznat svět, společnost, člověka a ani přírodu. Podle postmodernistů univerzálnost vystřídala pluralita, což znamená, že společnost není uzavřená kompaktním principem nebo hodnotou, ale je otevřená pro mnoho jazyků a příběhů. Přičemž se dostáváme k významu postmoderního individualismu, který se dá charakterizovat tak, že v popředí lidského zájmu je seberealizace, což je pro člověka tou nejvyšší hodnotou a cílem samo o sobě. Další dispozicí postmoderního člověka je hledání náboženského stylu od orientálních náboženství, esoterismu až po šamanství a alchymii. Je to znakem, že lidé nestojí o institucionalizované náboženství, ale hledají osobně přijatelné alternativy, které podle Lipovetskyho souvisí se ztrátou podstaty člověka.

Podle Gillese Lipovetskyho je dnešní společnost založena na postmoralistním pojetí práce a rodiny. K tomuto pojetí se podle Lipovetskyho dopracovala společnost skrze tři

⁹⁴ Srov. PETRUSEK, M., BALON, J. *Společnost naší doby*, s. 104-109.

fáze. První fáze je nazvána Vědecké taylorovské řízení. Toto pojetí změnilo pohled na práci jako na lidskou činnost. Dělník se dostává do pozice „kontrolovatelného stroje“, který má být poslušný a odvést svoji práci za mzdu. Zcela zde chybí zájem o vnitřní motivaci či zvnitřnění hodnot.

Druhou fází je období Školy lidských vztahů. Zakladatelem této školy je Elton Mayo a podstata tohoto období je opakem Vědecko-taylorovského řízení. Mayo nachází propojenost mezi vnitřní motivací a produktivitou práce. Podstata spočívala v ideologii podniku, přičemž zaměstnanci si měli zvnitřnit cíle firmy a brát je za své. Takže na jedné straně hovoříme o hodnotě individuality a na straně druhé mluvíme o stmelení pomocí firemních sdílených cílů.

Třetí fází je Divoký nezodpovědný individualismus. Tato etapa byla reakcí na předchozí moralistní pojetí práce a vznikla zhruba v 70. letech 20. století. Projevem fáze je demoralizace zaměstnání, protože klesl zájem o práci, začal se zpochybňovat profesní úspěch a vzrostl absentismus. Do popředí se dostal volný čas, což podle Lipovetskyho vzniklo kvůli společnosti a jejímu masovému konzumu a tlak na individualistické blaho. Práce není brána jako hodnota, protože se lidé soustředí na štěstí, zábavu a volný čas. Pracovní hesla typu: „Práce mu byla životem.“ jsou nenávratně pryč a nahrazují heslem: „Život začíná po práci.“ Projevila se touha být svobodnější a to ohledně volného času a jeho využívání. V 90. letech ve 20. století skončila éra Divokého nezodpovědného individualismu a přešla do zodpovědného individualismu. Na jedné straně zde stále máme charakteristiky nezodpovědného individualismu, kterým je konzum, hédonismus a rozvoj individualismu, ale na druhé straně práce dostává nový význam. Práce se změnila ve výzvu, soutěž a sport. Podstatou je být lepší než druhý a vyhrát. Zaměstnání se stává osobní touhou, protože lidé chtějí být zapojeni do pracovního procesu a chtějí být úspěšnými, oceňovanými, seberealizováni a podněcováni sebou samými.

4.7 Relativismus

Charles Taylor upozorňuje na knihu Allana Blooma (*The Closing of the American Mind*), který poukazuje na relativistický přístup mladých studentů. Prokázalo se, že tito mladí lidé mají povrchní relativistický přístup k vlastním hodnotám, o nichž nelze debatovat. Jde o hledisko morální, přičemž by nikdy nikdo neměl napadat hodnoty druhých. Lze říci, že relativismus je částečně založen na toleranci a respektu společnosti. Autor říká, že individualismus je poddruhem relativismu, protože jeho zásadou je to, že každý má právo zhodnotit, co je pro něj důležité, a uspořádat podle dosažených hodnot svůj život. Lidé jsou povzbuzováni k tomu, aby upřímně usilovali o své sebeuskutečnění, jehož smysl nemůže určit nikdo jiný, než člověk sám.⁹⁵

Relativistický přístup říká, že jedinci jsou specifictí svou jedinečností a odlišnostmi, na jejichž základě se nedá ustanovit jednotnou obecně závaznou normu, která by byla neměnná, protože lidé se během let a pod vlivem společnosti a prostředí ve kterém se pohybují, neustále mění a je zapotřebí, aby se tyto obecně závazné normy měnily s nimi. Díky společenskému vývoji nemůžeme říci, co je správné a nesprávné, protože názory občanů se časem vyvíjejí. Neříkáme, že norma není žádoucí, ale je zapotřebí, aby normy byly přizpůsobovány aktuálnímu chování lidí.⁹⁶

Podle Scháňkové je relativismus úzce spojen s vývojem techniky. Moderní technologie nám poskytují různorodé možnosti, jak nahlížet na svět a k sobě samým. Základem by mohly být různé teorie, které svými novějšími výzkumy a experimenty otevírají informace, které nám doposud nebyly známé. Důležité je upřesnění, jak nás relativismus ovlivňuje v myšlení. Na tuto otázku odpovídá teorii kognitivního relativismu.

Kognitivní relativismus neříká, co je pravda a co nepravda, co je racionální a co iracionální, nebo co je platné a co neplatné. Kognitivní relativismus říká, že názory se liší podle toho, v jaké společnosti nebo kultuře se jedinec nachází. Ve vědecké sféře vzniklo mnoho dohadů, jak prokázat pravdivost výroků, ale žádný z nápadů neuspěl, dokud Kuhn nevysvětlil svou teorii paradigmát. Svou teorii vysvětluje tak, že v nějakém časovém období jsou používána pravidla, která uznává všechny oblasti věd, jenže tato

⁹⁵ Srov. TAYLOR, C. *Etika authenticity*, s. 10-12.

⁹⁶ Srov. ŠIBOROVÁ, A. *Druhy a příčiny sociálních deviací*, s. 11.

„pravdivost“ může být v jiném časovém období nahrazena pravdivějším paradigmatem, protože věda dojde k novým objevům. Autorka uvádí příklad astronomů nebo fyziků, protože ne všichni vědci se učí naprosto stejným aplikacím zákonů, takže každý je ovlivněn změnou určitého paradigmatu jinak. Transformace se může vztahovat jen na některé podskupiny odborníků. Záleží také na jejich přesvědčení, individualitě nebo národnosti. Důležité je zjistit příčinu přijetí nežli to, zda je něco pravdivé či lživé. Říci, že sociální věda je stabilní, by bylo lživé tvrzení, protože záleží na naší míře poznání, a to nemusí být vždy pravdivé.

Dalším relativismem, který autorka popisuje, je morální relativismus. Mnoho kognitivních relativistů má námitku vůči tomuto směru, protože se nedá zachytit vztyčný základ, který by byl určen pro všechny. Úkolem tohoto směru, který je blíže antropologii, než filosofii je, že se snaží popsat a zachytit návyky, zvyklosti, tradice, morální hodnoty a normy různých kultur. Morální relativisté tvrdí, že morální hodnoty jsou založeny na historických předpokladech, metafyzických přesvědčeních a společenských zvyklostech, které nejsou obecně jednoznačné pro všechny kultury. Autorka neříká, že jedna kultura převyšuje druhou. Nezáleží na úrovni technického nebo právního systému. V tomto směru je důležitý respekt k odlišnostem, i když nemusí být pro naše společenství přijatelné. Hlavním principem je tolerance rozdílností a zdržení hodnocení vůči ostatním pospolitostem. S tímto přístupem souvisí etnocentrismus. Pojem etnocentrismus znamená, že člověk hodnotí ostatní společnosti skrze měřítko své pospolitosti, protože tyto vyznávané hodnoty jsou jediné správné. Autorka odkazuje na Lukase, který morálku dělí na dva pohledy. První pohled je popisný nebo také deskriptivní. Tento pohled zaujímá postoj popisující. Nehodnotí pospolitosti, pouze je pozoruje a vysvětluje, jak fungují, vznikají a působí jejich normy a hodnoty na jednotlivce. Druhým pohledem je normativní přístup. Zde už pozorovatel není nestranným, ale popisuje určitou kulturu pomocí své příslušnosti k nějaké společnosti, například v Africe se stále praktikuje ženská obřízka – v porovnání s českými normami, kde tuto praktiku odsuzujeme. V demokratickém společenství není stanovený žádný pevný morální řád pro ustanovení pevných hodnot. Právě proto by naše republika mohla být živnou půdou pro morální relativismus.

Dalším druhem relativismu je subjektivismus, který říká, že morálka se neopírá o názor společnosti, ale je založena na jednotlivci. Tento směr je přesvědčen, že uskutečňujeme

naše životy podle námi určených a vybraných morálních hodnot a norem. To, jak hodnotím, co je dobré a co špatné je ve většině případů spojeno s pocity libosti a nelibosti. Každý z nás může mít na jednu věc odlišný názor, záleží čistě na nás, o čem jsme přesvědčeni a jaký názor preferujeme. Nejde jen o oblast vlastních názorů, ale celkově různorodá přesvědčení, která se týkají etických, estetických nebo politických oblastí. Tyto oblasti nemají blíže dané, co je pravdivé a co lživé. Můžeme zaujímat různé postoje, pokud jsme přesvědčeni o jejich pravdivosti. Pravda zde není obecně platná, ale subjektivně vnímaná a záleží na názorech a postojích jednotlivce. Tato forma má skeptický náboj, neboť jestliže záleží na rozhodnutí jednotlivce ohledně toho, co je dobré a co špatné, nedá se tento aspekt zkoumat na objektivní úrovni.⁹⁷

Shrnutí:

V této kapitole vidíme typické znaky společnosti na počátku 21. století. Společnými znaky konzumu, sekularizace, individualismu a relativismu je, že člověk reflektuje pouze své potřeby, své požadavky a své touhy. Ve sféře sekularizace člověk „svrhnul“ Boha z piedestalu a postavil tam svou osobu. I když se nás mnozí autoři snaží přesvědčit, že téma sekularizace a vymizení Boha z veřejného sektoru není tak markantní, musíme uznat, že lidé si vybírají to, co je nebude „svazovat“ pravidly např. desatero, ale to, co jim a jejich osobnostem vyhovuje, což je v posledních letech spíše směs východních náboženství. Konzum dává jedinci pocit, že proto, aby dosáhl toho, co chce, nemusí nic udělat. Jen natáhnout ruku, zaplatit a odnést si věc, po které člověk touží domů. Jenže tímto prostým úkonem se dostáváme do letargie, protože můžeme mít všechno a nemusíme se o to nijak zasloužit. Člověk má potřebu životního vyššího smyslu, než kdy předtím, protože nežije, ale přežívá. Lidé se potácí od jednoho k druhému, ale nic je doopravdy nezajímá. Individualistická sféra vygradovala do vztahové ignorace a nezájmu. Na toto téma narážím i v kapitole Rodina jako hodnota a zdroj hodnot. Vlivem individualismu lidé nechtějí nebo dokáží žít dlouhodobě v partnerském, natož manželském vztahu. Tradiční hodnoty se rozpadají, ženy dávají přednost kariéře a muži životnímu stylu mládenců. Vzniká problém,

⁹⁷ Srov. SCHÁŇKOVÁ, A. *Relativismus a demokratická společnost*, s. 26-35.

protože děti, které vzniknou z takovýchto svazků, nesou stejné hodnoty jako jejich rodiče a budou je předávat dalším generacím. Na druhou stranu na toto téma navazuje relativismus, který v podání Taylora říká, že každý má právo zvolit si svobodně hodnoty, podle svého uvážení. To je právo a výsada každého z nás, i když se zase vrátíme do sféry individualismu, kdy přemýšlíme jen o vlastních hodnotách, které se nám budou hodit k vlastnímu zisku.

5 Závěr teoretické části

V první kapitole se zabývám pojmem volný čas, který se snažím definovat pomocí uznávaných autorů, kteří se tímto tématem zabývali. Žumárová říká, že všechny uvedené definice, i když mohou být protikladné, mají samy v sobě hodnotu, protože vymezují plný rozsah, obsah a podstatu volného času. Volný čas je velice cenná hodnota, protože je důležitá pro jedince i společnost. Z hlediska jedince je zásadní kvůli osobnímu rozvoji, který podstatným způsobem zasahuje do jeho existence. Z hlediska společnosti hraje důležitou roli, protože ho člověk může využít pro dobro celého společenství.⁹⁸

V dalších dvou podkapitolách se zabývám historií volného času a volným časem ve středověku. Pro tuto práci je důležité, abychom si řekli, jakých změn v historii společnosti dosáhlo vnímání volného času. Jaký prostor pro volný čas měli naši předci a jaké činnosti ovlivňovaly jejich osobnost. Narážíme na důležitý aspekt volného času, a to je náboženství, které určovalo ideovou i obsahovou náplň svátků a rituálů, tedy nejvíce volna během roku.

Poslední podkapitola je věnována existencialistické pedagogice a filosofii výchovy ve vztahu k hodnotám. Tato kapitola je důležitá z hlediska výchovy k hodnotám, protože, jak říká Frankl, k hodnotám musí člověk dojít sám a výchova mu nesmí bránit, ale povzbuzovat ho v hledání.

Druhá kapitola se zaměřuje na pedagogické směry, které vycházejí z existencialismu a filosofie výchovy ve vztahu k hodnotám. Společnost na počátku 21. století se vyznačuje jakousi rozbředlostí, čímž je myšleno, že lidé mají všechno a nic. Lidé se potácejí od jednoho k druhému, nemají žádné pevné hodnoty, za kterými by obstály jejich názory. V této kapitole se zaměřuji na oblasti, které by člověka, pod správným vedením, mohly poposunout směrem k zásadním určujícím hodnotám.

Ve třetí kapitole jsem se snažila o vymezení pojmu hodnoty, přičemž jsem se opřela o významného zakladatele logoterapie Frankla, který říká, že každý člověk je jedinečný a nenahraditelný stejně jako naše osobní hodnoty. Narážíme zde na téma smyslu života. Frankl říká, že člověk pro zachování nebo pozvednutí svého duševního

⁹⁸ Srov. ŽUMÁROVÁ, M. *Výchova a volný čas*, s. 21.

a fyzického zdraví potřebuje toužit a hledat smysl života. V první podkapitole vymezují pojem hodnoty, přičemž jsem si vybrala pedagogické pojetí, které považuji ve vztahu k předchozí kapitole za přínosné a tematické. Následující podkapitolu jsem zařadila, protože Weber naráží na to, že pojem hodnoty není dostatečný a chtěl ho nahradit ctnostmi. O ctnostech hovoří velký myslitel Aristoteles, křesťanská církev vymezila tři teologické ctnosti a existují kardinální ctnosti. Nejdůležitější institucí, která může jedinci pomoci v nalezení ctností je rodina. V další kapitole klasifikuji hodnoty, přičemž nejdůležitějším vymezením je dle Kučerové, která vymezila tři zásadní hodnoty pro tuto diplomovou práci: přírodní, sociální a duchovní. Příroda zastupuje hodnotu krásy, sociální hodnota zastupuje dobro a duchovní hodnota je jednoznačně vyšším smyslem.

Ve čtvrté kapitole popisují společnost na počátku 21. století. Nejprve vysvětlují základní historické rysy, které tvořily evropskou historii tak, jak ji známe dne. Poté se snažím o pochopení pojmu normy, které jsou různorodé podle toho, v jaké kultuře se jedinec nachází. V další podkapitole vymezují pojem kultura, jak zřejmě vznikla a co je pro ni typické. Pro kulturu jsou stěžejní pojmy socializace, enkulturace a personalizace, jakožto hlavní pojmy pro správné začlenění do společnosti, přičemž nejdůležitějším nositelem hodnot je rodina. V dalších podkapitolách se věnují převážně negativně vnímaných rysům české společnosti – sekularizace, konzum, individualizace a relativismus.

Pro výzkumnou část práce tedy vyplývá z uvedených teoretických úvah otázka: Lze nalézt mezi mladými lidmi žijícími v sekularizované, konzumní, individualistické a relativizující kultuře smysl pro duchovní hodnoty? A jestliže ano, v čem je mladí lidé nacházejí? Podle jakých kritérií je eventuálně posuzují?

6 Kvalitativní výzkum

V této kapitole se budu zabývat metodologií výzkumu, který má za cíl zjistit, jestli lidé v mladší dospělosti dokáží vnímat hodnoty krásy, dobra a vyššího smyslu ve svém životě. V další části seznamuji s průběhem výzkumu, s jeho vyhodnocením a závěry. Pro kvalitativní výzkum je typické, že je modifikovatelný a může se doplňovat v průběhu výzkumu, sběru dat a analýzy dat. Hlavním úkolem je objasnění, jak se lidé chovali či chovají v určitých situacích.

Dotazník je koncipován tak, aby zvolení respondenti měli dostatek prostoru hovořit (popsat) o svých nejsilnějších okamžicích/situacích/zážitcích spjatých s hodnotami krásy, dobra nebo vyššího smyslu, přičemž přesný popis tohoto setkání je zásadní pro správné pochopení zkoumaného fenoménu.

Typickým znakem je, že výzkumník pracuje s omezeným množstvím respondentů. Slabinou je výběr respondentů, který nebývá vždy jednoznačný.⁹⁹ V našem případě víme, proč si výzkumník zvolil věkovou kategorii mladé dospělosti (ve věku od dvaceti do třiceti let.) Frankl hovoří o tom, že dnešní lidé stále častěji pociťují „existenciální vakuum“ nebo „vnitřní prázdnotu“. Tento pocit vzniká na základě nedostatku smyslu v životě jedinců. Jde o ztrátu zájmu a nedostatečnou iniciativu, co by mohl člověk ve svém životě dělat nebo zlepšit. Proto jsem zvolila respondenty ve věku mladé dospělosti, abych zjistila, zda jsou schopni vnímat ve svém volném čase tři hodnoty, které nám vplynuli z výzkumné části z mé bakalářské práce – krása, dobro a vyšší smysl.¹⁰⁰

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda jsou lidé ve věku mladé dospělosti (od dvaceti do třiceti let) dokáží vnímat ve svém volném čase hodnoty dobra, krásy nebo vyššího smyslu, eventuálně, v čem tyto hodnoty vidí a jak je popisují. Zvolila jsem členění volného času podle časových okruhů na volný čas denní, týdenní, roční a celoživotní.

⁹⁹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, s. 45-.

¹⁰⁰ Srov. FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství*, s. 67.

Základní výzkumná otázka vyplývá z cíle výzkumu:

Vnímají mladí lidé ve svém volném čase hodnoty dobra, krásy a vyššího smyslu?

Z této základní otázky plynou následující **výzkumné podotázky**:

1. Liší se nějak zkušenosti lidí ve věku mladé dospělosti s hodnotami krásy, dobra nebo vyššího smyslu v případě různých časových okruhů?
2. Jaké kategorie popisují jako ztělesnění hodnot krásy, dobra nebo smyslu?
3. Existují nějaké kategorie, které jsou všem okruhům zkoumaných hodnot společné?

Konstrukce dotazníku:

Otázky týkající se volného času v běžném dni a v běžném víkendovém dni.

- Kolik volného času respondenti mají v pracovní den.(Když odmyslíme spaní, jídlo, přesun pro práci, domácí činnosti, péči o svůj zevnějšek, ...)
- Kolik volného času respondenti mají o víkendu.(Když odmyslíme spaní, jídlo, domácí činnosti, péči o svůj zevnějšek, ...)

Otázky týkající se buď krásy, dobra nebo vyššího smyslu v běžném dnu, v předchozím týdnu, v předešlém roce a v celém životě.

- Mohl/mohla byste popsat vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako setkání s (krásou, dobrem nebo vyšším smyslem) – během dnešního dne?
- Mohl/mohla byste popsat vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako setkání s (krásou, dobrem nebo vyšším smyslem) – během minulého týdne.
- Mohl/mohla byste popsat vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako setkání s (krásou, dobrem nebo vyšším smyslem) – během posledního roku.
- Mohl/mohla byste popsat vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako setkání s (krásou, dobrem nebo vyšším smyslem) - během vašeho života.

6.2 Použitá metoda výzkumu

Použitou metodou výzkumu je dotazník s otevřenými otázkami, které dávaly respondentům možnost vyjádřit své osobní pocity a hodnoty, v rozsahu dle vlastní libosti.

V dotazníku jsem nejdříve oslovila respondenty přáním dobrého dne. Poté jsem představila svou osobu, jakou školu a jaký obor studuji. V dalším odstavci žádám o vyplnění dotazníku s příslibem anonymity. Všechna použitá jména jsou smyšlená. Dále seznamuji respondenty s obsahem dotazníku, přičemž je zapotřebí nejprve vyplnit identifikační otázky (datum, věk, pohlaví), následují dvě uzavřené otázky, které jsou zaměřené na množství volného času v běžném dni a v běžném víkendovém dni. Následují čtyři otevřené otázky, které jsou zaměřené na nejsilnější momenty, situace nebo okamžiky krásy, dobra nebo vyššího smyslu. Tyto otázky se stupňují podle časových okruhů.

Tři dotazovaní odpovídali na otevřené otázky týkající se setkání s krásou, tři na otázky spojené s hodnotami dobra a tři na otázky zaměřené na hledání vyššího smyslu.

Základním přístupem je fenomenologické zkoumání, z něhož vychází výzkum kvalitativní povahy. Výhodou fenomenologického zkoumání je popis a analýza prožité zkušenosti. Výzkumník by měl proniknout do vnímané situace, aby porozuměl důležitosti významu, který mu respondent přičítá. Obvykle se data získávají za pomoci kvalitativního rozhovoru, aby mohl účastník popsat své prožité zkušenosti. Pro tuto práci postačil dotazník s otevřenými otázkami, protože výběr respondentů vycházel z blízkých přátel výzkumníka. Vzhledem k tomu, že výzkumník zná zvolené respondenty v jejich osobním životě a byl přítomen u mnoha důležitých okamžiků, dokázal rozpoznat správné procítění získaných výpovědí. Samozřejmě vznikly nejasnosti, které mu byly vysvětleny pomocí přímého setkání s respondentem nebo pomocí komunikačního kanálu Skype.

6.3 Charakteristika respondentů

Respondenty pro tuto diplomovou práci se stalo devět lidí ve věku mladé nebo časně dospělosti, tedy ve věku od dvaceti do třiceti let. Mladá dospělost se vyznačuje tím, že je jedinec na vrcholu tvůrčích sil, je citově vyvážený a objektivně používá své racionální schopnosti. V této fázi života člověk dosahuje nejvyšší úrovně sociální zralosti a zajímá se o záležitosti týkající se společnosti, ve které existuje.¹⁰¹ Podle Frankla je právě tato věková kategorie nejvíce ohrožená existenciálním vakuem nebo také vnitřní prázdnotou, která je dnes více alarmující, než kdy jindy.¹⁰²

Tito respondenti byli rozděleni do tří skupin, přičemž v každé skupině byl alespoň jeden zástupce mužského a ženského pohlaví. Jak už plyne z názvu, tato práce se zabývá třemi hodnotami – krásou, dobrem a vyšším smyslem. Dotazníky byly sestaveny tak, že se každý orientuje jen na jednu ze tří oblastí.

Návratnost dotazníků byla stoprocentní. Vysvětlují si to tím, že oslovení respondenti byli moji blízcí kamarádi. Sami si vyžádali přesná data, kdy by měli vyplněné dotazníky vrátit. Vysvětlení záměru dotazníku a přesné specifikace probíhaly pomocí komunikačního programu skype nebo přímého setkání. Někteří respondenti museli být vytrvale upomínáni, ale přesto svědomitě vyplnili dotazníky.

Respondentka č. 1 – Rita

Ritě je 25 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Nyní pracuje jako asistentka pedagoga a vychovatelka v družině nedaleko Sušice. Žije s přítelem Martinem a rodiči v rodinném domku. Ve svém volném čase ráda fotí, hlavně přírodu a hraje na kytaru. Má mladší bratra Jiřího. Rita podle vlastního vyjádření disponuje v běžný pracovní den i přes víkend s 3 až 5 hodinami pro svobodné naplnění volného času.

¹⁰¹ Srov. FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství*, s. 67.

¹⁰² Srov. ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 67.

Respondent č. 2 – Ivan

Ivanovi je 29 let. Vystudoval Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Nyní pracuje jako vychovatel v Domově mládeže nedaleko svého domova. Žije zde se svým loveckým psem Egy. Ve svém volném čase rád jezdí a účastní se rekonstrukce bitev po České republice. Ivan má ještě bratra dvojče a mladší sestru. Rád by se oženil a založit svou vlastní rodinu. Ivan podle vlastního vyjádření v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami volného času. Přes víkend disponuje průměrně s 6 až 9 hodinami volného času.

Respondentka č. 3 – Zlata

Zlatě je 26 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. V Českých Budějovicích žije od svých studií. Bydlí v podnájemním bytě se dvěma spolubydlícími. Nyní pracuje jako asistent pedagoga na Základní škole pro sluchově postižené v Českých Budějovicích, dobrovolně vypomáhá v Komunitním centru na Máji a večer dělá uvaděčku v divadle. Zlata má dvě starší sestry a jednoho mladšího bratra. Zlata v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 10 až 13 hodinami volného času.

Respondentka č. 4 – Patricie

Patricii je 25 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Nyní žije s přítelem v Českém Krumlově a pracuje jako vychovatelka v rodinném centru pro předškolní děti. Patricie má staršího bratra a často hlídá jeho tři děti. Ve svém volném čase ráda tvoří šperky. Patricie v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 10 až 13 hodinami volného času.

Respondent č. 5 – Radovan

Radovanovi je 26 let. Absolvoval Střední odborné učiliště, obor truhlář v Českém Krumlově. Nyní pracuje v montážní firmě v Českém Krumlově. Žije v panelákovém bytě se svým otcem a psem. Ve svém volném čase rád sportuje, setkává se s přáteli a cestuje. Radovan v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 10 až 13 hodinami volného času.

Respondentka č. 6 – Tamara

Tamaře je 24 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Žije v Benešově pod Černou. Pracuje jako asistentka pedagoga a vychovatelka v družině nedaleko Benešova. Žije se svými rodiči, mladší bratrem, německým ovčákem, ovcemi, králíčkem a rybičkou v rodinném domě. Ve volném čase ráda pečuje o zvířata, jezdí na koni, cestuje a setkává se s přáteli v kavárnách. Tamara v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 6 až 9 hodinami volného času.

Respondentka č. 7 – Vesna

Vesně je 24 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Pracuje jako asistentka pedagoga a vychovatelka v družině v Benešově. Žije v rodinném domku v Benešově u Prahy se svým manželem Jiřím, dvěma psy a Jirkovou babičkou. Vesna má mladší sestru. Ve volném čase ráda vaří, peče a zavařuje. Se svým manželem ráda chodí na ryby. Vesna v běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 10 až 13 hodinami volného času.

Respondent č. 8 – Luboš

Lubošovi je 30 let. Absolvoval Školu cestovního ruchu v Českých Budějovicích, obor Kuchař - číšník. Nyní pracuje jako člen vězeňské služby ve Vazební věznici v Českých Budějovicích. Žije v Českých Budějovicích se svojí manželkou a třemi dětmi. Luboš má mladší sestru. Ve volném čase rád sportuje a tráví čas se svojí rodinou. Luboš ve svůj běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy se může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 6 až 9 hodinami volného času.

Respondentka č. 9 – Marie

Marii je 24 let. Vystudovala Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Nyní pracuje jako ekonomka v rodinné firmě v Dačicích. Zde žije se svým manželem a čeká narození dítěte. Marie má starší sestru. Ve volném čase ráda háčkuje, šije, plete a tvoří různé šperky. Marie ve svůj běžný pracovní den disponuje s 3 až 5 hodinami, kdy si může svobodně věnovat svému volnému času. Přes víkend disponuje s 10 až 13 hodinami volného času.

6.4 Analýza odpovědí pomocí kódování

Respondentka č. 1 – Rita

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během dnešního dne.

Dnes jsem se setkala s krásou hned ráno. Bylo něco kolem osmé hodiny ráno a já jela ve svém vyhrátém autě do práce. Už mi zbýval asi poslední kilometr cesty, když jsem jela silnicí nahoru. Když jsem projela poslední zatáčkou, vyskytl se mi krásný pohled na zasněžené, sluncem ozářené kopce a v dáli byl nádherně vidět hrad Kašperk. Tyto okamžiky mám hrozně ráda. Vždycky mě mrzí, že u sebe nemám fotoaparát, abych si tyhle kouzelné pohledy mohla zvěčnit, a tak si je, alespoň snažím ukládat do své paměti.

Příčina krásného zážitku: nečekané „zjevení“ krásy přírody

Kritérium krásného zážitku: pocit uchvácení, tváří v tvář pomíjivosti krásy

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během minulého týdne.

První, co mě napadlo, byl sobotní večer, kdy jsme s přítelem a pár kamarády skládali puzzle. Mám ráda, když se takhle sejdeme a něco společně děláme. Když se pomocí skupiny lidí, z tisíce malých a hrozně moc podobných kousíčků, stane velký krásný obraz Paříže.

Druhá krásná věc z minulého týdne byla jedna kniha, kterou jsem přečetla. Krásný mi přijde už jen to, že mám čas číst. Krásná mi přijde vůně nové knihy. Také je nádherné, že se člověk díky knize, může na chvíli odpoutat od reality a užívat si děj příběhu jiných lidí.

Příčina krásného zážitku: atmosféra lásky v kruhu blízkých lidí, účast na společném díle s blízkými lidmi, odpoutání od reality

Kritérium krásného zážitku: vnitřní pohoda, pocit darovanosti okamžiku, odpoutání od reality, zážitek vzájemné pozitivní mezilidské vztahovosti

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během posledního roku

Krásných okamžiků jsem v minulém roce zažila mnoho. To už je vlastně samo o sobě krásné, když člověk může říct: „zažila jsem mnoho krásných okamžiků a viděla jsem mnoho krásného“. No K jednomu z nich patří bezpochyby Vánoce. Ty mám ráda. Nejkrásnější mi na tom přijde to, že se vždycky sejde celá rodina. Vůbec mi nejde o dárky, ale o ty okamžiky. O to jak si rozdělíme mezi sebou práci tak, aby bylo všechno hezké. Miluju vůni stromečku a ty malá červená jablíčka a slaměné ozdoby, které na něj mamka dává. Mám ráda, ten vánočně prostřený stůl, a to jak si každý z nás vezme malý zvoneček do ruky, když jdeme ke stromečku a pak všichni zvoníme.

To jsou ty okamžiky, kdy je člověk šťastný jenom tak, proto, že jsou lidi, kteří se mají rádi spolu.

A ještě jeden okamžik z loňského roku, který mi (mimo spousty dalších), tak moc utkvěl v hlavě, byla večerní Praha. Náplavka v teplém večeru při západu slunce. Praha je sama o sobě krásná, natož pak, když už slunce zapadá a nebe hraje tolika krásnými barvami a vy vidíte Vltavu, ty bezstarostné poletující ptáky nad ní a po boku máte blízkého člověka.

Příčina krásného zážitku: atmosféra lásky v kruhu rodiny o Vánocích, přítomnost blízké osoby

Kritérium krásného zážitku: vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, sounáležitost, harmonie s přírodou a městem, pocit darovanosti schopnosti vnímat krásu, atmosféra okamžiku, fascinace - úžas

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během vašeho života.

To je otázka... V životě jsem viděla miliony krásných věcí. Spoustu krásných aut, domů, šatů, telefonů, budov, zvířat a tak dále. To jsou věci krásné, tak jak bych to nazvala. Věci krásné věcně

Samozřejmě, vždycky když vidím nějakou krásnou bílou Audi, tak se za ní otočím. Když vidím koně, tak si říkám: „jééé tak krásného koně bych chtěla“. Když vidím nový moderní domeček někde u lesa, tak bych v něm chtěla bydlet. Ano, i to se dá nazvat, jako setkání s krásou.

Okamžiky, které mi přijdou krásné, jsou změny v ročním období. Všechna mám ráda. Mám ráda podzim. To jak jsou listy barevné a krásně voní. (Dokud je ovšem nemusím hrabat, ☺) Mám ráda ty poslední teplé večery a rozdělávání ohně a to jak, potom člověk poslouchá praskání dřeva.

Na zimě mi přijde krásný sníh. Ty okamžiky, kde je všude bílo a čisto a člověku připadá, jakoby se zastavil čas. Když na sníh dopadají sluneční paprsky a všechno se tak krásně třpytí. Zamrzlé řeky a potoky. Stopy zvířat ve sněhu. Když vidím ptáčky,

jak si létají pro zrnka do krmítek. Když vyjdu z domu a sníh mi křupe pod nohama. Když vidím děti, jak sáňkují. Vánoce. Tohle všechno mi přijde na zimě krásné. I to, když přijíždím domů a vidím, že se kouří z komína a vím, že doma bude teplo. Někomu to může přijít úplně normální, obzvlášť těm, kteří bydlí v panelovém domě. Ale teď vážně, mě přijde i kouř z komína našeho domu krásný, protože to znamená teplo a útulno a to je, jak jinak než krásné.

A pak, po dlouhé a studené zimě, přichází voňavé jaro. Všechno se probouzí k životu. Včely začínají vylétat z úlů. Stromy jsou rozkvetlé a nádherně voní. O vůni těch nádherných fialových lístečků šeríku ani mluvit nemusím. Začínají kvést květiny. Louky jsou poseté zářivě žlutými pampeliškami. A tady už se zase pomalu můžeme vracet k rozdělování ohňů na zahradách a k tomu praskání dřeva a nejenom tohle mi přijde krásné na tom období, kterému říkáme jaro.

Léto pro mě, jako vychovatelku ve školní družině, znamená prázdniny. Prázdniny jsou pro mě krásné, protože si konečně můžu v klidu přečíst všechny knihy, na které se celý školní rok těším. Mám ráda usínání při otevřeném okně a poslouchání bublajícího potůčku. Na léto mám ráda teplo, vůni sena, teplé večery a pozorování hvězd.

Krásná je i moje práce, kterou mám doopravdy ráda. Baví mě práce s dětmi. Krásné jsou jejich výtvary i to, jak se snaží o to, aby se jim jejich výtvary povedly co nejlépe. Když mi něco jen tak nakreslí, když mi nechají vzkaz na stole, když mi pomáhají, anebo mě prostě jen tak obejmou. Dá se to nazvat jinak, než krásným okamžikem a pocitem štěstí? Myslím, že ne.

Ale vůbec to nejkrásnější, co mě v životě potkalo, je má rodina, můj přítel, přátelé a zvířata, které mám. Je krásný pocit, mít kolem sebe lidi, kteří vás mají rádi, a vy máte rádi je. To je pro mě, ten nejkrásnější dar na světě, kterého si hrozně vážím.

Příčina krásného zážitku: Krása věcí, harmonie spjatá s ročními obdobími, naplňující práce – vztahy s dětmi v zaměstnání a vztahy v blízké rodině, pomoc, štěstí, láska rodiny a blízkých přátel.

Kritérium krásného zážitku: Fascinace - úžas, vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, naplnění v práci, pocit štěstí, nejkrásnější dar, vědomí schopnosti vnímat krásu, atmosféra okamžiku

Analýza odpovědí:

Respondentka vnímá své zkušenosti s krásou v kategorii „vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost“ – která je patrná v týdenním, celoročním a celoživotním volném čase. Trávení volného času s blízkým lidmi je pro ni velmi důležité. Tento bod se během dotazníku stupňuje od vnitřní pohody, přes atmosféru v kruhu rodiny a lásky, k díky za dar krásy v podobě rodiny a přátel. Další zkušeností s krásou je fascinace přírodou, která je patrná z denního, celoročního a celoživotního volného času. Tyto okamžiky jsou spjaté s harmonií s přírodou a jejím uchvácením v jakémkoli ročním období. Respondentka také reflektuje náplň svého zaměstnání jako setkání s krásou ve vztazích s dětmi.

Jako důležité kritérium pro vnímání krásy zde přistupuje silný pocit darovanosti, jak v konkrétních okamžicích, tak vlastní schopnosti vnímat krásu.

Respondent č. 2 – Ivan

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během dnešního dne.

Když jsem si volal se svojí nejlepší kamarádkou o našich pejscích.

Po celém dni v práci, který byl stresující, a namáhavý mi zavolala moje nejlepší kamarádka, která si nedávno koupila štěňátko. A protože jsem taky milovník psů, telefonovali jsme si přes hodinu. Během telefonátu jsem zapomněl na všechno trable dnešního dne, uklidnil jsem se a zasmál a to byl pro mě krásný okamžik.

Příčina krásného zážitku: souznění ve společném zájmu

Kritérium krásného zážitku: vlastní radost a klid

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během minulého týdne.

Kytička, co jsem vezl kamarádce, kterou mi udělala moje dobrá známá.

Moje kamarádka měla narozeniny, tak jsem si nechal od jedné známé udělat krásnou květinu. Když jsem jí dovezl kamarádce, měla z ní obrovskou radost. Takže jsem zažil dvojitou krásu, že jsem udělat kamarádce radost, tím, že ode mě dostala překrásnou květinu.

Příčina krásného zážitku: dobrý skutek

Kritérium krásného zážitku: radost vlastních i radost druhých – „vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost“

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během posledního roku.

Výlet s dnes již bývalou přítelkyní na Moravu.

Tehdy jsme si chtěli udělat hezkou společnou dovolenou, tak jsme odjeli na Moravu do Mikulova, kde nás to naprosto uchvátilo. Navštívili jsme sklepy, viděli spoustu úchvatných a historických budov. Byl to skvělý pocit, být na nádherném místě s ženou, která mi přišla zajímavá a krásná. Užíval jsem si to každým douškem.

Příčina krásného zážitku: souznění jako projev harmonie člověka a místa

Kritérium krásného zážitku: pocit uchvácení

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během vašeho života.

Narození moje mladší sestry a její první měsíce doma.

Nikdy nezapomenu, když jí moji rodiče poprvé přivezli domů. Hrozně jsem se na ní těšil. Byla tak malinkatá a z té zamotané deky na mě koukaly ty nejkrásnější a největší kukadla, který jsem do té doby viděl. Pořád jsme jí s bráchou chodili pusinkovat a hladit. Fascinovala mě každým nepatrným pohybem. Byl jsem a vlastně jsem do dneška hrozně hrdý na to, že je to moje malá sestra. I když už jsme oba dospělí, pořád si myslím, že je krásným stvořením.

Příčina krásného zážitku: krása lidského mláděte

Kritérium krásného zážitku: fascinace, uchvácení, pozitivní mezilidská vzájemnost

Když jsem si dojel pro svého pejska.

Mám rád přírodu a rád se procházím po lese. Ale chyběl mi parťák na ty moje výšlapy, tak jsem si vyhlídl skvělou mysliveckou rasu a dojel si pro svojí Egy. Když jsem přijel do stanice, vyhrnulo se na mě asi pět neohrabaných chlupatých kuliček, jediná Egy stála u misky a pila vodu. Vůbec si mě nevšímala. Přišlo mi krásné, jak je jedinečná. Vůbec o mě nejevila zájem, teď mi přijde krásná, protože mě vždy vítá s nadšením. Je mým skvělým společníkem do přírody. Oba si vychutnáváme krásy, které nás obklopují, i když Egy někdy nějakou krásu uloví.

Příčina krásného zážitku: krása psiho mláděte

Kritérium krásného zážitku: pocit souznění

Analýza odpovědi:

Respondent vnímá své zkušenosti s krásou v kategorii, kterou bychom mohli nazvat souznění. Jde vlastně o určité vystupňování kategorie pozitivní mezilidská vztahovost směrem ke zdůraznění jednoty, intimity, harmonie, ale i ve vztahu ke zvířeti. Vedle toho popisuje pocity, které lze spojit do kategorie fascinace nebo uchvácení. Tyto pocity v něm vyvolávají jako důsledek radost.

Vzhledem k dennímu, týdennímu, celoročnímu a celoživotnímu volnému času můžeme zkonstatovat, že radost a klid z charakteristických pocitů spojených s radostí se prohubují v celoročním a celoživotním čase právě do fascinace a uchvácení. Pamatuje si v delším časovém horizontu to, co ho uchvátilo a fascinovalo, kdežto s každodenní zkušeností krásy spojuje méně intenzivní prožitky, jako je radost a klid.

Respondentka č. 3 – Zlata

3) Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během dnešního dne.

Dnes jsem byla navštívit svou starší sestru, které se před šesti týdny narodilo druhé dítě, a já se o něj nějakou chvíli starala. Během mého hlídání jsem si s ním povídala a on na tváři vykouztl ten nejkrásnější úsměv, co jsem za poslední dobu viděla. To je můj nejsilnější zážitek setkání se s krásou.

Kritérium krásného zážitku: Krása novorozeněte

Příčina krásného zážitku: síla zážitku

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během minulého týdne.

Během posledního týdne, pro mě bylo nejsilnější setkání s krásou okamžik, kdy na letošních zimních olympijských hrách, při medailovém ceremoniálu hrála česká hymna a při tom na stožáru stoupala česká vlajka.

Kritérium krásného zážitku: hrdost

Příčina krásného zážitku: vlastenectví

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během posledního roku.

Nejsilnější zážitek v posledním roce jsem měla možnost zažít při své dovolené. S kamarádkou jsme si naplánovaly výstup na štítovou sopku o výšce 1950 m. n. m. Po našem výstupu se nám naskytl ten nejkrásnější výhled, co jsem kdy viděla. Přes to, že na vrcholu nebylo jasno, bylo nádherné sledovat, jak se kolem nás přelévaly mraky, kdy se střídala modrá obloha s bílými mraky. Je to pro mě jeden z nezapomenutelných zážitků.

Kritérium krásného zážitku: Nezapomenutelnost, síla zážitku

Příčina krásného zážitku: Fascinace přírodou

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ - během vašeho života.

Setkání s krásou během mého života je každý okamžik, kdy vyjdu do přírody. Kdykoliv se v přírodě rozhlédnu, vždy najdu něco krásného. V zimě jsou to zasněžené a zmrzlé kopce, v létě zelené stromy, dokonce i na vysečené mýtině z půdy nově rašící stromek, který bojuje s člověkem. To jsou pro mě nejsilnější setkání s krásou během mého života.

Kritérium krásného zážitku: harmonie spjatá s ročními obdobími, síla zážitku

Příčina krásného zážitku: krása přírody

Analýza odpovědí:

Respondentka vnímá své zkušenosti s krásou v kategorii, kterou bychom mohli nazvat síla zážitku, který se projevuje v hrdosti k vlastní národnosti a fascinaci přírodou jako určitá síla zážitku. Mezi příčinami vjemu krásy zařazuje respondentka s různou intenzitou pozitivní mezilidské vztahovosti (vztah k novorozenci) a vnímání přírody.

Respondentka č. 4 – Patricie

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během dnešního dne.

Dnes v noci jsem nemohla spát, pořád se mi zdály nějaké noční můry. Celý den byl šedý a ponurý. Pak mi, ale můj přítel řekl vtip a ta snaha toho, že mi chtěl zlepšit

náladu, abych měla hezčí den a samotný vtip mě tak rozesmál, že jsem se smála dobrou půlhodinu. Zbytek dne se proměnit ve slunný a dobrý.

Příčina dobrého zážitku: snaha pomoci druhému

Kritérium dobrého zážitku: vlastní pohoda

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během minulého týdne.

Můj potenciální tchán slavil narozeniny, pozval mě a moje rodiče na oslavu. Přišli jsme všichni včetně pantátovy dcery s přítelem. Byla jsem obklopena lidmi, které mám ráda. Oslava byla v prostředí, kde se cítím dobře, po celém stole bylo dobré jídlo a pití. Hodně jsme si vyprávěli a nasmáli jsme se. To byl pro mě okamžik dobra, protože jsem se cítila pohodově, bylo mi zkrátka dobře.

Příčina dobrého zážitku: atmosféra lásky v kruhu blízkých lidí, dobré jídlo a pití.

Kritérium dobrého zážitku: vlastní pohoda, vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během posledního roku.

Setkání s dobrými lidmi, setkání v dobrém prostředí, setkání se svým vlastním dobrem, setkání s dobrem v loňském roce, bylo mnoho.

Napadá mě, jeden příklad za všechny. Nerada koukám na televizní noviny, přijde mi, že chtějí lidem ukazovat jen ty špatné věci, díky kterým má člověk pocit, že svět je zkažený, že v něm není nic dobrého. Ale tak to není, dobro není jen sci-fi ve filmech. Kolem nás je spousta dobra, ale snazší je vidět věci špatné, než ty dobré.

Moji prarodiče jsou dobří, vždycky udělali pro svoje děti, vnoučata a pravnoučata jen to nejlepší. Stejně jako my teď děláme dobré věci pro ně, protože jsou úžasní a zanechali v nás stopu dobra, která se vezla přes jejich děti k nám a my je zas budeme předávat

svým dětem a oni svým. Jsou to lidé poctiví, blázniví, dobří, vtipní a zlatí. Samozřejmě jsou jedineční, protože se jedná o moji rodinu, ale zároveň si říkám o jejich dobrotě neví celý svět, nejsou v televizních novinách, a přesto existují a já vím, že takových dobrosrdečných lidí je víc, akorát se o nich prostě neví.

Kontrast dobra a zla: obyčejní neznámí dobří lidé versus „zkažený svět médií“

Příčina dobrého zážitku: dobří lidé

Kritérium dobrého zážitku: udělat vše pro svoje děti, předání „stopy dobra“ – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během vašeho života.

Nejsilnější okamžik byl, když jsem si mohla pochovat bratrovo čerstvě narozené děti. Když vidíte ty malé uzlíčky, kteří jsou kouzelní a úchvatní. Je v nich čiré dobro. Nic čistějšího na světě není.

Kritérium dobrého zážitku: Niterná čistota (novorozeně)

Napadají mě také dobrá místa, kde se cítíte dobře, jak fyzicky, tak psychicky. Pro mě to je třeba chata. Kdy člověk žije v přírodě, mezi stromy, květinami a zvířaty. Není obklopen moderní technikou, nemusí být stále u telefonu nebo u pc. Má možnost přemýšlet o svém životě, kochat se přírodou, zpomalit, vstřebávat sebe, svůj život a všechny dary této planety.

Kontrast dobra a zla: moderní technika versus kontemplace

Znám také spoustu dobrých lidí, kteří jsou úžasní a kdykoli se potřebuji svěřit, ať s věcí dobrou nebo špatnou jsou tu pro mě. Podporují mě v životních rozhodnutích. Když mi není do smíchu, tak mě rozesmějí, když je mi ouvej, tak mě obejmou, když oni potřebují, jsem tu pro ně stejně jako oni pro mě.

Příčina dobrého zážitku: Uchvácení novorozenětem, kontemplace, vzájemná podpora

Kritérium dobrého zážitku: vzájemná důvěra a láska – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost

Analýza odpovědí:

Ve všech případech vnímá respondentka své setkání s dobrem v kategorii, kterou můžeme nazvat „vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost“. V denní a týdenní zkušenosti jsou to spíše epizodické příběhy (pomoc přítele, atmosféra rodinné oslavy, na které si lidé dávají najevo lásku a sympatie). V celoroční zkušenosti už jde o hlubší reflexi, v níž dává respondentka do kontrastu anonymní a na efekt zaměřená média referující o člověku jako zlém a lidi žijící se vzájemných hlubokých intimních vztahů lásky. V celoživotním čase respondentka reflektuje setkání s dobrem na úrovni, kterou lze nazvat kontemplací spojenou s krásou, ale také s pozorováním novorozeňat jako symbolů mravní čistoty. Ke kategorii „vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost“ přistupuje na této úrovni kategorie „niternost“.

Tyto dvě kategorie – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost a niternost - jsou pro respondentku rozhodující pro vnímání dobra jako buď spíše vnější pohody ve vztazích k lidem, nebo spíše niterné pohody ve vztahu k lidem, ale i k přírodě a vesmíru.

Respondent č. 5 – Radovan

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během dnešního dne.

V dnešní nedělní den jsem se setkal s dobrem hned po ránu. Vstával jsem do krásného slunečného dne a moje přítelkyně mi přinesla do postele dobrou snídani. Označil bych tento okamžik jako setkání s dobrem, protože snídaně byla dobrá a zároveň mi moje skvělá (dobrá) přítelkyně chtěla udělat radost a vstala kvůli mně dřív a vařila hned po ránu. K obědu jsme byli pozvaní k mému otci na oběd. Takže mé setkání s dobrem pokračovalo dalším dobrým jídlem.

Příčina dobrého zážitku: dobré jídlo, dobré skutky blízkých lidí

Kritérium dobrého zážitku: vlastní pohoda, vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost vnímaná jako dobro, které dělají pro mne resp. druzí lidé

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během minulého týdne.

Po zhruba dvou měsících zaškolování na nové pracovní pozici, jsem tento týden začal pracovat zcela samostatně na všech postech dané pracovní linky. Mistr i mí kolegové jsou samozřejmě rádi, že mi práce jde od ruky a já to беру jako dobrý výsledek mého úsilí.

Jsem velice akční člověk, ale zima je pro mě po sportovní stránce ubíjející. Často trávím čas doma u televize, ale během minulého týdne jsem byl činorodý a vylepšoval si byt různými vychytávkami, šel jsem na squash, chodil jsem na procházky se psem, vařil jsem, trávil čas se svými přáteli a rodinou. Mám radost, že jsem dobře naložil se svým volným časem a nebyl to jen „probenděný“ prostor mezi prací a spánkem.

Příčina dobrého zážitku: pracovní růst, aktivní trávení volného času

Kritérium dobrého zážitku: osobní posun v lepším podávání výkonů

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během posledního roku.

Prodej rodinného domu a stěhování. Vylepšilo nám to naši finanční situaci k lepšímu a zachránilo nás to před jistým finančním problémem, proto to pokládám za dobrou věc a беру tuto situaci jako dobrý přínos do mého života. To, co se na první pohled může zdát zlé, se může otočit v dobré. Mohl jsem se obrátit na dobré kamarády, kteří mi se stěhováním pomohli. Špatná finanční situace se musela řešit a hodně mě to sblížilo s mojí sestrou, do té doby jsme k sobě měli daleko a od té doby jsme neustále v kontaktu, ačkoliv to nebylo naším zaviněním, zjistili jsme, že se umíme podpořit.

Kontrast dobra a zla: stěhování versus zlepšení finanční situace

Příčina dobrého zážitku: zlepšení finanční situace, pomoc od přátel, sblížení se sestrou

Kritérium dobrého zážitku: vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost vnímaná jako dobro, které druzí dělají mně, materiální hodnoty

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během vašeho života.

Za mých neuvážených mladistvých let jsem byl problémové dítě a díky tomu jsem se dostal k několika soudům a následně do diagnostického ústavu, kde semnou pracovali odborníci a nastavili mi nějaký řád a ukázali mi, jak se ve společnosti chovat. Po dvou měsících jsem se vrátil z diagnostického ústavu zpět domů a můj život se otočil o 180 stupňů a začal jsem být normálním teenagerem. Tento diagnostický ústav, změna školy a zbavení některých kamarádů, mi pomohlo být lepším člověkem, kterému dnes lidi věří, pokládají ho za upřímnou osobu a nemá ve společnosti, ani v soukromém životě žádné problémy. Dobro vidím v tom, že kdyby mi kdysi dospělí lidé nepomohli, tak bych dneska skončil bůhví kde ...

Příčina dobrého zážitku: pomoc cizích lidí, změna prostředí, změna „přátel“

Kritérium dobrého zážitku: životní posun směrem k začlenění do společnosti, vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost vnímaná jako dobro, které druzí dělají mně

Analýza odpovědí:

V denní zkušenosti vnímá respondent své setkání s dobrem v kategorii vlastní pohody a vzájemné pozitivní mezilidské vztahovosti vnímané jako dobro, které dělají pro mne resp. blízcí lidé.

Dvě kritéria – osobní posun (ať už směrem k lepším výkonům, nebo pozitivní vzájemnosti k začlenění do společnosti) a vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost - jsou pro respondenta důležitým faktorem pro vnímání dobra ve svém životě,

buď v rámci jeho vývoje v životě, nebo jako pracovního posunu. Vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost se projevila v denním, celoročním a celoživotním období – ve vztahu k přítelkyni, sestře a společnosti, ovšem vždy jako dobro, které dělali druzí jemu.

Respondentka č. 6 – Tamara

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během dnešního dne.

Když mi dnes v práci (ZŠ 2. třída) byla zima, děti si hřály ruce o topení a pak mi je zahřívaly ☺

Příčina dobrého zážitku: snaha o zahřátí, pomoc

Kritérium dobrého zážitku: vnější pohoda, vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost jako pomoc druhých

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během minulého týdne.

Minulý týden jsem byla nemocná, což nebylo dobré, ale měla jsem čas si v posteli nad čajíkem přečíst dobrou knihu, takže mi ve finále bylo dobře.

Kontrast dobra a zla: nemoc x klid na čtení

Příčina dobrého zážitku: dostatek času na čtení

Kritérium dobrého zážitku: vnitřní pohoda, darovanou času

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během posledního roku.

- Když se kamarádce narodila holčička.
- Poté, co mě děti v práci skutečně rozesmějí svojí „hláškou“.

- Vždy, když někam jedu s kamarádkami, protože jsou skvělé, je s nimi legrace.
- Při zpáteční cestě autem z práce, když jsem zastavila, abych se pokochala výhledem na zasněžené pláně. Ta čistá bílá barva ve mně vzbuzuje pocit, že je všechno dobré.
- Když se s rodinou sejdeme u dobrého obědu. To, když jste s dobrými lidmi a ještě nad něčím výtečným je pocit blaženosti a dobra.
- Na svatbě a rozlučce kamarádky, kdy se neřešily malichernosti a navíc vidět budoucí manželský pár v zamilovanosti při tanci je neskutečně dobrý pohled i pocit.

Příčina dobrého zážitku: narození novorozeněte, smích, vztahy s přáteli, uklidňující pocit v přírodě, vztahy s rodinou, pocit blaženosti, dobré jídlo, cizí zamilovanost

Kritérium dobrého zážitku: vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, blaženost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s dobrem“ – během vašeho života.

- Kromě výše zmíněných věcí, se setkávám s dobrem stále. Když vidím mé děti v družině, jak si pomáhají navzájem, jak pomáhají mé osobě.
- Když o mě moji rodiče pečují, když mi není dobře nebo mám náladu pod psa.
- Když mě kamarádka nejednou „zachránila“ před zkouškami a donutila mě se pořádně připravit.
- Když jsem ztratila peněženku a vrátila se mi i s finančním obsahem, kartami a nepoškozená.
- Když mi můj bráška vyměnil gumu u stěračů i když se mu nechtělo.

Těch okamžiků by bylo tolik, že je ani neumím vyjmenovat, ale dobra je všude hodně a našťástí i v mém životě. To by byl asi můj zásadní a poslední bod. To, že vedu dobrý život, a to říkám s čistým svědomím.

Příčina dobrého zážitku: pomoc ostatních

Kritérium dobrého zážitku: vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost vnímána jako dobro (pomoc) přicházející od druhých lidí (starostlivost, péče, poctivost) nebo jako vzájemné lásky druhých lidí

Analýza odpovědi:

V denní a týdenní zkušenosti vnímá respondentka jako setkání s dobrem v kategorii, kterou můžeme nazvat „pohoda“ (ať už vnější nebo vnitřní), a to i za vnímání kontrastu mezi špatnými událostmi a jejich dobrými důsledky.

Všemi odpověďmi se táhne vnímání dobra jako vzájemné pozitivní mezilidské vztahovosti směřované od druhých lidí k respondentce. Její důsledky vnímá jako „blaženost“.

Tyto dvě kategorie – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost a blaženost – jsou pro respondentku důležité pro vnímání dobra, buď ve vztahu k lidem a jejich péče k její osobě nebo jako pocit blaženosti k lidem, věcem a přírodě.

Respondentka č. 7 – Vesna

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během dnešního dne.

Když jsem šla s manželem na procházku, vzali jsme našeho pejska a venku svítilo sluníčko. Sice mrzlo, ale i tak mi bylo dobře, cítila jsem v sobě teplo, když jsem koukala na výhled města a měla jsem kolem sebe ty nejmilejší.

Příčina vyššího smyslu: setkání s krásou a s dobrými vztahy

Kontrast dvou skutečností: venku mrzlo x ve mně bylo teplo

Kritérium vyššího smyslu: niternost – cítila jsem v sobě teplo

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během minulého týdne.

Poprvé jsem rozhádaná se svým mužem. Vždycky, když vznikne nějaká hádka, ať je to s kamarádkou, mamkou nebo třeba s manželem, říkám si, jak je ten problém neskutečně veliký a neřešitelný, ale čím víc o tom problému člověk přemýšlí a vstřebá svůj vztek, začne myslet racionálně, uvědomí si, že všechny hádky jsou zbytečné, ale pomáhají nám, abychom pochopili sami sebe a ostatní. To uvědomění si, že jsme manželé, musíme spolu komunikovat a řešit problémy, ať jsou jakékoli. V tom vidím vyšší smysl, že jsme na všechno dva a posiluje to náš vztah, naše osoby a nás samotné.

Příčina vyššího smyslu: reflexe zážitku nepohody

Kritérium vyššího smyslu: vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost a jedinečnost osobnosti

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během posledního roku.

První, co mě napadlo, byla má svatba. Ale víc, než „ten“ den „D“, tak týden před, když jsme měli zkoušku v kostele. Pouze já, můj nastávající a pan farář. Nejsilnější zážitek byl, když jsme si jen na zkoušku řekli náš slib. Byl to moc krásný okamžik. Uvědomila jsem si, proč to dělám. Jen my dva, co se koukáme do očí a slibujeme si pravdu. Až nás to dojalo. V tu chvíli tu byl vyšší smysl.

Příčin vyššího smyslu: svatební slib

Kritérium vyššího smyslu: potvrzení jedinečného mezilidského vztahu a objev životní pravdy

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během vašeho života.

Je to takové divné, ale opravdu první, co mě napadlo, bylo umírání mého tatínka. Čtrnáct dní před Vánoci ulehl na lůžko, protože se léčil s rakovinou. Mamka slíbila

taťkovi, že bude umírat doma. Já jsem to nechápala, ale ten víkend, kdy už to bylo nejhorší a střídali jsme se v péči u taťky, ten pocit a ta síla v tom pokoji, to nikdo nemůže pochopit, pokud to nezažije. Když umřel a my přišly se sestrou do pokoje, bylo tam tělo, ale ta síla a náš táta už ne.

Příčina vyššího smyslu: setkání se smrtí

Kritérium vyššího smyslu: majestát smrti

Analýza odpovědí:

Respondentka vnímá své zkušenosti s vyšším smyslem také jako součást vzájemných pozitivních mezilidských vztahů, tedy jako kategorii vztahovosti, ale vždy v souvislosti s nějakou další hodnotou: s vlastní osobitostí, niterností, pravdou, s majestátem smrti. Jedinečnou zkušeností s vyšším smyslem života dělá především zcela výlučný vztah: manželský slib, umírající otec.

Můžeme tedy zkonstatovat, že intenzita zkušenosti s vyšším smyslem roste u vzpomínek na celoroční a celoživotní události.

Respondent č. 8 – Luboš

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během dnešního dne.

S manželkou vychováváme tři děti. Třináctiletou Sáru, pětiletého Luboška a tříměsíční Elenku. Když je člověk neustále obklopený dětmi, neustále řeší, kdo do někoho šťouchl, kdo komu snědl co, zapomíná, připadá si jako velitel, ale dneska jsme všichni pobývali v obývacím pokoji, a v televizi začala hrát taneční písnička. Nejdřív jsem začal tancovat já, pak se ke mně přidala má žena a nakonec začaly blbnout i děti. Rozesmávali jsme jeden druhého. Byl to tak krásný a spontánní zážitek, do kterého se zapojili všichni. Připomněl jsem si, že nejsem jenom rodič-velitel, ale že jsem taky rodič-bavič a člověk-tanečník. V tu chvíli, když se děti a my dospělý bavíme a je jedno kolik nám je,

děti se radují a nakrucují, v tu chvíli jsem si řekl, že se děje právě a přesně to, co je mým životním smyslem – spokojená rodina.

Příčina vyššího smyslu: Spontánní společná hra v rodině

Kritérium vyššího smyslu: Vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, láska vyjádřená jako spokojenost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během minulého týdne.

Minulý týden jsem měl dva dny volno, takže když Sára odešla do školy, Lubošek do školky a manželka ke kadeřníkovi, zůstal jsem s malou Elenkou doma sám. Nemohl jsem se na ní vynadívat, jak se jí zvedalo břicho s každým nádechem, jak se občas zatvářila, když se jí něco zdálo, když pak otevřela oči, začala se na mě smát. Vždycky, když se koukám na svoje děti, jak spí, nemůžu pochopit, jak moc velké mám štěstí, že jsem jejich táta. Malinkou jsem vyndal na gauč a pozoroval ji. Najednou se otočila na břicho, prostě se vyšvihla a byla otočená. Pro její malý svět to byl obrovský úspěch a pro můj velký svět, který už viděl ledacos vlastně taky. Vyskočil jsem, jak na pérku a byl jsem celý šťastný, že to udělala.

Příčina vyššího smyslu: Krása dítěte, štěstí v dětech, fascinace vývojem dítěte, radost

Kritérium vyššího smyslu: niterný pocit, štěstí, radost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během posledního roku.

Kromě toho, že se nám se ženou narodila nejmladší princezna. Kromě toho, že mě má žena neustále překvapuje, jak skvělý je člověk a skvělá manželka. Loni jsem oslavil třicáté narozeniny. Bylo pro mě velkým překvapením, kolik lidí si na mě vzpomnělo, vzhledem k tomu, že nejsem „zaveden“ na žádných sociálních sítích. Potěšilo mě, kolik přátel a kamarádů se ozvalo nebo přijelo poblahopřát osobně. S mou rodinou jsme

se sešli na velký oběd, všichni přišli, i když babičky nebyly ve výborném zdravotním stavu, přece musí svému vnukovi popřát. Každý si našel čas, přišel, popřál, přinesl dar, poseděl, nespěchal. Přijde mi, že v téhle době je klid, smích, pohoda a dobrá společnost nedostatkovým zbožím. Musíme umět vypnout, oddechnout se, zpomalit, vzpomenout si na své milované a říct jim, jak moc je máme rádi.

Příčina vyššího smyslu: Přání od přátel, oslava v kruhu rodiny, atmosféra lásky a vnitřní pohody

Kritérium vyššího smyslu: Vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost vyjádřená jako ochota sdílet klid,

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během vašeho života.

Před skoro deseti lety jsem se seznámil s úžasnou ženou Elou, když jsme se blíže poznali, věděl jsem, že se jednou stane mojí paní. Byla o několik let starší, než já a měla z prvního manželství dceru Sáru. Když jsme spolu začali randit, byly Sáře čtyři roky. Do té doby jsem si sám sebe jako otce moc nepředstavoval. Sice jsem věděl, že někdy v budoucnu děti chci, ale přišlo mi to tak daleko, že jsem nad tím, ani moc nepřemýšlel. Samozřejmě, že Sára byla součástí Elina života. Začali jsme jezdit po výletech a trávit čas jako rodina. Po nějakém čase jsme spolu začali bydlet a Sára se stala součástí mého života. Nejsilnější okamžik pro mne byl, když se v podstatě ze dne na den stanete tatínkem malé princezny a ona za vámi přijde a obejmě vás. Víte, že jste důležitou součástí jejího života a že tu pro ni vždy budete, budete ji chránit a pečovat o ni. V ten okamžik jsem věděl, že role otce, i když nevlastního dítěte je mým smyslem. Že jsem byl zrozen, abych stál po boku této úžasné ženě a její dceři. Nejkrásnější okamžik byl, když mi Sára sama a spontánně řekla tati. Nejsem žádná citlivka, ale v tu chvíli jsem měl na krajíčku. Mým životním posláním je být manžel a otec. Oddaným manželem jsem šest let a otcem jsem už třem dětem. Všechny tři, ať nevlastní nebo biologické, budu milovat nadevšechno.

Příčina vyššího smyslu: úžas vůči manželce, otcovství nevlastnímu dítěti, životním posláním je být manželem a otcem

Kritérium vyššího smyslu: Vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, vědomí životního poslání směřované na lásku k manželce a dětem

Analýza

Respondent vnímá své zkušenosti s vyšším smyslem v kategorii – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost, především se svou nukleární rodinou. Tato sféra se nachází ve všech oblastech volného času – denním, týdenním, celoročním i celoživotním. V denním okruhu je pro respondenta důležité, aby měl spokojenou rodinu, která tráví čas spolu. V týdenním okruhu je vidět uchvácení kojencem, jehož pohybová aktivita se rozvíjí. V celoroční se posouváme na oblast vnitřní pohody a atmosféru lásky v kruhu rodiny a v celoživotním čase respondent vyjadřuje vyšší smysl svého života jako vědomí životního poslání.

Můžeme tedy zkonstatovat, že intenzita lásky a rodiny roste u vzpomínek na celoročního a celoživotního času, a to od popisu jedinečných událostí až po jasné vyjádření vědomí životního poslání.

Respondentka č. 9 – Marie

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během dnešního dne.

Dnešní dopoledne jsem strávila u lékaře, kde mi poprvé sledovali ozvy miminka, které (doufejme) už za měsíc se bude snažit dostat za námi na svět. Bylo to nádherné a velice emotivní. Každý pohyb miminka si užívám již od 23. týdne těhotenství, toto bylo však úplně jiné. Takové zvláštní propojení se s tím novým životem. Další oznámení lékaře, že jsem zdravá já i miminko, bylo velice pozitivní a uklidňující.

Ještě si dovolím zmínit jeden významný okamžik tohoto dne. Když jsem se vrátila od lékaře domů, můj manžel stál v kuchyni a umýval nádobí, což mě naprosto šokovalo, protože tato práce je zpravidla v mojí režii.

Příčina vyššího smyslu: Zážitek propojení mezi matkou a dítěte v těhotenství, pomoc blízkých lidí

Kritérium vyššího smyslu: Poznání originality vznikajícího života

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během minulého týdne.

Minulý týden jsem potkala kolegyni z práce. Bylo to příjemné setkání, jelikož mi už začala mateřská dovolená a pomalu ztrácím přehled o dění ve firmě. Postěžovala si mi, že jim začínám chybět, že byli s mou spoluprací velice spokojeni. Dost mě toto přiznání šokovalo, protože doposud jsem si myslela, že nejsem tou, se kterou by nějakou dlouhodobější spolupráci přáli. Opak se stal pravdou. Velice mě to „zahřálo u srdce“ a motivovalo k jistým plánům do budoucna.

Příčina vyššího smyslu: Poznání, že člověk není ve své činnosti snadno nahraditelný

Kritérium vyššího smyslu: pocit potřeby, vlastní potřebnost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během posledního roku.

Za poslední rok se toho událo hodně. Mezi nejdůležitější události bych zařadila určitě svatbu, která pro mě znamenala veliký posun v mém životě. Byl to vstup do „nového“ života. S manželem jsme začali plánovat založení rodiny. Na svatební cestě se nám podařilo tyto plány uskutečnit a nyní už se těšíme na příchod našeho prvního potomka. Nastěhovali jsme se také do nového bytu, který jsme si společným úsilím zútulnili a nyní už začínáme zařizovat dětský pokoj. Žít ve vlastní domácnosti má mnoho výhod. Až do svatby jsme svou vlastní domácnost neměli, proto si teď uvědomuji ten rozdíl a vážím si toho, že jsme se rozhodli jít do svého.

Příčina vyššího smyslu: Svatba, založení rodiny, očekávání prvního potomka, stěhování do nového bytu, vlastní bydlení, zařizování dětského pokoje

Kritérium vyššího smyslu: Schopnost žít samostatně a vytvořit domov druhým – vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost

Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s vyšším smyslem“ – během vašeho života.

Poslední dobou se zamýšlím nad tím, jak všechno, co se v minulosti událo, ovlivnilo to, co se událo poté. Už na základní škole, kdy jsem se rozhodovala, na jakou školu půjdu. Prvně jsem chtěla jít na ekonomku, protože mě bavila matematika, nakonec jsem šla, ale studovat humanitní obor, už ani nevím z jakého důvodu. Tam jsem získala mnoho cenných zkušeností a kontaktů. Navíc se během tohoto období formovala moje osobnost. „Posunula“ jsem se dál a vystudovala vysokou školu, která byla oborem blízka střední škole. Opět jsem tam získala nové kontakty, nová přátelství, nové zkušenosti. V této době jsem začala také hodně přemýšlet i o svém osobním životě. Jak se říká: „všechno zlé, je pro něco dobré.“ Po několika zklamání se v partnerských vztazích jsem se přiměla se zamyslet. Zjistila jsem (i když ne moc potěšena), že každý vztah mi dal něco do budoucna (překvapivě v pozitivním slova smyslu). Nikdy bych nebyla tam, kde jsem nyní, kdybych neprošla tím vším, čím jsem si doposud prošla. Každý vztah mi umožnil seznámit se s novými příležitostmi, novými přáteli, novými zkušenostmi. Právě díky těm vztahům jsem se dostala až tam, kde jsem se seznámila se svým manželem. A právě díky svému manželovi jsem změnila své plány ohledně kariéry. Začala jsem se věnovat práci v úplně jiné oblasti, než kterou jsem studovala a která se spíš přibližuje mému dětskému snu věnovat se ekonomice. I přesto, že jsem na tu ekonomku tenkrát nenastoupila, stejně mě, nejspíš cesty osudu, zavedly tam, kam jsem jako dítě chtěla jít. Navíc se cítím mnohem bohatší o zkušenosti, které jsem získala během svých studijních let a které bych nikde jinde (na studiích v jiném oboru) získat nemohla. Na závěr bych už jen dodala (a na vysvětlení tohoto slohu), že si myslím, že všechno co se v životě děje, má svůj (vyšší) smysl. Protože právě díky zkušenostem se můžeme učit a posouvat své hranice.

Příčina vyššího smyslu: Získání cenných zkušeností a kontaktů, formování osobnosti, růst v partnerských vztazích, splnění dětského snu, vědomí, že dobré i zlé zkušenosti v životě jsou výzvou k osobnímu růstu

Kritérium vyššího smyslu: vztahovost, souznění, osobní posun

Analýza odpovědi:

Respondentka vnímá své zkušenosti s vyšším smyslem ve vztahu k novým životním rolím – manželka, budoucí matka. Kategorie „vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost“ je patrná ve všech časových okruzích. V denním volném čase je pro respondentku důležité, aby se její dítě vyvíjelo správně. V týdenním volném čase je patrný pocit potřeby, která vyplývá ze setkání s bývalou kolegyní. V celoročním volném čase je nejdůležitější posun k novým životním rolím a etapám, které zahrnují – stěhování, svatba, početí dítěte, péče o domácnost. V celoživotním volném čase respondentka reflektuje svůj dosavadní život a dobré i zlé zkušenosti jako výzvy k osobnímu růstu.

6.5 Závěrečné vyhodnocení výzkumu

Na výzkumné otázky položené na začátku výzkumu můžeme tedy odpovědět následovně.

1. Vzhledem k otázce, zda se nějak liší zkušenosti lidí ve věku mladé dospělosti s hodnotami krásy, dobra nebo vyššího smyslu v případě různých časových okruhů:

U krásy a dobra roste intenzita popisovaných zkušeností vzhledem k dennímu, týdennímu, celoročnímu a celoživotnímu volnému času. U vyššího smyslu se zpřesňuje reflexe životní zkušenosti až k jasné formulaci principů, které dávají životní smysl.

2. Vzhledem k otázce, jaké kategorie popisují jako ztělesnění hodnot krásy, dobra nebo smyslu, můžeme udělat jejich následující výčet:

Kritéria krásného zážitku:

- tvář v tvář pomíjivost krásy
- vnitřní pohoda
- pocit darovanosti okamžiku
- odpoutání od reality
- vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost (radost druhých)
- sounáležitost
- harmonie s přírodou a městem
- atmosféra okamžiku
- fascinace – úžas
- naplnění v práci
- pocit štěstí
- vědomí schopnosti vnímat krásu
- nejkrásnější dar
- vlastní radost a klid
- pocit uchvácení
- pocit souznění
- síla okamžiku

- vlastenectví

Vzhledem k zážitkům s krásou vystupují do popředí kategorie jako fascinace či uchvácení, naplnění - spojené s atmosférou či pomíjivostí okamžiku, k němuž však vedle přírody hrají důležitou roli zážitky pozitivní mezilidské vztahovosti. Druhou osu kategorií tvoří vyjádření niternosti, štěstí nebo vnitřní pohody.

Kritéria dobrého zážitku:

- vlastní pohoda (vnější i vnitřní)
- vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost (dobro, které druzí dělají pro mě; udělat vše pro svoje děti; předávání „stopy dobra“; vzájemná důvěra a láska; starostlivost, péče, poctivost)
- udělat vše pro svoje děti
- niterná čistota (novorozeně)
- osobní posun v lepším podávání výkonů
- materiální hodnoty
- životní posun směrem k začlenění do společnosti
- darovanost času
- blaženost

Setkání s dobrem je zde spojováno především s kategoriemi pozitivní mezilidské vztahovosti vnímané jako dar, přicházející směrem od druhých lidí, prožívaný jako niterná čistota, blaženost nebo pohoda, ale také jako osobní duchovní růst.

Kritéria vyššího smyslu:

- niternost
- vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost
- jedinečnost osobnosti
- objev životní pravdy
- potvrzení jedinečného mezilidského vztahu

- majestát smrti
- vzájemná pozitivní mezilidská vztahovost (vyjádřená jako ochota sdílet klid; schopnost žít samostatně a vytvořit domov druhým)
- láska vyjádřená jako spokojenost
- niterný pocit
- štěstí
- radost
- vědomí životního poslání směřované na lásku k manželce a dětem
- poznání originality vznikajícího života
- pocit potřeby
- vlastní potřebnost
- souznění
- osobní posun

Setkání s vyšším smyslem je opět vnímán ve vztahu k pozitivní mezilidské vzájemnosti, ale také zejména s duchovním růstem viděným jako niternost, objev životní pravdy, nebo jako objev vlastního životního poslání.

3. Na otázku, zda existují nějaké kategorie, které jsou všem třem zkoumaným hodnotám v životech respondentů společné, můžeme odpovědět,

že zde vystupuje do popředí především linie popisující **pozitivní mezilidskou vztahovost** na jedné straně, na straně druhé vlastní **niternost, duchovní svět člověka**, v němž prožívá vzhledem ke kráse fascinaci, úžas, štěstí, vzhledem k dobru pocit darovanosti, blaženosti, ale i vlastní duchovní růst (posun) a ve vztahu k vyššímu životnímu smyslu, je to směřování vlastního duchovního růstu k formulaci životní pravdy nebo životního poslání.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zjistit, zda mladí lidé (ve věkovém rozmezí od 20 do 30 let) vnímají ve svém volném čase hodnoty krásy, dobra a vyššího smyslu. V prvních pěti kapitolách analyzuji zásadní pojmy spojené s tématem práce: pojem volný čas a stručná historie volného času, hodnoty spojené s krásou, dobrem a vyšším smyslem, dále charakterizují znaky společnosti na počátku 21. století.

V praktické části jsem si vybrala devět respondentů ve věku od dvaceti do třiceti let, kteří byli rozděleni do tří skupin se zaměřením na jednotlivé hodnoty. Tři respondenti odpovídali na otázky spojené s hodnotou krásy, tři respondenti hovořili na otázky spojené s hodnotou dobra a tři respondenti odpovídali na otázky propojené s vyšším smyslem.

Na základě dotazníku s otevřenými otázkami jsem zkoumala nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které respondenti označili jako setkání s krásou, dobrem nebo vyšším smyslem v různých časových okruzích – denního, týdenního, celoročního a celoživotního volného času. Z odpovědí jsem vytvořila dvě základní kategorie: příčinu vnímaného zážitku a kritérium pro identifikaci kvality zážitku. V jejich rámci potom řadu dalších podkategorií. Ty jsem dále analyzovala a hledala jejich vzájemné vztahy. Zařadila jsem je do kapitoly 6.4. Celkové vyhodnocení výzkumu je provedeno v kapitole 6.5.

Z výsledků je patrné, že pro respondenty, kteří odpovídali na otázky spojené s hodnotou krásy, je důležitou kategorií fascinace a uchvácení ve spojení s krásou přírody, ale i naplnění – atmosféra nebo pomíjivost okamžiku, které jsou spojeny s pozitivní mezilidskou vztahovostí. Důležitou kategorií je také vnitřní pohoda a štěstí, které zařazují pod kategorii „niternost“. Respondenti, kteří odpovídali na otázky spojené s hodnotou dobra, uvedli jako zásadní kategorii pozitivní mezilidskou vztahovost, vnímanou jako dar přicházející od druhých lidí, prožívanou jako niterná čistota, blaženost a osobní duchovní růst. Respondenti, kteří odpovídali na otázky spojené s hodnotou vyššího smyslu, reflektovali své zážitky v kategorii pozitivní mezilidské vztahovosti, ale také duchovního růstu spatřenou v niternosti, objevu pravdy a svého vlastního životního poslání.

Všichni respondenti mají společnou jednu kategorii – pozitivní mezilidskou vztahovost, kterou uvádějí jako významné kritérium pro hledání hodnot ve svém volném čase. Druhá kategorie, která se také ukazuje ve všech třech oblastech hodnot, je kategorie „niternost“. Impulsy, které přicházejí k člověku z jeho okolí, prožívá jako krásné, dobré nebo vedoucí k životnímu smyslu cestou popisu jejich prožívání ve vlastním vnitřním světě, v nitru.

Pro další výzkum by bylo zajímavé, kdyby dotazníky vyplnily i respondenti v různých věkových a životních etapách, protože bych mohla zaznamenat posun ve vnímání hodnot, jak se měnily během života od mladší dospělosti (od 20 do 30 let) až po pokročilé stáří (od 75 let a výš). Výzkum by byl podobný tomuto, ale byl by aplikován na větší množství lidí v širším věkovém záběru, s předpokladem, že by mohl objevit obdobné nebo naopak nové příčiny zážitků s vyššími hodnotami a obdobná či nová kritéria pro popis jejich kvality.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní:

CORETH, E. *Co je člověk?*. Praha: Zvon. 1996. ISBN 80-7113-170-9

ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2003. ISBN 80-244-0629-2

Člověk a česká společnost na prahu 21. století: sborník statí z mezioborového kolokvia k 10. Výročí demokratické revoluce v Československu a z filosofického semináře o fenoménu štěstí u mladých lidí. JENÍK, Z., KREJČÍ, J. (ed.), Opava: Open Education&Sciences. 2000.

ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. Praha: Křesťanská akademie. 1994. ISBN 80-85795-11-6

FRANKL, V. E. *Psychotherapie a náboženství*. Brno: Cesta. 2007. ISBN 80-7295-088-6

FRANKL, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*. Praha: Portál. 2016. ISBN 978-80-262-1038-2

FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. Brno: Cesta. 2011. ISBN 978-80-7295-137-6

FROMM, E. *Lidská srdce*. Hutě: Česká klub. 1996. ISBN 80-85637-28-6

GERHARDT, S. *Sobecká společnost: jak jsme se zapomněli navzájem milovat a místo toho vyděláváme peníze*. Praha: Beta. 2011. ISBN 978-80-7306-476-1

GUARDINI, R. *Dobro, svědomí a soustředování*. Praha: Vyšehrad. 1999. ISBN 80-7021-328-0

HANUŠ, J. a kol. *Jak mohou přežít hodnoty?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2017. ISBN 978-80-7325-426-1

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. 2016. ISBN 978-80-262-0982-9

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-927-5

HONORÉ, J. *Průvodce katechismem katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2008. ISBN 978-80-7192-961-1

HOŘEJŠÍ, P. *Pojetí volného času v sociokulturní skupině křesťanů a v sekularizované společnosti*. České Budějovice, 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*. Praha: Zvon. 1995. ISBN 80-7113-139-3

KATOLICKÁ CÍRKEV. *Vyznání víry církve, Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta. 1999. ISBN 80-86074-15-3

KNOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. 2011. ISBN 978-80-7315-223-9

KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada. 2010, ISBN 978-80-247-2456-0

KUČEROVÁ, S. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*. Brno: Masarykova univerzita. 1994. ISBN 80-210-0141-0

LIBROVÁ, H. *Věrní a rozumní*. Brno: Masarykova univerzita. 2016. ISBN 978-80-210-8454-4

LYONS, P., KINDLEROVÁ, R. *47 odstínů české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2015. ISBN 978-80-7330-280-1

MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Jaká je naše společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2010. ISBN 978-80-7419-025-4

MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*. Praha: Portál. 2005. ISBN 80-7178-976-3

MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). 2015. ISBN 978-80-7325-386-8

PALOUŠ, R. *K filosofii výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1991. ISBN 80-04-25390-3

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. 1999. ISBN 80-7178-295-5

PETRUSEK, M., BALON, J. *Společnost naší doby*. Praha: Academia. 2011. ISBN 978 80-200-1965-3

PROKEŠOVÁ, M. *Teze k pedagogice volného času*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava. 2002. ISBN 80-7042-249-1

PRUDKÝ, L. a kol. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2009. ISBN 978-80-7380-266-0

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

ŠINDELÁŘ, D. *Krásy v nás a kolem nás*. Praha: Albatros. 1981. ISBN neuvedeno

TAYLOR, C. *Etika autenticity*. Praha: Filosofie (FÚ AV ČR). 2001. ISBN 80-7007-150-8

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia. 2001. ISBN 80-86384-00-4

VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad. 2003. ISBN 80-7021-543-7

Výchova a volný čas: sborník příspěvků 1. Mezinárodní konference o výchově a volném čase. KAPLÁNEK, M. (ed.), České Budějovice: Jihočeská univerzita. 2006.

Internetové:

AUTOR NEZNÁMÝ. *Letnice, Svatodušní svátky, Duch svatý*. [online], © [b.r.], [cit. 4. 2. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.vira.cz/Rejstrik-vecny/Letnice-Svatodusni-svatky.html>

BAŤA, O. *Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta managementu a ekonomiky. Ústav managementu a marketingu. Vedoucí práce L. Tomancová. Dostupné z WWW: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/12307/bat'a_2010_bp.pdf

CASANOVA, P. *5 nejdůležitějších hodnot mého života* [online], © 20. 10. 2017 [citováno 4. 11. 2017]. Dostupné z WWW: https://www.firstclass.cz/2017/10/5-nejdulezitejsich-hodnot-meho-zivota/?utm_source=Facebook&utm_medium=cpc&utm_campaign=FC_prispevky_20171020.

HELUS, Z. Personalizace v pedagogice – nový pohled na starý problém?.[online], © [2010], [cit. 7. 2. 2018]. Dostupné z WWW: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/files/2013/12/P_2010_3_4_03_Personalizace_13_26.pdf

LUCIE. *Dobro a zlo v nás*. [online], © [20. 5. 2014], [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.lucieernestova.cz/dobro-a-zlo-v-nas/>

PECHOR, V. *Pojem krása v české estetice*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Seminář estetiky. Vedoucí práce R. Niederle. Dostupné z WWW: https://is.muni.cz/th/261160/ff_b/Pojem_krasa_v_ceske_estetice.pdf

SCHÁŇKOVÁ, A. *Relativismus a demokratická společnost*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Filosofická fakulta. Katedra Filosofie a společenské vědy. Vedoucí práce L. Koreň. Dostupné z WWW: <https://theses.cz/id/cqnflf/STAG68452.pdf>

SMĚKALOVÁ, M. *Fenomén chataření a chalupaření v České republice*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra sociologie. Vedoucí práce I. Chorvát. Dostupné z WWW: https://is.muni.cz/th/217557/fss_b/bakalarska_prace_text.txt

ŠIBOROVÁ, A. *Druhy a příčiny sociálních deviací*. Olomouc, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Ústav pedagogicky a sociálních studií. Vedoucí práce T. Kadlec. Dostupné z WWW: https://theses.cz/id/jq0iqp/Bakalsk_prce.pdf

TISCHLER, D. *Výchova, hodnoty a mládež*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Katedra pastorálních oborů a právních věd. Vedoucí práce V. Eliáš. Dostupné z WWW:

file:///C:/Users/Petr/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbe/TempState/Downloads/BPTX_2007_1_11260_KBAK000_50061_0_53082.pdf

VADŮRA, P. *Duchovní význam krásy*, [online], © 2013 [citováno 4. 2. 2018].

Dostupné z WWW:

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/duchovni-vyznam-krasy--1172452

VELANOVÁ, H. *Kardinální ctnosti*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Katedra systematické teologie. Vedoucí práce V. Filo. Dostupné z WWW: <https://theses.cz/id/p6i85r/96785-612492903.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I

Dotazník

Příloha č. I

Dobrý den,

jmenuji se Petra Hořejší. Již druhým rokem studuji Teologickou fakultu v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času, navazující magistr.

Touto formou bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce. Dotazník je zcela anonymní, obsahuje dvě uzavřené a čtyři otevřené otázky a všechna získaná fakta budou použita ke zpracování diplomové práce na téma Volný čas jako důležitý aspekt života pro hledání vyšších hodnot (dobro, krása, smysl) v 21. století.

Otázky vyžadují delší čas na vyplnění, protože jsou otevřené a dávají prostor k obsáhlejšímu vyjádření. Otázky jsou zaměřeny na nejsilnější zážitky ve vašem životě.

Předem děkuju za ochotu, spolupráci a Váš čas.

DOTAZNÍK

Datum 2017/2018

- Muž**
- Žena**

Věk

1) Kolik volného času máte v pracovní den? (Když odmyslíme spaní, jídlo, přesun pro práci, domácí činnosti, péči o svůj zevnějšek, ...)

- méně než 2 hodiny
- 3 – 5 hodin
- 6 – 9 hodin
- více

2) Kolik volného času máte o víkendu? (Když odmyslíme spaní, jídlo, přesun pro práci, domácí činnosti, péči o svůj zevnějšek, ...)

- méně než 2 hodiny
- 3 – 5 hodin
- 6 – 9 hodin
- 10 – 13 hodin
- více

3) Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během dnešního dne.

4) Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během minulého týdne.

5) Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během posledního roku.

6) Popište vaše nejsilnější zážitky/okamžiky/situace, které byste označil/a jako „setkání s krásou“ – během vašeho života.

ABSTRAKT

HOŘEJŠÍ, P. *Volný čas jako důležitý aspekt života pro hledání vyšších hodnot (dobro, krása, smysl) v 21. století*. České Budějovice, 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

Klíčová slova: volný čas, hodnoty, společnost, dobro, krása, vyšší smysl

Práce se zabývá volným časem jako důležitým aspektem pro hledání vyšších hodnot (krása, dobro, vyšší smysl) na počátku 21. století. Cílem diplomové práce je zjistit, zda jsou mladí lidé (od 20 do 30 let) schopni vnímat ve svém volném čase hodnoty krásy, dobra a smyslu. Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola vymezuje pojem volný čas a popisuje stručnou historii volného času. Druhá kapitola pojednává o pedagogických směrech, které vychází z existencialismu a filosofie výchovy ve vztahu k hodnotám. Třetí kapitola klasifikuje hodnoty a přibližuje tři specifické hodnoty zásadní pro tuto práci – krása, dobro a vyšší smysl. Čtvrtá kapitola popisuje českou společnost na počátku 21. století se zaměřením na hodnoty získávané v rodině a ve společnosti. Šestá kapitola obsahuje kvalitativní výzkum, ve kterém byl použit dotazník s otevřenými otázkami, které analyzují a vyhodnocují.

ABSTRACT

Leisure time as an important aspect of life for the search for higher values (goodness, beauty, the meaning of life) in the 21st century.

Keywords: leisure time, values, society, goodness, beauty, the meaning of life

The dissertation work focuses on leisure time as an important aspect of seeking higher values like beauty, goodness and the importance of meaning of life at the beginning of the 21st century. The aim of this diploma thesis is to find out whether young people of ages between 20 and 30 are able to perceive the values of beauty, goodness and the meaning of life in their free time. The thesis is divided into six chapters. The first chapter defines the concept of leisure time and describes a brief history of leisure time. The second chapter deals with pedagogical trends based on existentialism and philosophy of education in relation to values. The third chapter classifies the values and expounds three specific values, which are essential for this work – the beauty, the goodness and the importance of meaning of life. The fourth chapter describes the Czech society at the beginning of the 21st century with a focus on the values gained in the family and the society. The sixth chapter contains qualitative research, using a questionnaire with open questions that I then analyse and evaluate.